

LEGEA ȘI VIAȚA

Publicație științifico-practică
ISSN 1810-309X

Întreprindere de stat
Fondator – Ministerul Justiției
al Republicii Moldova
Certificat de înregistrare
nr. 10202264 din 11.02.1993

Publicație acreditată de Consiliul
Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică
al Academiei de Științe a Moldovei prin
Hotărârea nr. 61 din 30.04.2009

Categoria C

Asociați: Curtea Constituțională, Curtea Supremă de Justiție, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Sănătății, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” (Cahul), Universitatea Slavonă, Universitatea „Spiru Haret” (Constanța), Universitatea „Petre Andrei” (Iași).

Se editează din ianuarie 1991
Nr. 7 (247) 2012

Redactor-șef L. Arsene

Colegiul de redacție:

Gh. Alecu, doctor în drept, prof. univ. (Constanța, România); A. Armeanic, doctor în drept, conf. univ.; V. Balmuș, doctor în drept; C. Bocancea, doctor în drept, prof. univ. (Iași, România); V. Bujor, doctor în drept; A. Burian, doctor habilitat în drept; T. Capșa, doctor în drept; Gh. Costachi, doctor habilitat în drept, prof. univ.; I. Floander, doctor în drept (Constanța, România); M. Gheorghită, doctor habilitat în drept, prof. univ.; Gh. Gladchi, doctor habilitat în drept; V. Guțuleac, doctor în drept, prof. univ.; V. Florea, doctor în drept, prof. univ.; V. Moraru, doctor în drept, prof. univ.; V. Naumov, redactor-șef adjuncț; V. Popa, doctor habilitat în drept, prof. univ.

Adresa redacției:

Casa presei, et. 5 – 531; 515
str. Pușkin 22, mun. Chișinău, MD - 2012,
Republica Moldova
Tel.: 233 790; mob. 067431762;
234 132 (contabilitatea)

E-mail: legea_zakon@mail.ru
Index: RM 77030

© Legea și viața

SUMAR

Victor GUȚULEAC, Igor SPÎNU, Stanislav MASLOV. Corelația instituțiilor juridice: raportul juridic de conformare și raportul juridic de conflict cu responsabilitatea juridică și răspunderea juridică în dreptul contravențional	4
Nicolae GRĂDINARU. Controlul constituționalității legilor în România.....	10
Viorel STEGĂRESCU, Tudor PAȘCANEANU. Credința legitimă (partea I).....	19
Diana Anca ARTENE. Formele răspunderii juridice.....	23
Natalia LACUSTA. Elemente de drept penal comparat în materia infracțiunii de contrabandă	26
Corina ONCIOIU. Apărătorul ca participant la desfășurarea procesului penal.....	31
Tudor PÂNZARU. Aspecte ale implicării cetățeanului în procesul decizional.....	37
Alina Daniela PĂTRU. Consiliul Europei și regionalizarea. Orizont 2020	40
George TRAGONE, Elena TRAGONE. Abuzul de drept în lumina noului Cod civil	43
Nicolae MĂRGĂRIT, Elena ORDUKAYA. Aspecte metodologice privind investigarea criminalistică în cadrul cercetării accidentelor de navigație maritimă	46
Veronica MOCANU. Subiecții dreptului protecției datelor cu caracter personal	51

**CORELAȚIA INSTITUȚIILOR JURIDICE:
RAPORTUL JURIDIC DE CONFORMARE ȘI RAPORTUL JURIDIC DE CONFLICT
CU RESPONSABILITATEA JURIDICĂ ȘI RĂSPUNDEREA JURIDICĂ
ÎN DREPTUL CONTRAVENȚIONAL**

Victor GUȚULEAC,
doctor în drept, profesor universitar
Igor SPÎNU,
doctorand
Stanislav MASLOV,
student anul IV

SUMMARY

In this publication it is examined the co-report of the juridical institutions: „the juristic connection of compliance” and „the juridical connection of conflict” with „the juridical responsibility” and „the legal liability” in the contravention of law. It is not possible to apply correctly the legal liability without understanding these juridical institutions and their co-report.

SUMAR

În prezenta publicație se examinează corelația instituțiilor juridice: ”raportul juridic de conformare” și ”raportul juridic de conflict” cu ”responsabilitatea juridică” și ”răspunderea juridică” în dreptul contravențional. Fără perceperea acestor instituții juridice și a corelației dintre ele nu este posibilă aplicarea corectă a răspunderii juridice.

Viața socială nu poate fi concepută fără răspundere. Când se naște dreptul omului de a trăi, se naște și obligația de a lăsa și pe alții să trăiască. Este o realizare enormă a societății umane faptul că existența ei se desfășoară într-un cadru normat. Altfel nici nu poate fi concepută. Societatea în întregul său, ca și fiecare ins care intră în componența ei, simte nevoia organică de ordine, securitate și justiție. Această nevoie este satisfăcută prin respectarea normelor morale, religioase, politice și juridice, pe baza cărora se realizează armonia socială și sînt puse la adăpost valorile umane. Orice abatere de la aceste norme atrage o răspundere morală, religioasă, politică sau juridică, care constă în obligația “de a suporta consecințele nerespectării

unor reguli de conduită, obligație ce incumbă autorului faptei contrare acestor reguli și care poartă întotdeauna amprenta dezaprobării sociale a unei asemenea conduite” [1, p. 486]. Din acest pasaj selectat din lucrarea lui Gh. Avornic reiese formarea unui lanț între noțiunile de *raport juridic de conformare* și *responsabilitate; raport juridic de constrîngere* și *răspundere*. Prin corelația dintre aceste noțiuni-instituții, în opinia noastră, se exprimă și esența dreptului în general, se arată calea de funcționare a acestei idei.

În urma stabilirii de către societate a unor norme juridice create în virtutea menținerii echilibrului în comunitatea umană, destinatarul acestor reguli mai întîi urmează să își asume responsabilitatea de a

se conforma acestor norme, în caz contrar apare raportul de conflict, un raport negativ care duce la răspunderea juridică, adică determină un răspuns al societății dat făptuitorului pentru acțiunea sau inacțiunea lui ilicită, comisă cu vinovăție. Dar pentru a clarifica consecutivitatea apariției și corelația dintre aceste noțiuni, ar fi oportun să analizăm fiecare dintre ele.

Raportul juridic de conformare în dreptul contravențional. Ca sistem al normelor juridice, dreptul nu este un scop în sine. El are menirea de a reglementa conduita oamenilor în relațiile interindividuale și în planul vieții sociale, în conformitate cu interesul general și valorile admise. În relațiile lor reciproce, normate juridic, oamenii trebuie să se comporte după

prescripțiile normelor juridice. Raportul juridic este definit ca o relație socială, ideologică, o relație individualizată, reglementată de norma de drept, apărută de Stat și caracterizată prin existența drepturilor și obligațiilor juridice [4, p. 247-248]. Orice raport juridic se stabilește între subiectele de drept (cel puțin doi); are un anumit conținut ce reprezintă legătura propriuzisă dintre subiecte și care constă în drepturile și obligațiile acestora; are un obiect care este acea acțiune sau acea conduită asupra căreia sînt îndreptate drepturile subiective și obligațiile participanților la raportul juridic.

Pornind de la aceste premise teoretice, definim că raportul juridic contravențional este relația socială de apărare împotriva fenomenului contravențional, reglementat prin normele dreptului contravențional, relație ce ia naștere în acțiunea de prevenire și de combatere a acestui fenomen social-juridic [7, p. 79].

În vederea clarificării situației, considerăm ca ar trebui să ne referim la premisele apariției unui raport juridic în dreptul contravențional. Premisele raportului juridic contravențional (condiții necesare, fără a căror existență nu poate lua naștere, un raport juridic) sînt: în primul rînd, normele juridice contravenționale care, reglementînd relația socială, îi atribuie acesteia un caracter de raport juridic; în al doilea rînd, capacitatea participanților la relația socială dată de a se manifesta în calitate de exponenți

ai drepturilor și obligațiilor subiectului, numită, în limbaj juridic, *capacitate juridică*; în al treilea rînd, survenirea împrejurărilor reale de viață, prevăzute în ipoteza normei juridice, de care norma în cauză leagă nașterea, modificarea sau stingerea raportului juridic contravențional.

Raporturile juridice contravenționale se divizează în:

a) raporturi de conformare (de cooperare) – în cazul respectării legii contravenționale, cînd subiectele sînt Statul, care impune respectarea legii, și persoanele, destinatarii legii, care sînt determinați să respecte legea;

b) raporturi de conflict (de contradicție) – în cazul încălcării legii contravenționale, cînd subiectele sînt Statul, care impune răspunderea contravențională, și persoana trasă la răspundere contravențională, care este obligată să suporte sancțiunea pentru contravenția săvîrșită [8, p. 56-57].

Raportul juridic de conformare se naște din momentul intrării și prin intrarea în vigoare a normei contravenționale, care prevede drepturile și obligațiile participanților la acest raport. În cazurile în care norma cere ca destinatarii săi să aibă o anumită calitate, raportul se naște din momentul în care destinatarul respectiv dobîndește acea calitate. Raportul juridic de conformare este deci o creație a legii și nu depinde de voința destinatarilor acesteia. Destinatarii legii sînt puși în situația de subiecți ai raporturi-

lor respective, prin ridicarea la rangul de obligații de drept a obligației morale de respectare a valorilor sociale apărute prin normele de drept contravențional. Odată născut, raportul juridic de conformare se desfășoară prin respectarea de către destinatarul normei a obligației de abținere de la acțiunea interzisă sau de efectuare a acțiunii ordonate.

Durata desfășurării acestor raporturi nu este dinainte stabilită (cu excepția celor născute din norme cuprinse în legi temporare care prevăd termenul ieșirii lor din vigoare), aceasta depinde de durata rămînerii în vigoare a normelor juridice. Pe toată această durată, raporturile juridice de conformare constituie cadrul juridic firesc de realizare a ordinii de drept și de aceea nu încetează decît odată cu ieșirea din vigoare a normelor care le prevăd sau prin încetarea incidenței acestora, în cazul în care destinatarii calificați ai normei pierd calitatea cerută pentru a fi subiecți ai raporturilor de drept. Se înțelege că orice modificare adusă normei incriminatoare, în sensul extinderii sau restrîngerii obligației de conformare, determină implicit modificarea raporturilor juridice de conformare. În principiu, desfășurarea și încetarea acestor raporturi depind de durata activității sau incidenței normelor incriminatoare și, respectiv, de modificările aduse conținutului acestora.

Trebuie de subliniat că raportul juridic de conformare nu încetează prin nerespectarea de către subiec-

tul său pasiv a obligației de conformare, adică odată cu săvârșirea contravenției. Este cunoscut faptul că prin aceasta se naște un raport juridic de conflict în care intră subiectul respectiv, însă el nu încetează să fie subiect al obligației de conformare. De aceea, încălcarea repetată a acestei obligații, prin săvârșirea mai multor contravenții dă naștere unor multiple raporturi juridice de conflict [5, p. 62-63]. Din momentul obținerii forței juridice a legii contravenționale toți subiecții dreptului contravențional au posibilitatea să ia cunoștință de acea valoare socială care este protejată prin norma contravențională materială, cu modalitatea de constrângere statală, în caz de nerespectare (încălcare) a dispozițiilor normelor materiale, și își asumă obligația constituțională de a respecta legea. Statul, la rândul său, își asumă responsabilitatea de a elabora mecanismul necesar de realizare (respectare) a normelor juridice (regulilor de conduită): constituirea organelor executive abilitate să supravegheze respectarea legilor contravenționale; stabilirea competenței lor; asigurarea condițiilor necesare pentru activitate etc. [8, p. 57]. Raportul juridic de conformare reprezintă adoptarea (de bunăvoie sau de teama pedepsei) a conduitei prescrise de normele de drept contravențional [1, p. 463].

Responsabilitatea juridică în dreptul contravențional. În mod tradițional, conceptul de responsabilitate a fost revendicat de

morală, știința dreptului a preluat în mod creator trăsăturile acestui concept, adaptându-l la specificul obiectului său de cercetare. Legea, care este creația dreptului, generează incontestabil sentimentul responsabilității.

Normele juridice au capacitatea de a modela comportamentele, orientându-le spre idealurile pe care societatea le-a fixat. În procesul complex de reglementare legiuitorul are în vedere – de fiecare dată – și posibilitatea încălcării, nesocotirii normelor juridice de către cetățeni [9, p. 285].

În limba română, în limbajul comun, termenii *răspundere* și *responsabilitate* sînt utilizați ca sinonime, fapt demonstrat și de „Dicționarul explicativ al limbii române”, care stabilește chiar echivalența acestor termeni. Astfel, responsabilitatea este definită ca „obligația de a efectua un lucru, de a răspunde, de a da socoteală de ceva (...)”, iar răspunderea este definită drept „faptul de a răspunde; responsabilitate”. Echivalența acestor termeni se datorează, probabil, și faptului că în alte limbi răspunderea și responsabilitatea se desemnează printr-un singur termen. De exemplu, în limba franceză „responsabilité”, în limba rusă „ответственность”. Totodată, trebuie să luăm în considerație că în aceste limbi termenii menționați sînt polisemantici, înglobînd și sensurile pe care le comportă răspunderea și responsabilitatea în limba română.

În limba română, în domeniul dreptului aceste două noțiuni comportă semnificații diferite, fapt demonstrat de mai mulți juriști. De exemplu, juristul Mihai Florea, făcînd distincție între răspundere și responsabilitate, pleacă de la caracterul raporturilor care iau naștere între individ și societate. Astfel, prin responsabilitate el înțelege asumarea conștientă și deliberativă în fața colectivității și a propriei conștiințe „a unei atitudini active și militante față de colectivitate, a grijii față de succesul și riscul, rezultatul sau eficiența, consecințele și valoarea activității pe care agentul o desfășoară sau o conduce (...)». Pe cînd răspunderea, spre deosebire de responsabilitate, se caracterizează printr-un raport care există între autorul acțiunii și autoritatea acestei colectivități. Responsabilitatea incumbă persoanei „să se simtă răspunzătoare și pentru consecințele faptelor care nu sînt impuse ca obligații de o normă, un ordin, o lege», deoarece ea pledează pentru realizarea cu succes a acestei acțiuni [4, p. 27-28].

Responsabilitatea juridică este o autoangajare benevolă (pozitivă) a individului în sistemul de drept ce reprezintă obligația juridică a subiectului de drept de a acționa în conformitate cu prescripțiile normei juridice, obligație ce se realizează în conduita licită. Responsabilitatea este un fenomen în continuă dinamică, care există în cadrul raporturilor juridice reglementate de normele de drept [3, p. 119].

La acest capitol e nevoie de menționat opinia doctrinarului V. Guțuleac, care tratează responsabilitatea din perspectiva subiectului aflat în poziția funcționarului de stat. Responsabilitatea juridică a funcționarului de stat, ca subiect al administrării în domeniul combaterii contravenționalității, poate fi definită ca o atitudine conștientă și deliberată de asumare de către individ a unor răspunderi și riscuri față de modul de onorare a obligațiilor potrivit funcției de stat deținute, excluderea abuzului de drepturi oferite, conformarea regulilor de conduită, stabilite în domeniul serviciului ce ține de contracararea fenomenului contravențional, contribuția conștientă la atingerea scopului ce stă în fața organului de stat în care el deține funcția.

Responsabilitatea celorlalți subiecți ai dreptului contravențional, pasibili de a fi subiecți ai răspunderii contravenționale, survine odată cu apariția raportului juridic de conformare și constă în obligația lor de a se conforma regulilor de conduită în societate, stabilite și protejate de normele juridice contravenționale din momentul obținerii forței juridice [8, p. 129-130].

În baza opiniilor menționate mai sus, concluzionăm ca responsabilitatea apare concomitent cu nașterea raportului juridic de conformare în dreptul contravențional. Astfel, aceste două noțiuni sînt strîns legate prin coincidența

momentului apariției lor. Considerăm că practic asumarea responsabilității contravenționale nu este altceva decît nașterea unui raport de conformare, durata căruia se va menține pînă la încălcarea normei (nașterea raportului de conflict) și survenirea răspunderii contravenționale.

Raportul juridic de conflict în dreptul contravențional. Raportul juridic contravențional (de conflict) se definește ca fiind legătura juridică dintre Stat și făptuitorul unui ilicit contravențional, ce se naște în momentul comiterii contravenției și constă în dreptul Statului de a sancționa persoana vinovată, obligînd-o pe aceasta să suporte, în condiții legale, consecințele juridice stabilite de lege. Raportul juridic contravențional de conflict are unele trăsături specifice:

a) raportul respectiv apare prin exprimarea imperativă a voinței Statului, adică se naște, în mod obligatoriu, independent de voința destinatarilor legii contravenționale și deci nu poate forma obiectul unor cedări sau tranzacții;

b) raportul respectiv se modifică sau se stinge fiind impus de Stat (legiuitor), apărarea valorilor sociale la care se referă nefiind lăsată la aprecierea destinatarilor legii contravenționale;

c) raportul respectiv posedă un obiect propriu, și anume relațiile sociale de tragere a persoanei vinovate la răspundere contravențională în urma comiterii contravenției;

d) raportul dat apare doar în

baza unei norme contravenționale;

e) metoda de realizare a raportului contravențional este constrîngerea;

f) raportul respectiv are un subiect obligatoriu (subiectul activ) – reprezentantul Statului – organul competent să soluționeze cazul contravențional [7, p. 80].

Potrivit opiniei doctrinarului român C. Bulai, raportul de conflict se naște ca urmare a săvîrșirii de către destinatarul normei a faptei interzise. Spre deosebire de raportul de conformare, care se naște din lege, odată cu intrarea în vigoare a acesteia, raportul de conflict se naște prin săvîrșirea acestei fapte, deci prin însuși actul de conduită a destinatarului legii, contrar obligației impuse lui în cadrul raportului de conformare. Dacă dobîndirea calității de subiect al raportului juridic de conformare nu depinde în nici un fel de voința destinatarului legii, cea de subiect al raportului de conflict, deși se naște și ea independent de voința făptuitorului și chiar împotriva voinței lui, depinde într-un anumit fel de acesta. Cînd fapta a fost comisă cu vinovăție, depinde de el ca, acționînd cu mai multă prudență sau diligență, să evite actul culpabil. În toate cazurile, săvîrșirea faptei interzise de lege este singurul fapt juridic care poate da naștere raportului de drept de conflict sau de contradicție.

Constatarea existenței unui raport juridic de conflict, în forma sa tipică, se face de un organ judiciar competent și în forma prevăzută de lege. Ca toate raporturile de

conflict din orice ramură a dreptului, raportul contravențional de conflict nu se constată și nu se realizează nici el, în general, în mod direct, ci prin intermediul unui proces pus în competența unui organ al Statului. Activitatea de soluționare, în vederea stabilirii și soluționării conflictului de drept, se desfășoară pe baza legii, în cadrul unor raporturi procesuale care apar odată cu constatarea că s-a săvârșit o faptă prevăzută de lege, cu privire la care există temeieri să se creadă că ar constitui o contravenție. Dacă organul competent constată, așa cum se întâmplă în mod obișnuit, existența raportului juridic de conflict, odată cu punerea în executare a actului de sancționare, procesul ia sfârșit. În cadrul acestor raporturi se realizează conținutul raportului substanțial de conflict, care durează pînă la executarea completă a pedepselor aplicate – atît a pedepsei principale, cît și a eventualelor pedepse complementare [5, p. 63-65].

Astfel, raportul juridic contravențional de conflict (de contradicție) ia naștere în momentul comiterii unei fapte contravenționale (încălcarea dispoziției normei materiale). Numai din acest moment Statul, prin organele sale competente, efectuează ancheta contravențională și, în cazul în care va fi stabilită vinovăția făptuitorului, față de el va fi aplicată constrîngerea statală prevăzută în sancțiunea normei juridice încălcate [8, p. 58].

Răspunderea contravențională.

Răspunderea juridică constituie un subiect a cărui tratare provoacă dificultăți, în special la nivelul teoriei generale a dreptului. Acest subiect interesează toate disciplinele juridice de ramură, avînd o deosebită importanță practică, deoarece cu răspunderea se finalizează orice problemă juridică. Prezentă în toate ramurile dreptului, instituția răspunderii asigură eficacitatea ordinii de drept, stimulează atitudinea de respectare a legii, stabilirea și menținerea ordinii sociale. Răspunderea juridică este situația derivată dintr-un raport juridic anterior, este un raport juridic ce își găsește izvorul într-o faptă ilicită. Această faptă ilicită constă în neîndeplinirea voluntară a unei prestații impuse de lege, în cadrul unui raport originar. Răspunderea juridică nu ar fi altceva decît obligația subiectului de a îndeplini îndatorirea care înlocuiește o îndatorire anterioară, neîndeplinită [10, p. 141; 146].

Frecvența și gravitatea încălcărilor de lege, precum și efectele lor negative asupra echilibrului social și ordinii juridice, în general, obligă legiuitorul să fixeze cu claritate răspunderea pentru aceste încălcări, să aplice cu promptitudine sancțiunile ce se impun. În aceste condiții, instituția răspunderii juridice dobîndește o importanță cu totul specială, pentru că sensul ei este acela de a garanta stabilitatea și ordinea [9, p. 285].

Din prevederile articolului 16 din Codul contravențional al Re-

publicii Moldova din 24.10. 2008 rezultă că răspunderea contravențională este ceea ce urmează după săvîrșirea unei contravenții cu vinovăție de către un subiect al dreptului contravențional [6].

Am putea conchide că răspunderea contravențională este reacția Statului la comiterea cu vinovăție a unei fapte contravenționale prin aplicarea de către organul împuternicit față de făptuitor a constrîngerii statale prevăzute de legea contravențională în modul și în termenele stabilite de lege, în limitele sancțiunii contravenției comise, precum și obligația contravenientului de a suporta sancțiunea [8, p. 136].

Constantin Voicu, cu referire la acest subiect, consideră că răspunderea juridică este un raport juridic creat de norma legală între persoana care a încălcat dispoziția legii și Stat, reprezentat de organele de aplicare a legii. Conținutul acestui raport juridic de tip special este alcătuit din dreptul Statului de a aplica sancțiunile prevăzute de normele juridice persoanelor care au încălcat prevederile legale și obligația acestor persoane de a se supune sancțiunilor legale, în scopul restabilirii ordinii de drept [9, p. 286].

Îmbrățișăm poziția autorului nominalizat, care în urma analizei coraportului sintagmelor ”raport juridic de conflict” și ”răspundere juridică” vine cu următoarele precizări:

- răspunderea juridică este un raport juridic de constrîngere;
- răspunderea juridică reprezintă

tă segmentul final, ultimul tronson al actului complex de înfăptuire a justiției, în care regăsim drepturi și obligații ce se nasc datorită săvârșirii unei fapte ilicite prin încălcarea dispozițiilor legii;

- obiectul răspunderii juridice este sancțiunea care se aplică de organul specializat al Statului;

- răspunderea juridică este expresia specifică a responsabilității sociale, potrivit căreia fiecare individ trebuie să își asume și să suporte consecințele faptelor sale;

- întotdeauna răspunderea juridică este legală, adică intervine numai în baza legii (nimeni nu-și poate face singur dreptate);

- declanșarea răspunderii juridice și stabilirea formei concrete a acesteia reprezintă prerogativa unor organe speciale abilitate ale Statului;

- răspunderea juridică reprezintă reacția organizată, instituționalizată a autorității statale pe care o declanșează săvârșirea unei fapte socialmente periculoase [9, p. 286-287].

Fiind o formă a răspunderii juridice, răspunderea contravențională, conform opiniei savantului Furdui S., este susceptibilă de următoarele accepții:

a) instituție fundamentală a dreptului contravențional, adică ansamblul normelor juridice care reglementează realizarea dreptului contravențional prin constrângere;

b) raport juridic de constrângere, adică forma răspunderii juridice identificată cu raportul juridic con-

travențional de constrângere, stabilit între Stat și contravenient, al cărui conținut îl constituie dreptul Statului de a aplica măsuri de asigurare și sancțiuni vinovatului de comiterea contravenției și obligația corelativă a acestuia de a suporta măsurile respective;

c) latura pasivă a raportului contravențional de constrângere, adică acea formă de răspundere juridică care constă în obligația vinovatului de comiterea contravenției de a suporta măsurile de asigurare și sancțiunea contravențională;

d) conținut al raportului de constrângere, adică identificarea drepturilor și obligațiilor corelative ale subiecților raportului contravențional de constrângere cu efectele raportului juridic contravențional de conflict (conținutul raportului contravențional de presiune) [7, p. 103-104].

Astfel, referindu-ne la subiectul cercetării, putem menționa că răspunderea contravențională apare în legătură cu nașterea unui raport de conflict. În cazul dreptului contravențional, răspunderea contravențională survine în rezultatul încălcării de către un subiect a normelor prescrise de legea contravențională, cu alte cuvinte – în urma nașterii unui raport de conflict. Răspunderea contravențională, în esența sa, constituie realizarea unui raport de constrângere, altfel spus – de conflict.

Analizând corelația dintre noțiunile de raport juridic de conformare, responsabilitate, raport juridic

de conflict și răspundere contravențională, *tragem concluzia* că între aceste noțiuni există o legătură logică destul de strânsă, deoarece prin intermediul lor se realizează unul dintre scopurile dreptului în general. În vederea stabilirii ordinii sociale și unei conviețuiri fructuoase, societatea (prin intermediul Statului) stabilește anumite reguli juridice de comportament, iar destinatarii acestora (membrii societății) trebuie să-și asume responsabilitatea de a le respecta și de a se conforma acestora. Cei care încalcă normele juridice aduc atingere ordinii de drept, afectează drepturile și interesele legitime ale celorlalți cetățeni, tulbură, uneori grav, ordinea și liniștea publică, pun în pericol valorile cele mai importante ale societății. Această ordine și liniștea publică trebuie să fie apărate prin intermediul unor pîrghii concrete, cum este instituția răspunderii juridice pentru violarea regulilor, pentru conflictul dintre subiectul de drept cu norma juridică.

Altfel spus, răspunderea juridică este expresia specifică a responsabilității juridice. Raportul contravențional de conformare nu este altceva decît asumarea responsabilității de a respecta norma, iar răspunderea contravențională este conținutul unui raport contravențional de conflict. Trebuie să relevăm și relația consecventă a acestor fenomene. Răspunderea contravențională sau raportul juridic de conflict nu pot avea alt temei decît acțiunea sau inacțiunea ilicită comisă cu vi-

novăție, cu alte cuvinte, pînă cînd avem un raport de conformare, nu poate surveni răspunderea.

Referințe bibliografice

1. Avornic Gh. și alții. *Teoria generală a dreptului*. Chișinău: Cartier Juridic, 2004.
2. Baltag D., Guțu A. *Teoria generală a dreptului. Curs teoretic*. Chișinău: Academia de Poliție „Ștefan cel Mare”, 2002.
3. Baltag D. *Teoria răspunderii și responsabilității juridice*. Chișinău: ULIM, 2007.
4. Baltag D., Guțu A. *Coliziunile dreptului în instituția răspunderii juridice*. Chișinău: ULIM, 2010.
5. Bulai C. *Manual de drept penal: partea generală*. București: ALL Beck, 1997.
6. *Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218-XVI din 24.10.2008*. În: Monitorul Oficial al RM nr. 3-6/15 din 16.01.2009.
7. Furdui S. *Dreptul contravențional*. Manual. Chișinău: Cartier Juridic, 2005.
8. Guțuleac V. *Tratat de drept contravențional*. Chișinău: ULIM., 2009.
9. Voicu C. *Teoria generală a dreptului*. București: Lumina Lex, 2002.
10. Vrabie G., Popescu S. *Teoria generală a dreptului*. Iași: Ștefan Procopiu, 1993.

CONTROLUL CONSTITUȚIONALITĂȚII LEGIILOR ÎN ROMÂNIA

Nicolae GRĂDINARU,
doctor în drept

SUMMARY

In our system of constitutional law the control of laws constitutionality is exercised by a jurisdictional body especially established for that purpose, the Constitutional Court; the control can be achieved both before the law promulgation, following an almost purely political complaint – the only exception is the Ombudsman - and after the law promulgation when – by stating the same single exception of the Ombudsman that may refer directly to the Constitutional Court – is made only by way of exception.

The control of law constitutionality represents – as shown above – the main task of the Constitutional Court but not its only one, as we shall further analyze. The Constitutional Court's jurisdiction is governed by Article 146 of the Constitution whose provisions are incorporated and developed in Chapter III of Law no. 47/1992.

(Continuare. Începutul în nr. 5/2012)

Funcția de mediere exercitată de Președinte între puterile Statului face parte din scenariul clasic al teoriei lui Montesquieu – în sensul că puterile legislativă, executivă și judecătorească sînt separate, iar în caz de dezechilibru se declanșează procedura de reechilibrare, la care face referire art. 80 (2) din Constituție.

Medierea între puterile statului se referă la arbitrarea unui conflict între cele trei puteri. Trebuie să menționăm că nu este vorba de un conflict generat de încălcarea Constituției de către Președinte sau altă autoritate publică, în asemenea conflict nu se poate media, ci este necesară intervenția directă și fermă pentru repunerea în legalitate constituțională. Ca mediator

Președintele este imparțial datorită și faptului că nu este membru al vreunui partid politic.

Conform prevederilor constituționale menționate, „Președintele României veghează la respectarea Constituției și la buna funcționare a autorităților publice”, care se coroborează cu prevederile art. 1(5) din Constituție: „În România, respectarea Constituției, a supremației sale și a legilor este obligatorie”.

Funcția de mediere între puterile Statului, precum și între Stat și societate, prevăzută de art. 80 alin. (2) teza a doua din Constituție, impune imparțialitate din partea Președintelui României, dar nu exclude posibilitatea exprimării opiniei sale privind modul optim de soluționare a divergențelor apărute.

Dreptul la exprimarea opiniei politice este garantat și pentru

Președintele României de art. 84 alin. (2), care prevede pentru șeful statului aceeași imunitate ca și pentru deputați și senatori, art. 72 alin. (1) din Constituție aplicându-se în mod corespunzător.

Curtea Constituțională a reținut că, potrivit prevederilor art. 1 alin. (4) din Legea fundamentală, în structura organică a Statului român autoritățile publice sînt organizate potrivit “principiului separației și echilibrului puterilor – legislativă, executivă și judecătorească”.

Tocmai de aceea legiuitorul constituant prevede dreptul Președintelui României de a critica legile adoptate de Parlament și de a acționa împotriva lor. Astfel, potrivit art. 77 alin. (2), “Înainte de promulgare, Președintele poate cere Parlamentului, o singură dată, reexaminarea legii”, iar art. 146 lit. a) prevede dreptul Președintelui de a sesiza Curtea Constituțională pentru exercitarea controlului a priori asupra constituționalității legilor adoptate de Parlament înainte de promulgare.

Aceste atribuții ale Președintelui României au semnificația unei contraponderi față de puterea legislativă, pentru realizarea echilibrului puterilor în statul de drept, consacrat prin dispozițiile art. 1 alin. (3) din Constituție.

Aceeași semnificație o are și dreptul Președintelui României de a cere Curții Constituționale soluționarea conflictelor juridice de natură constituțională dintre autoritățile publice, conform art. 146 lit. e) din Constituție, deoarece

acest drept se exercită în condițiile exprimării punctului de vedere asupra posibilelor căi de soluționare a conflictului, implicit asupra temeiniciei sau netemeiniciei atitudinii ori a susținerilor autorităților publice implicate în conflict.

Atunci cînd astfel de conflicte dintre puterile Statului nu pot fi aduse în echilibru de președinte sau apar între președinte și puterile Statului, intervine Curtea Constituțională care, potrivit art. 146 lit. e) din Constituție, “soluționează conflictele juridice de natură constituțională dintre autoritățile publice”.

În ceea ce privește noțiunea de *conflict juridic de natură constituțională între autoritățile publice*, Curtea Constituțională, prin Decizia nr. 53 din 28 ianuarie 2005 [1], a statuat că acesta presupune “acte sau acțiuni concrete prin care o autoritate sau mai multe își arogă puteri, atribuții sau competențe care, potrivit Constituției, aparțin altor autorități publice, ori omisiunea unor autorități publice, conștînd în declinarea competenței sau în refuzul de a îndeplini anumite acte care intră în obligațiile lor”.

De asemenea, Curtea a mai statuat că textul art. 146 lit. e) din Constituție „stabilește competența Curții de a soluționa în fond orice conflict juridic de natură constituțională ivit între autoritățile publice, iar nu numai conflictele de competență născute între acestea” [2].

Așadar, conflictul juridic de natură constituțională se poate declanșa între două sau mai multe

autorități și poate privi conținutul ori întinderea atribuțiilor lor decurgînd din Constituție, ceea ce înseamnă că acestea sînt conflicte de competență, pozitive sau negative, și care pot crea blocaje instituționale.

Autoritățile publice care sînt susceptibile de a fi părți implicate în conflict sînt numai cele prevăzute în titlul III al Constituției, care definește ce se înțelege prin autorități publice și care sînt acestea, partidele politice, parlamentare sau neparlamentare nefiind cuprinse în această categorie de instituții. Așadar, între partidele politice și o autoritate publică nu poate exista un conflict juridic de natură constituțională care să atragă competența de soluționare a Curții Constituționale.

În conformitate cu dispozițiile art. 146 lit. e) din Constituție, Curtea Constituțională “soluționează conflictele juridice de natură constituțională dintre autoritățile publice”.

În acest sens, autorități publice care ar putea fi implicate într-un conflict juridic de natură constituțională sînt numai cele cuprinse în titlul III din Constituție, și anume: Parlamentul, alcătuit din Camera Deputaților și Senat; Președintele României, ca autoritate publică unipersonală; Guvernul; organele administrației publice centrale și ale administrației publice locale, precum și organele autorității judecătorești.

Pentru exercitarea competenței prevăzute de Constituție, Curtea

este sesizată la cererea “Președintelui României, a unuia dintre președinții celor două Camere, a primului-ministru sau a președintelui Consiliului Superior al Magistraturii”. Subiectele de drept pe care Legea fundamentală le îndrituiește a sesiza Curtea sînt limitativ prevăzute, dispoziția constituțională nedistingînd după cum autoritățile pe care le reprezintă sînt sau nu sînt părți în conflictul cu care sesizează Curtea [3].

Cererea de soluționare a conflictului va menționa autoritățile publice aflate în conflict, textele legale asupra cărora poartă conflictul, prezentarea poziției părților și opinia autorului cererii.

În categoria acestor autorități nu se încadrează partidele politice, persoane juridice de drept public care, potrivit prevederilor art. 8 alin. (2) din Constituție, “[...] contribuie la definirea și la exprimarea voinței politice a cetățenilor [...]”. Așadar, partidele politice nu sînt autorități publice. De asemenea, nici grupurile parlamentare nu sînt autorități publice, ci structuri ale Camerelor Parlamentului.

Față de acestea, un eventual conflict între un partid politic sau un grup parlamentar și o autoritate publică nu intră în categoria conflictelor a căror soluționare ține de competența Curții Constituționale, art. 146 lit. e) din Constituție.

În legătură cu înțelesul sintagmei “conflict juridic de natură constituțională”, Curtea Constituțională, prin Decizia nr. 148 din 16 aprilie 2003 privind constituționa-

litatea propunerii legislative de revizuire a Constituției, a reținut că prin soluționarea conflictelor existente între diferite autorități publice se urmărește înlăturarea unor posibile blocaje instituționale, iar nu soluționarea unor divergențe de ordin politic [4].

Conflicte pot exista între două sau mai multe autorități constituționale cu privire la conținutul ori întinderea atribuțiilor lor, respectiv conflicte pozitive sau negative de competență.

Soluționarea conflictului dintre Autoritatea Judecătorească, pe de o parte, și Parlamentul României și Guvernul României, pe de altă parte

Ca urmare a sesizării formulate de către Președintele României, Curtea Constituțională a constatat existența unui conflict juridic de natură constituțională între autoritatea judecătorească, pe de o parte, și Parlamentul României și Guvernul României, pe de altă parte.

Conflictul juridic de natură constituțională între autoritățile menționate a fost determinat de două decizii pronunțate asupra recursurilor în interesul legii întemeiate pe practica neunitară a instanțelor judecătorești cu privire la acordarea unor drepturi salariale ale judecătorilor, procurorilor, celorlalți magistrați, judecătorilor financiari, procurorilor financiari, controlorilor financiari sau personalului auxiliar de specialitate din cadrul instanțelor și parchetelor.

Din analiza deciziilor pronunțate de instanța supremă în jude-

carea recursurilor în interesul legii care au putere obligatorie pentru instanțe, Curtea Constituțională a constatat că Înalta Curte de Casație și Justiție a adoptat teza cu valoare de principiu și aplicabilitate generală, potrivit căreia instanțele judecătorești se pot pronunța asupra constituționalității dispozițiilor abrogate, în virtutea principiului plenitudinii de jurisdicție în cauzele cu a căror soluționare au fost învestite. Astfel, verificarea constituționalității și soluționarea excepției de neconstituționalitate avînd ca obiect norme abrogate revin, prin interpretarea per a contrario a art. 147 alin. (1), cu referire la art. 126 alin. (1) din Constituție, instanțelor judecătorești, iar nu Curții Constituționale care, potrivit art. 29 alin. (1) din Legea nr. 47/1992, se poate pronunța numai asupra neconstituționalității „unei legi sau ordonanțe, ori a unei dispoziții dintr-o lege sau dintr-o ordonanță în vigoare”, dispoziție care exclude *de iure* orice conflict de competență în această materie.

Invocînd vicii de tehnică legislativă sau vicii de neconstituționalitate, Înalta Curte de Casație și Justiție a repus în vigoare norme care își încetaseră aplicarea, fiind abrogate prin acte normative ale autorității legiuitoare.

O astfel de procedură echivalează, așa cum tot instanța de contencios constituțional a statuat în jurisprudența sa [5], cu atribuirea dispozițiilor unui act normativ a unui înțeles prin care se conferă instanțelor judecătorești compe-

tența de a desființa norme juridice instituite prin lege și de a crea în locul acestora alte norme sau de a le substitui cu norme cuprinse în alte acte normative. Acest lucru este evident neconstituțional, întrucât încalcă principiul separației puterilor, consacrat în art. 1 alin. (4) din Constituție, precum și prevederile art. 61 alin. (1), în conformitate cu care Parlamentul este unica autoritate legiuitoare a țării.

Curtea Constituțională a statuat că în exercitarea atribuției prevăzute de art. 126 alin. (3) din Constituție, Înalta Curte de Casație și Justiție are obligația de a asigura interpretarea și aplicarea unitară a legii de către toate instanțele judecătorești, cu respectarea principiului fundamental al separației și echilibrului puterilor, consacrat de art. 1 alin. (4) din Constituția României. Așa fiind, Înalta Curte de Casație și Justiție nu are competența constituțională să instituie, să modifice sau să abroge norme juridice cu putere de lege ori să efectueze controlul de constituționalitate al acestora. Curtea Constituțională a constatat că, potrivit Legii fundamentale, singura autoritate abilitată să exercite controlul constituționalității legilor sau ordonanțelor este instanța constituțională. Prin urmare, nici Înalta Curte de Casație și Justiție și nici instanțele judecătorești sau alte autorități publice ale Statului nu au competența de a controla constituționalitatea legilor sau ordonanțelor, indiferent dacă acestea sînt sau nu sînt în vigoare [6].

Emiterea de către Președintele României a decretelor de numire a miniștrilor interimari

Curtea Constituțională a soluționat un presupus conflict între Președintele României și Parlamentul României prin Decizia nr. 1559/2009 privind emiterea decretelor de numire a miniștrilor interimari [7].

Interimatul reprezintă situația în care o persoană îndeplinește, în condițiile stabilite de lege, pe o perioadă determinată, atribuțiile unei alte persoane care ocupă o demnitate sau o funcție publică. Interimatul funcției de ministru se referă la situația în care conducerea unui minister este exercitată, pentru o perioadă de cel mult 45 de zile, de un alt membru al Guvernului decît ministrul titular, a cărui funcție a încetat în condițiile art. 106 din Constituție sau care este în imposibilitatea de a-și exercita atribuțiile. Avînd în vedere rolul miniștrilor care, potrivit art. 46 din Legea nr. 90/2001, exercită conducerea ministerelor și le reprezintă “în raporturile cu celelalte autorități publice, cu persoanele juridice și fizice din țară și din străinătate, precum și în justiție”, ceea ce impune continuitate în activitatea acestora, instituția interimatului oferă soluția constituțională pentru păstrarea acestei continuități, pînă la propunerea de către primul-ministru a unor înlocuitori pentru exercitarea funcțiilor de ministru devenite vacante. Această procedură este compatibilă cu mandatul acordat

de Parlament prin votul de învestitură, fiind menită să asigure buna funcționare a Guvernului, în vederea realizării atribuțiilor acestuia.

Prin desemnarea unui sau unor miniștri interimari nu are loc o remaniere guvernamentală, de esența acesteia fiind, așa cum s-a arătat, înlocuirea unor membri ai Guvernului cu persoane care nu se află pe lista aprobată de Parlament la investitură. Eventualele schimbări în structura sau compoziția politică a Guvernului, la care se referă același text constituțional, pot fi analizate în cazul și în legătură cu remanierea guvernamentală, iar nu cu privire la o perioadă tranzitorie, în care funcționarea Guvernului este asigurată de miniștrii rămași în funcție, pînă la numirea unor noi membri titulari în funcția de ministru. De altfel, interpretarea în sensul că și în cazul desemnării unuia sau a mai multor membri ai Guvernului ca miniștri interimari aceștia ar trebui supuși verificării și aprobării de către Parlament lipsește de eficiență instituția interimatului și duce la blocaje instituționale, cu consecințe negative asupra funcționării întregului Guvern și asupra realizării programului acestuia aprobat de Parlament.

Miniștrii interimari nu sînt “candidați la funcția de ministru”, ci miniștri în funcție, care exercită pe o perioadă de cel mult 45 de zile și atribuțiile altui membru al Guvernului care “se află în una dintre situațiile prevăzute la articolul 106” sau “este în imposibilitatea

de a-și exercita atribuțiile”. Termenul de cel mult 45 de zile a fost instituit de legiuitorul constituant tocmai pentru a permite realizarea procedurilor legate de numirea noului sau noilor miniștri, în legătură cu aceste proceduri fiind incidente dispozițiile art. 85 din Constituție.

În concluzie, Curtea a reținut că dispozițiile art. 85 alin. (3) din Constituție nu sînt aplicabile în cazul desemnării miniștrilor interimari, ci numai în cazul numirii de noi membri ai Guvernului. Această concluzie rezultă atît din interpretarea literală a textelor constituționale, cît și din interpretarea sistematică a dispozițiilor constituționale cuprinse în acestea. Numirea miniștrilor în caz de remaniere guvernamentală reprezintă o instituție constituțională distinctă, cu o reglementare constituțională distinctă de aceea a desemnării miniștrilor interimari. Întrucît desemnarea miniștrilor interimari, reglementată de dispozițiile art. 107 din Constituție, nu presupune exercitarea competenței Parlamentului la care face referire art. 85 alin. (3) din Legea fundamentală, nu se poate susține încălcarea de către Președintele României a acestei competențe sau a “procedurii prealabile” impuse de același text constituțional.

Astfel fiind, Curtea constată că nu există conflict juridic de natură constituțională între Parlament și Președintele României, în legătură cu emiterea decretelor Președintelui României de desemnare a unor miniștri interimari [8].

h) *Respectarea procedurii pentru alegerea Președintelui României*

Curtea Constituțională veghează la respectarea procedurii pentru alegerea Președintelui României și confirmă rezultatele sufragiului.

Rezultatul alegerilor pentru funcția de Președinte al României este validat de Curtea Constituțională [9].

Contestațiile cu privire la înregistrarea sau neînregistrarea candidaturii la funcția de Președinte al României, precum și cele cu privire la împiedicarea unui partid sau a unei formațiuni politice, ori a unui candidat de a-și desfășura campania electorală în condițiile legii se soluționează de Curtea Constituțională, cu votul majorității judecătorilor, în termenele prevăzute de Legea pentru alegerea Președintelui României.

Distinct de controlul a priori și a posteriori, care constituie activitatea jurisdicțională principală a Curții Constituționale, în acord cu art. 83 și art. 146 lit. f) din Constituția României, o dată la 5 ani Curtea Constituțională veghează la respectarea procedurii pentru alegerea Președintelui României și confirmă rezultatele sufragiului.

În exercitarea acestei atribuții, potrivit art. 38 din Legea nr. 47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale, instanța de contencios constituțional, cu votul majorității și în termenele prevăzute de Legea pentru alegerea Președintelui României, soluționează contestațiile cu privire la înregistrarea sau ne-

înregistrarea candidaturii pentru funcția de Președinte al României, precum și cele cu privire la împiedicarea unui partid sau a unei formațiuni politice, ori a unui candidat de a-și desfășura campania electorală în condițiile legii.

Totodată, potrivit art. 37 alin. (2) din Legea nr. 47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale, aceasta validează rezultatul alegerilor pentru funcția de Președinte al României.

În exercitarea acestei competențe și în acord cu art. 11 alin. (1) B. a) din Legea nr. 47/1992, republicată, Curtea a pronunțat în anul 2009 un număr de 40 de hotărîri, dintre care:

- 28 au avut ca obiect cereri de contestare a înregistrării sau de respingere a înregistrării anumitor candidaturi;

- 3 au avut ca obiect cereri ce vizau împiedicarea anumitor candidați de a-și desfășura campania electorală, aceștia reclamînd imposibilitatea de a avea acces neîngrădit la timpii de antenă stabiliți de lege ori neacordarea și nerepartizarea timpilor de antenă conform legii de către birourile permanente reunite ale celor două Camere ale Parlamentului României și de către postul public de televiziune – Societatea Română de Televiziune;

- 6 au avut ca obiect cereri de anulare a alegerilor reclamînd încălcări ale legii, cereri de nenumărare a voturilor ori existența unor situații de neaplicare corectă și unitară a legii pentru alegerea Președintelui României;

- 2 au avut ca obiect stabilirea și aducerea la cunoștință publică a rezultatului alegerilor pentru funcția de Președinte al României, în cadrul celor două tururi de scrutin desfășurate la 22 noiembrie 2009 și 6 decembrie 2009;

- 1 a avut ca obiect validarea alegerii în funcția de Președinte al României.

Împiedicarea unui candidat de a-și desfășura campania electorală în calitate de candidat la alegerile pentru Președintele României

Campania electorală și desfășurarea alegerilor pentru funcția de Președinte al României au fost reglementate prin Legea nr. 370/2004. Conform art. 16 alin. (1) din lege, “Pentru candidații la alegerea Președintelui României, accesul la serviciile publice de radio și televiziune este egal și gratuit”. În acest sens, legea prevede că “Orarul pentru campania electorală și repartizarea timpilor de antenă [...] se fac, după încheierea perioadei de depunere a candidaturilor, de birourile permanente reunite ale celor două Camere ale Parlamentului, împreună cu reprezentanții serviciilor publice de radio și televiziune și cu participarea candidaților”. Pentru a putea beneficia de accesul egal și gratuit la serviciile publice de radio și televiziune, candidații sînt obligați, potrivit art. 19 alin. (1) din lege, să solicite, pînă la data începerii campaniei electorale, conducerii serviciilor publice de radio și televiziune acordarea timpilor de antenă. Așa fiind, Curtea constată că dispozițiile legale

condiționează accesul la serviciile publice de radio și televiziune de respectarea obligației fiecărui candidat de a solicita, în termenul prevăzut de lege, acordarea timpilor de antenă, sub sancțiunea decăderii din exercițiul dreptului, solicitările formulate după data începerii campaniei electorale nefiind luate în considerație.

Din documentele aflate la dosar rezultă că un candidat a transmis către conducerea serviciilor publice de radio și televiziune, în data de 22 octombrie 2009, două adrese prin care înștiința destinatarii cu privire la intenția sa de a candida la alegerile prezidențiale, precizînd în acest sens că își va depune candidatura la Biroul Electoral Central pe data de 23 octombrie 2009, ora 20,00. Prin intermediul aceluiași adrese, se solicita “transmiterea detaliilor legate de accesul nostru [al candidatului] la serviciile oferite de Societatea Română de Radiodifuziune”, oferind datele de contact pentru realizarea acestei informări. Curtea a reținut că acordarea timpilor de antenă constituie expresia recunoașterii dreptului candidaților de a accede egal și gratuit la serviciile publice de radio și televiziune, în scopul de a se face cunoscuți și de a-și prezenta platformele, programele politice și ofertele electorale, astfel că invocarea a însuși dreptului de către candidatul la alegeri în conținutul cererii adresate conducerii serviciilor publice de radio și televiziune, coroborată cu îndeplinirea cumulată a celorlalte con-

diții impuse de lege, îndreptățește persoana în cauză de a-și exercita dreptul cîștigat în mod legitim.

Prin urmare, Curtea a constatat că cererile formulate de autorul contestației, adresate conducerii serviciilor publice de radio și televiziune, îndeplinesc condițiile prevăzute de art. 19 alin. (1) din Legea nr. 370/2004, cu modificările și completările ulterioare, cu privire la solicitarea de acordare a timpilor de antenă.

Drept urmare, Curtea Constituțională a obligat birourile permanente reunite ale celor două Camere ale Parlamentului și reprezentanții serviciilor publice de radio și televiziune să stabilească orarul pentru campania electorală și repartizarea timpilor de antenă cu privire la candidatul care a sesizat Curtea [10].

i) Judecarea contestațiilor care au ca obiect constituționalitatea unui partid politic

Curtea Constituțională decide asupra contestațiilor care au ca obiect constituționalitatea unui partid politic.

Contestația privind constituționalitatea unui partid politic poate fi formulată de președintele uneia dintre Camerele Parlamentului sau de Guvern. Președintele Camerei poate formula contestația numai pe baza unei hotărîri adoptate de Cameră cu votul majorității membrilor săi. Contestația trebuie motivată și va fi însoțită de dovezile pe care se întemeiază.

Pentru soluționarea contestației, președintele Curții Constitu-

ționale va desemna judecătorul-raportor, care este obligat să o comunice, împreună cu actele doveditoare, partidului politic la care se referă contestația, precizându-i data pînă la care poate depune un memoriu în apărare, însoțit de dovezile corespunzătoare.

Contestația se judecă pe baza raportului prezentat de judecătorul desemnat în acest scop și a probelor administrate, cu citarea contestatorului, a partidului politic a cărui constituționalitate este contestată și a Ministerului Public.

Camera Parlamentului care a depus contestația poate fi reprezentată de persoana desemnată de aceasta, iar Guvernul – de Ministerul Justiției. Partidul politic poate fi reprezentat și prin avocat cu drept de a pleda în fața Înaltei Curți de Casație și Justiție. Decizia Curții nu este supusă căilor de atac.

Partidele politice pot fi declarate neconstituționale în cazurile prevăzute de art. 40 alin. (2) din Constituție [11].

Decizia de admitere a contestației se comunică Tribunalului București în vederea radierii partidului politic neconstituțional din Registrul partidelor politice.

j) *Emiterea avizului pentru suspendarea din funcție a Președintelui României*

Curtea Constituțională dă aviz consultativ pentru propunerea de suspendare din funcție a Președintelui României.

Propunerea de suspendare din funcție a Președintelui României, împreună cu dovezile pe care se

întemeiază, se trimit în copie Curții Constituționale de către președintele care a condus ședința comună a celor două Camere.

Președintele Curții Constituționale, primind cererea, va desemna judecătorul-raportor.

Avizul cu privire la suspendarea din funcție a Președintelui României se emite de Curtea Constituțională în urma dezbaterii propunerii de suspendare și a dovezilor prezentate.

Președintele României va fi încunoștințat asupra datei fixate pentru dezbateri și poate da explicații cu privire la faptele ce i se impută.

Avizul Curții Constituționale se comunică președinților celor două Camere ale Parlamentului și Președintelui României [12].

k) *Constatarea existenței împrejurărilor care justifică interimatul în exercitarea funcției de Președinte al României*

Curtea Constituțională constată existența împrejurărilor care justifică interimatul în exercitarea funcției de Președinte al României și comunică cele constatate Parlamentului și Guvernului [13].

Vacanța funcției de Președinte al României se constată la cererea președintelui uneia dintre Camerele Parlamentului sau a președintelui interimar care exercită atribuțiile Președintelui României în perioada cît acesta este suspendat din funcție.

În cazul în care Președintele României a fost suspendat din funcție, cererea pentru constatarea existen-

ței împrejurărilor care justifică interimatul se face de președintele care a condus lucrările ședinței comune a celor două Camere ale Parlamentului, pe baza hotărîrii adoptate în ședința comună.

Dacă interimatul funcției de Președinte al României se datorează imposibilității temporare de a-și exercita atribuțiile, cererea se face de Președintele României sau de președintele uneia dintre Camerele Parlamentului.

Cererea pentru constatarea existenței împrejurărilor care justifică interimatul funcției de Președinte al României va fi însoțită de dovezile necesare, iar constatarea acestor împrejurări se face de Curtea Constituțională, cu votul majorității judecătorilor.

l) *Exercitarea atribuțiilor privitoare la organizarea și desfășurarea referendumului și la confirmarea rezultatelor acestuia*

Curtea Constituțională veghează la respectarea procedurii pentru organizarea și desfășurarea referendumului și confirmă rezultatele acestuia [14].

Pentru ducerea la îndeplinire a acestor prevederi Curtea Constituțională poate cere informații de la autoritățile publice.

Biroul Electoral Central este obligat să prezinte, la solicitarea Curții Constituționale, informații asupra fazelor și operațiunilor de desfășurare a referendumului.

Plenul Curții Constituționale decide cu o majoritate de două treimi asupra valabilității referendumului.

Hotărîrea Curții Constituționa-

le stabilește dacă a fost respectată procedura pentru organizarea și desfășurarea referendumului și confirmă rezultatele acestuia.

Înainte publicării în Monitorul Oficial al României, Partea I, hotărârea Curții Constituționale se prezintă Camerei Deputaților și Senatului, întrunite în ședință comună [15].

m) *Verificarea îndeplinirii condițiilor pentru exercitarea inițiativei legislative de către cetățeni*

Curtea Constituțională, din oficiu sau pe baza sesizării președintelui Camerei Parlamentului la care s-a înregistrat inițiativa legislativă a cetățenilor, se pronunță asupra:

a) caracterului constituțional al propunerii legislative ce face obiectul inițiativei cetățenilor;

b) îndeplinirii condițiilor referitoare la publicarea acestei propuneri și dacă listele de susținători sînt atestate de către primarii unităților administrativ-teritoriale ori de către împuterniciții acestora;

c) întrunirii numărului minim de susținători pentru promovarea inițiativei, prevăzut la art. 74 alin. (1) sau, după caz, la art. 150 alin. (1) din Constituție, precum și asupra respectării dispersiei teritoriale în județe și în municipiul București, prevăzută de aceleași articole [16].

La primirea sesizării, președintele Curții Constituționale desemnează judecătorul-raportor și stabilește termenul pentru întrunirea judecătorilor, în vederea verificării inițiativei [17].

Referințe bibliografice

1. *Decizia nr. 53/2005* a Curții Constituționale a fost publicată în M. Of. nr. 144/17.02.2005.

2. *Decizia nr. 270/2008* a Curții Constituționale, publicată în M. Of. nr. 290/15.04.2008.

3. *Decizia nr. 838/2009* a Curții Constituționale a fost publicată în M. Of. nr. 461/03.07.2009.

4. *Decizia nr. 148/2003* a Curții Constituționale, publicată în M. Of. nr. 317/16.04.2003.

5. *Decizia nr. 818/2008* a Curții Constituționale publicată în M. Of. nr. 537/16.07.2008.

6. *Decizia nr. 838/2009* a Curții Constituționale, publicată în M. Of. nr. 463/03.07.2009.

1) Constată existența unui conflict juridic de natură constituțională între autoritatea judecătorească, pe de o parte, și Parlamentul României și Guvernul României, pe de altă parte.

2) În exercitarea atribuției prevăzute de art. 126 alin. (3) din Constituție, Înalta Curte de Casație și Justiție are obligația de a asigura interpretarea și aplicarea unitară a legii de către toate instanțele judecătorești, cu respectarea principiului fundamental al separației și echilibrului puterilor, consacrat de art. I alin. (4) din Constituția României.

Înalta Curte de Casație și Justiție nu are competența constituțională să instituie, să modifice sau să abroge norme juridice cu putere de lege ori să efectueze controlul de constituționalitate al acestora.

7. *Decizia nr. 1.559/2009* a Curții Constituționale, publicată în M. Of. nr. 832 din 30 noiembrie 2009.

8. Tudorel Toader, Laura Tutunaru. *Sinteze din Jurisprudența Curții Constituționale*, pe semestrul II /2009.

9. *Hotărârea nr. 35/2004* privind validarea alegerii Președintelui

României, publicată în M. Of. nr. 1212/16.12.2004.

Hotărârea nr. 42/2009 privind stabilirea și aducerea la cunoștință publică a rezultatului alegerilor pentru funcția de Președinte al României, în carul celui de-al doilea tur de scrutin desfășurat la 6 decembrie 2009, publicată în M. Of. nr. 885/17.12.2009.

Hotărârea nr. 43/2009 privind validarea alegerii Președintelui României, publicată în M. Of. nr. 885/17.12.2009.

10. *Hotărârea nr. 25/2009*, publicată în M. Of. nr. 760/09.11.2009.

11. Partidele sau organizațiile care, prin scopurile ori prin activitatea lor, militează împotriva pluralismului politic, a principiilor statului de drept ori a suveranității, a integrității sau a independenței României sunt neconstituționale.

12. Curtea Constituțională a dat două avize privind suspendarea Președintelui României, ambele negative: Avizul nr. 1/1994 privind propunerea de suspendarea din funcție a Președintelui României, publicat în M. Of. nr. 166/16.07.1994. Avizul nr. 1/2007 privind propunerea de suspendarea din funcție a Președintelui României, publicat în M. Of. nr. 258/18.04.2007.

13. *Hotărârea nr. 1/ 2007* privind constatarea existenței împrejurărilor care justifică interimatul în exercitarea funcției de Președinte al României, publicată în M. Of. nr. 269/20.04.2007.

14. *Hotărârea nr. 37/2009* referitoare la respectarea procedurii pentru organizarea și desfășurarea referendumului național din data de 22 noiembrie 2009 și la confirmarea rezultatelor acestuia, publicată în M. Of. nr. 923/30.12.2009.

15. În 8 decembrie 1991, prin referendum a fost adoptată Constituția României. Referendumul din 18-19

noiembrie 2003 a aprobat revizuirea Constituției României, a fost pentru prima dată când referendumul s-a desfășurat cu probleme, în sensul că se alerga cu urna mobilă prin stațiuni, prin sate pentru ca referendumul să fie valabil, deoarece alegătorii nu vroiau să voteze. Referendumul ce a avut loc în 19 mai 2007 privea demiterea Președintelui României. Referendumul din 25 noiembrie 2007 privea introducerea votului uninominal.

16. Art. 74 (1) Inițiativa legislativă aparține, după caz, Guvernului, deputaților, senatorilor sau unui număr de cel puțin 100.000 de cetățeni cu drept de vot. Cetățenii care își manifestă dreptul la inițiativă legislativă trebuie să provină din cel puțin un sfert din județele țării, iar în fiecare din aceste județe, respectiv în municipiul București, trebuie să fie înregistrate cel puțin 5.000 de semnături în sprijinul acestei inițiative.

Art. 150 (1) Revizuirea Constituției poate fi inițiată de Președintele României la propunerea Guvernului, de cel puțin o pătrime din numărul deputaților sau al senatorilor, precum și de cel puțin 500.000 de cetățeni cu drept de vot.

17. *Hotărârea Plenului Curții Constituționale nr. 2/1995*, publicată în M. Of. nr. 172/03.08.1995.

1. Constată că, din documentațiile prezentate, inițiativa legislativă privind regimul juridic al caselor de ajutor reciproc ale salariaților întrunește condițiile de ordin formal prevăzute de art. 73 alin. (1) din Constituție de a fi susținută de cel puțin 250.000 cetățeni provenind din cel puțin un sfert din județele țării, iar în fiecare din aceste județe, de cel puțin 10.000 de cetățeni, precum și condițiile prevăzute de alin. (2) și (4) ale aceluiași articol.

2. Constată că, în lipsa unei legi pentru reglementarea exercitării de către cetățeni a inițiativei legisla-

ve, nu se poate verifica autenticitatea semnăturilor din listele de susținători, dacă semnatarii au calitatea de cetățeni cu drept de vot și nici dacă aceștia au domiciliul în județele pe listele cărora au semnat.

Hotărârea se comunică președintelui Senatului și se publică în Monitorul Oficial al României, Partea I, iar dosarele cuprinzând listele de susținători se vor trimite direct Senatului.

Hotărârea Plenului Curții Constituționale nr. 1/1997 cu privire la inițiativa legislativă cetățenească de modificare a art. 9 alin. (1) din Legea învățământului nr. 84/1995, publicată în M. Of. nr. 82/06.05.1997.

1. Constată că, din documentațiile prezentate, inițiativa legislativă privind modificarea art. 9 alin. (1) din Legea învățământului nr. 84/1995 întrunește condițiile de ordin formal, prevăzute în art. 73 alin. (1) din Constituție, de a fi susținută de cel puțin 250.000 cetățeni provenind din cel puțin un sfert din județele țării, iar în fiecare din aceste județe, de cel puțin 10.000 de cetățeni, precum și condițiile prevăzute de alin. (2) și (4) ale aceluiași articol.

2. Constată că, în lipsa unei legi pentru reglementarea exercitării de către cetățeni a inițiativei legislative, nu se poate verifica autenticitatea semnăturilor din listele de susținători, dacă semnatarii au calitatea de cetățeni cu drept de vot și nici dacă aceștia au domiciliul în județele pe listele cărora au semnat.

3. Constată că inițiativa legislativă este constituțională, dacă se respectă, conform art. 29 alin. (1) și (6) din Constituție, dreptul părinților sau tutorilor de a asigura, potrivit propriilor convingeri, educația copiilor minori a căror răspundere le revine.

Hotărârea nr. 38/2009 a Curții Constituționale asupra inițiativei legislative a cetățenilor referitoare la propunerea legislativă intitulată

“Lege privind nivelul fondurilor anuale minime obligatorii destinate finanțării sănătății”, publicată în M. Of. nr. 880/16.12.2009.

Curtea a constatat că inițiativa legislativă a cetățenilor referitoare la propunerea legislativă intitulată “Lege privind nivelul fondurilor anuale minime obligatorii destinate finanțării sănătății” nu îndeplinește condițiile prevăzute de art. 74 alin. (1) din Constituție.

CREDINȚA LEGITIMĂ (partea I)

Viorel STEGĂRESCU,
doctor în drept
Tudor PAȘCANEANU,
doctor în drept

RÉSUMÉ

En vertu du mandat apparent, une personne est considérée comme le représentant d'une autre lorsque les tiers de bonne foi ont légitimement pu croire qu'elle agissait au nom et pour le compte de cette dernière. La croyance légitime est une notion complexe qui comprend des éléments tant objectifs que subjectives.

REZUMAT

În virtutea mandatului aparent, o persoană este considerată ca fiind reprezentatul unei alte persoane atunci când terții de bună credință au putut să creadă în mod legitim că cel dinții a fost împuternicit să acționeze în numele și pe seama celui din urmă. Credința legitimă este o noțiune complexă care cuprinde atât elemente subiective, cât și elemente obiective.

I. Aspecte generale privind mandatul aparent

A. Noțiunea de mandat aparent

Mandatul aparent există atunci când împrejurările de fapt determină o terță persoană să creadă în mod legitim, fără a se reține vreo culpă în sarcina ei, că cel cu care tratează a fost împuternicit de presupusul mandant [1] să încheie acte juridice, deși nu există nici un contract de mandat sau actul juridic este încheiat cu depășirea puterilor atribuite de mandant.

B. Asemănări și deosebiri cu instituții juridice apropiate

Mandatul aparent formează o entitate juridică independentă. El are diverse trăsături care îl apropie sau îl îndepărtează de alte instituții juridice. Contractul de mandat și gestiunea de afaceri sînt doi poli între care oscilează mandatul aparent.

1. Asemănări și deosebiri între contractul de mandat și mandatul aparent

Mandatul obișnuit și mandatul aparent au în comun următoarele aspecte:

a) Actele juridice încheiate atât de mandatarul obișnuit, cât și de cel aparent produc efecte juridice pe seama unei alte persoane.

b) Obiectul contractului de mandat și al mandatului aparent constă în perfectarea de acte juridice.

Cu toate acestea, între mandatul obișnuit și cel aparent există deosebiri importante:

a) Mandantul nu este îndatorat pentru ceea ce mandatarul a făcut în afara limitelor puterilor sale. Actele juridice încheiate de mandatar, în ipoteza arătată mai sus, sînt *res inter alios acta* pentru mandant. Din contra, de esența mandatului aparent este faptul că mandatarul aparent încheie acte juridice cu depășirea puterilor acordate de mandant sau în lipsa oricărei împuterniciri.

b) Mandatul obișnuit este un contract. Drepturile și obligațiile părților se nasc în temeiul acordului lor de voințe. Dimpotrivă, mandatul aparent își are originea într-un fapt juridic – aparența.

c) Dovada contractului de mandat se face după regulile dreptului comun privind proba actelor juridi-

ce. Pe cînd mandatul aparent poate fi probat prin orice mijloc de probă.

d) Mandantul, în cazul contractului de mandat obișnuit, trebuie să aibă capacitatea necesară pentru a încheia el însuși actul cu a cărui îndeplinire îl însărcinează pe mandatar. Articolul 1051 din Codul civil moldovenesc, care reglementează unele ipoteze ce cad sub incidența mandatului aparent, prevede că: „Raporturile contractuale nu încetează prin decesul sau prin incapacitatea mandantului dacă nu s-a convenit altfel (...)”. Din analiza acestui text de lege rezultă că presupusul mandant poate fi o persoană fără capacitate de exercițiu, cu capacitate de exercițiu restrînsă sau a cărui calitate de subiect de drept a încetat.

2. Asemănări și deosebiri între gestiunea de afaceri și mandatul aparent

Aceste instituții juridice au următoarele trăsături comune:

a) Presupusul mandant și gerantul răspund contractual față de terții cu care au tratat mandatarul aparent și gerantul, deși nu există consimțământul lor în acest sens.

b) Atît geratul, cît și presupusul mandant pot fi persoane lipsite de capacitate de exercițiu sau cu capacitate de exercițiu restrînsă.

În pofida acestor asemănări, între gestiunea de afaceri și mandatul aparent există mai multe puncte divergente:

a) Gerantul încheie acte juridice și săvîrșește fapte materiale, în timp ce mandatarul aparent încheie numai acte juridice.

b) Geratul este complet străin de actele de gestiune pe care gerantul le săvîrșește în interesul său. Dimpotrivă, presupusul mandant deseri contribuie el însuși la crearea stării de aparență sau, printr-o atitudine pasivă, permite unei persoane să se prezinte în fața terților ca și cum ar fi mandatarul său.

c) Dacă gestiunea de afaceri nu a fost ratificată, gerantul obligă pe gerat față de terțe persoane numai în măsura în care actele juridice sau faptele materiale au fost utile. În cazul mandatului aparent, răspunderea presupusului mandant este angajată indiferent dacă actele juridice încheiate de mandatarul aparent sînt sau nu sînt utile.

C. *Dovada mandatului aparent*

Întrucît mandatul aparent presupune în toate cazurile existența unei aparențe de reprezentare care este un fapt juridic, și nu un act juridic, terțul care a tratat cu un pretins mandatar se poate folosi de orice mijloc de probă pentru a demonstra că circumstanțele de fapt l-au indus în eroare cu privire la existența sau întinderea puterilor mandatului aparent [2].

Dacă buna-credință se prezumă (art. 9 alin. 1 C. civ. moldovenesc), terții mai au obligația să

probeze că eroarea lor a fost scu-zabilă [3]. Ei vor arăta mijloacele de care s-au folosit pentru a descoperi puterile reale ale mandatului. Totuși, o asemenea dovadă nu se cere, dacă legea sau uzanțele prezumă că o persoană are puteri să acționeze într-un anumit fel.

Judecătorii sînt suverani în aprecierea probelor invocate de terți [4].

II. *Credința legitimă – singura condiție necesară pentru existența mandatului aparent*

Precizări prealabile

Analiza jurisprudenței franceze și celei americane pune în evidență faptul că o singură condiție este necesară pentru admiterea teoriei mandatului aparent: *credința legitimă* (rezonabilă). Acest concept juridic a fost promovat pentru prima dată de Curtea de Casație franceză prin Decizia din 13 decembrie 1962 [5]. După promovarea sa de către casația franceză, determinarea esenței noțiunii de credință legitimă a fost o sarcină dificilă pentru jurisprudență și doctrină. În unele cazuri, instanțele de judecată au părăsit conceptul de credință legitimă și au pretins ca terțul să fie de bună-credință, iar eroarea sa să se întemeieze pe diverse circumstanțe de fapt [6]. Starea de incertitudine din jurisprudența franceză a durat pînă la apariția unor lucrări doctrinale aprofundate în această materie [7].

Credința legitimă este o noțiune complexă care cuprinde atît elemente subiective, cît și elemente obiective. Din categoria elementelor subiective s-a arătat că fac parte buna-credință „ignorantă” și buna-credință „comportament” [8] sau, potrivit unei alte opinii, credința verosimilă și credința scu-zabilă [9].

Elementele obiective sînt totalitatea circumstanțelor anterioare și concomitente încheierii actului juridic, care determină terțul contractant să creadă că mandatarul aparent deține puteri reale. Împrejurările de fapt reprezintă cauza care declanșează efectul – buna-credință a terțului.

A. *Elementele subiective ale credinței legitime*

1. *Buna-credință „ignorantă” (credința verosimilă)*

Credința legitimă nu poate fi concepută decît dacă există o încredere eronată din partea terțului.

Credința legitimă presupune, mai întîi, ca cel care invocă teoria mandatului aparent să fi admis în mod eronat că situația aparentă exprimă un adevăr juridic. Terțul contractant este convins că tratează cu un reprezentant real, deși acesta din urmă nu are decît aparența acestei calități. Există eroare din partea sa, din acest motiv el este de bună-credință. Astfel, buna-credință, în forma sa pură, este un element inerent al conceptului de credință legitimă.

În dreptul civil, legiuitorul nostru (art. 513 alin. 1 C. civ. moldovenesc) se limitează să dispună că subiecții de drept sînt obligați să participe cu bună-credință la raporturile juridice civile, dar nu definește această noțiune.

Dimpotrivă, Codul comercial uniform al SUA atinge ambele desiderate: constrînge comercianții să-și execute obligațiile cu bună-credință și, totodată, oferă o definiție cu caracter general. Potrivit art. 1-203, „orice contract sau obligație stipulată în acest act normativ presupune o obligație de bună-credință în îndeplinirea sau executarea lor silită”. După care, în art. 1-201 (19) se pre-

vede că „buna-credință înseamnă onestitate în fapt, în comportamentul sau în tranzacțiile în care sîntem implicați”. Acest cod nu se mulțumește cu definiția precedentă și în art. 2-103 alin. 1 lit. b adaugă: „Buna-credință în cazurile referitoare la comercianți înseamnă onestitate în fapt și respectarea standardelor comerciale rezonabile ale comportamentului corect în comerț”.

În doctrina americană, definiția buneii-credințe din art. 1-201 (19) din C. com. al SUA este aspru criticată, fiind caracterizată drept „o inimă curată și un cap pustiu” [10], deoarece conține numai elemente subiective care nu pot fi aplicate în practică. Pornind de la orientările existente în jurisprudența americană, în doctrină s-a propus următoarea definiție a buneii-credințe: „O persoană este considerată că acționează cu bună-credință atunci cînd hotărîrile sale, luate în executarea contractului, corespund așteptărilor justificabile ale părților, care sînt deduse din litera contractului și din împrejurările concrete în care contractul a fost încheiat și executat” [11].

Deși noțiunea de bună-credință în dreptul nostru nu este definită, vom reține că în cazul mandatului aparent terțul de bună-credință este persoana care a crezut în mod onest că cel cu care tratează are împuternicire din partea presupusului mandant să acționeze în numele și pe seama acestuia din urmă.

Buna-credință trebuie să existe la momentul încheierii actului juridic și să fie personală.

2. Buna-credință „comportament” (credință scuzabilă)

Credința pură, subiectivă este insuficientă pentru a crea drepturi în

materia aparenței. Sacrificarea presupusului mandant nu se poate face fără un motiv suficient de puternic. Este necesar ca credința eronată să fie justificată nu numai prin existența materială a aparenței, ci și prin comportamentul terțului în prezența acesteia.

Buna-credință „comportament” răspunde pe deplin la această exigență. Concepută în mod obiectiv, acest tip de bună-credință reprezintă caracterul scuzabil al ignoranței terțului. Acest caracter scuzabil face ca credința terțului să fie legitimă (rezonabilă).

Buna-credință este scuzabilă atunci cînd o persoană, cu diligență și prudență medie, a efectuat cercetări pentru a afla situația juridică reală și, cu toate acestea, a căzut în eroare. În doctrina americană [12] se susține că terțul trebuie să acționeze în mod rezonabil. Este necesar ca el să ia în considerație faptele și împrejurările în care tranzacția este încheiată. Întemeindu-se pe informațiile disponibile, terțul trebuie să efectueze investigații înainte ca să se sprijine, în mod rezonabil, pe puterea aparentă a mandatarului. Comportamentul terțului, anterior stabilirii unui raport juridic cu un prezumat mandatar, trebuie să fie lipsit de orice culpă, fie ea oricît de ușoară.

Culpa terțului îmbracă diferite forme. De pildă, terțul a fost considerat în culpă în situația în care nu a cerut consultații proprietarului [13], nu a verificat puterile mandatarului [14], nu a cercetat registrul societăților [15], a încheiat o convenție care în mod vădit nu era de competența mandatarului [16], a încheiat contractul de asigurare în condiții care

trezeau suspiciuni privind existența puterilor de reprezentare în persoana unui agent de asigurări [17].

Cu toate acestea, există situații în care jurisprudența sau uzanțele prezumă caracterul scuzabil al buneii-credințe. Terțul contractant nu este obligat să verifice limitele puterilor mandatarului atunci cînd tratează cu agenți comerciali permanenți [18], cînd mandantul l-a împuternicit pe reprezentantul său în numeroase rînduri să încheie acte juridice cu aceleași persoane [19] și atunci cînd terțul s-a bazat pe procura autenticată de notar, deoarece acesta din urmă este obligat prin lege să verifice existența contractului de mandat și întinderea puterilor conferite mandatarului [20].

În urma analizării jurisprudenței franceze și celei americane, putem constata că ignoranța terțului (buna-credință) este scuzabilă în două situații. În prima ipoteză, terțul a efectuat toate cercetările utile cu mijloacele de care dispunea și, în pofida acestei atitudini, el nu a putut să descopere realitatea. Credința terțului este apreciată ca fiind legitimă, deoarece el a făcut dovada unui comportament vigilent. În a doua ipoteză, terțul nu a efectuat investigații în scopul cunoașterii situației juridice reale sau le-a efectuat într-o manieră incompletă. Credința terțului este considerată ca fiind scuzabilă și, în același timp, legitimă, dacă legea sau instanțele de judecată autorizează terții să nu verifice puterile unui reprezentant. În aceste cazuri, buna-credință „comportament” se integrează în mod perfect în noțiunea de credință legitimă.

Buna-credință a terțului contractant este prezumată pînă la dovada

contrară. Totuși, pentru admiterea mandatului aparent mai este necesar ca eroarea terțului să fie scuzabilă. În acest caz, judecătorii trebuie să se pronunțe dacă terțul a acționat cu diligența necesară pentru a cunoaște puterile reale ale mandatarului.

Comportamentul terțului urmează să fie apreciat după tipul abstract al omului prudent și diligent [21], adică este necesar ca el să acționeze cu diligența unui bun proprietar.

Referințe bibliografice

1. În acest studiu folosim sintagma „presupusul mandant”, fiindcă o persoană are calitatea de mandant atunci când a dat împuternicire unei alte persoane să acționeze pe seama sa. Dimpotrivă, sfera de aplicare a mandatului aparent se circumscrie ipotezelor în care un pretins mandatar încheie acte juridice în lipsa sau cu depășirea puterilor reale. De aceea, este mai util să vorbim despre un „mandant” a cărui calitate este presupusă de lege sau de instanțele de judecată.
2. Curtea de Casație franceză s-a pronunțat expres în acest sens. A se vedea *Cass. Ire eh. civ.*; 15 juil. 1959. În: „Revue trimestrielle de droit civil”, nr. 1/1960, cu notă de M. M. Henri, L. Mazeaud, p. 122.
3. Ph. Tournéau, L. Cadiet. *Droit de responsabilité et des contrats*, Dalloz, 2000, p. 729.
4. Într-o speță, Curtea de Casație franceză a anulat în întregime decizia Curții de Apel din Angers, deoarece judecătorii nu au relevat circumstanțele care l-au determinat pe terț să nu verifice puterile mandatului aparent (*Cass. eh. com. et fin.*, 6 juin 1989, n° 86-11.968. În: *Bulletin des arrêts des chambres civiles de la Cour de Cassation*, IV, n° 179, p. 119).
5. *Cass. Plén. civ.*, 13 déc. 1962, *Banque canadienne naționale c/ Directeur général des impôts*. În: „Recueil Dalloz”, nr. 16/1963, jur., cu notă de J. Calais-Auloy, pp. 277-279.
6. La început, în dreptul francez, teoria mandatului aparent a fost admisă pe temeiul maximei *error communis facit jus* (R. Demogue, *Traité des obligations en général*, t. I, Paris, 1923, p. 462; H. Mazeaud, *La maxime „Error communis facit jus”*. În: „Revue trimestrielle de droit civil”, 1924, pp. 954-957; Jean-Ch. Laurent, *L'apparence dans le problème des qualifications juridiques*, thèse, Impr. Caennaise, Caen, 1931, p. 246), care presupune existența unor condiții riguroase: actul juridic să fie încheiat cu titlu oneros, terțul să fie de bună-credință și să existe o eroare comună și invincibilă.
7. Această situație a durat, cu mici variații, pînă la începutul anului 1962, când Curtea de Casație franceză, printr-o hotărîre de principiu, a dispus că „mandantul poate fi angajat pe fundamentul unui mandat aparent chiar în absența unei culpe susceptibile de a-i fi reproșată, dacă credința terților (...) este legitimă”. Totuși, în anul 1965 aceeași instanță se reîntoarce la vechiul sistem și justifică mandatul aparent pe temeiul erorii comune și invincibile (*Cass. Ire ch. civ.*, 30 nov. 1965. În: „Revue trimestrielle de droit civil”, nr. 4/1966, cu notă de G. Cornu, p. 830 și urm.). Poziția înaltei instanțe franceze a fost fixată în mod definitiv în următorii trei ani. Prin mai multe hotărîri, s-a stabilit că este suficient ca terțul contractant să cadă într-o eroare legitimă (*Cass. Ire eh. civ.*, 13 juin 1967. În: „Revue trimestrielle de droit civil”, nr. 1/1968, cu notă de G. Cornu, p. 169 și urm.) Într-o singură zi, Curtea de Casație franceză a pronunțat trei decizii în acest sens: *Cass. Ire eh. civ.*, 29 avr. 1969 (*Les Genevriers et autre c/ Bonnin, Riou c/ Société „La cuiller de bois”, consorts Kenicq c/ Martin*) cu notă de Y. Loussouarn. În: „Revue trimestrielle de droit civil”, nr. 4/1969, p. 766 și urm.).
8. *Cass. Ire eh. civ.*, 4 janv. 1965 (*Dame Tregcoat c/ Demoiselle Sevestre*). În: „Recueil Dalloz”, nr. 12/1965, jur., p. 218.
9. Jean-Pierre Arrighi. *Apparence et réalité en droit privé*, thèse, Nice, 1974, p. 519 și urm., J.-L. Sourieux, *La croyance légitime*. În: „Juris-classeur périodique”, éd. G, 1982, I, 3058, în mai multe locuri.
10. Jean-Pierre Arrighi. *Apparence et réalité en droit privé*, thèse, Nice, 1974, p. 546 și urm.
11. J.-L. Sourieux. *La croyance légitime*. În: „Juris-classeur périodique”, éd. G, 1982, I, 3058, n° 6 și urm.
12. J. Calamari, J. Perillo, *The Law of Contracts*, third edition, West Publishing Co., 1987, p. 510.
13. S. J. Burton, *Good faith in articles 1 and 2 of the UCC; The practice view*. În: „William and Mary Law Review”, vol. 35, 1994, p. 1563. În acest sens a se vedea M. P. Van Alstine, *Textualism, party autonomy, and good faith*. În: „William and Mary Law Review”, vol. 40, 1999, p. 1249.
14. D. Davidson, B. Knowles, L. Forsythe, R. Jespersen, *Business Law, Principles and cases*, fourth edition. Wadworth Publishing Company, Belmont, 1993, p. 676.
15. C. A. Dijon, 22 juin 2000, *Therry c/ Victor*. În: „Juris-classeur périodique”, ediția generală, 2001, IV, 1295.
16. *Cass. Ire ch. civ.*, 7 janv. 1997, *Vve Grolière et autres c/ AGF et autres*. În: „Recueil Dalloz”, 1998, som. corn., cu notă de C. J. Berr, p. 45 și urm.
17. S. Strömholm, *Bona Fides in the Swedish Law of Property*. În: „The American Journal of Comparative Law”, vol. 12, 1963, p. 44.
18. General Overseas Films, Ltd., v/ Robin International, Inc., 542 F. Supp. 684 (S.D. N.Y. 1982), prezentată de D. Davidson, B. Knowles, L. Forsythe, R. Jespersen, *Business Law, Principles and cases*, fourth edition, Wadworth Publishing Company, Belmont, 1993, p. 676 și urm.
19. C. A. Paris, 7e ch., 30 avr. 1935. În: „Revue trimestrielle de droit civil” 1935, cu notă de R. Demogue, p. 664.
20. *Cass. Ire ch. civ.*, 6 janv. 1994, cu notă de J. Mestre. În: „Revue trimestrielle de droit civil”, nr. 3/1994, p. 594; *C.A. Dijon, ch. soc.*, 6 juillet 1994, *Épx Beaummit c/Épx Moine et autres*. În: „Recueil Dalloz”, nr. 14/1996,

som. com., cu notă de M. Edmond-Noel Martine, p. 124 și urm.; Carter v. Rowley, Curtea de Apel a statului California (SUA), 1922, prezentată de R. Steffen, *Cases on Agency-Partnership*, third edition, Ed. West Publishing Co., 1969, p. 328.

19. *Earl v. St. Louis University*, Curtea de Apel a statului Montana, 1994, prezentată de R. Anderson, I. Fox, D. Twomey, *Business law, The legal environment*, Ed. International Thomson Publishing Company, Ohio. 1996, p. 698; *Pettinge v. Alpena Cedar Co.*, 1913, 177 Mich. 162, 141 N.W.535, prezentată de E. Dillavou. Ch. Haward, *Principles of business law*, 6th edition, Ed. Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, 1955, p. 232 și urm.; Trib. Grenoble, 11 févr. 1925, *Lacroix c/ Perron*. În: „Recueil hebdomadaire de jurisprudence Dalloz”, 1925, p. 343 și urm.

20. *Cass. 1re ch. civ.*, 11 mars 1986, n° 84-12.940. În: „Bulletin des arrêts des chambres civiles de la Cour de Cassation”, I, n° 67, p. 63.

21. În acest sens a se vedea *Elliott v. Great National Life Insurance Co.*, 611 S.W.2d 620 (Tex. 1981), prezentată de H. I. Henn, *Teaching materials on agency, partnership and other business enterprises*, second edition, Ed. West Publishing Co., 1985, pp. 49-51; S. Strömholm, *Bona Fides in the Swedish Law of Property*. În: „The American Journal of Comparative Law”, vol. 12, 1963, p. 58; A. L. Burt, H. E. Karla, *Business law and the legal environment*, third edition, Ed. Allyn and Bacon, Boston, 1989, p. 776; Ph. Tourneau, L. Cadiet, *Droit de responsabilité et des contrats*, Dalloz, 2000, p. 729; A. Bénabent, *Droit civil. Les obligations*, 9e édition, LGDJ, 2003, p. 333.

FORMELE RĂSPUNDERII JURIDICE

Diana Anca ARTENE,
doctorandă

SUMAR

Definirea noțiunii de răspundere nu s-a realizat printr-un text de lege, printr-o normă generală sau printr-o normă-definiție, fapt care este de natură să limiteze mult orizontul cercetării acestui fenomen.

În aceste condiții s-a pus problema creării stringente a unei teorii generale a răspunderii juridice. În doctrină s-a apreciat că sarcina elaborării unei asemenea teorii trebuie să revină Teoriei Generale a Dreptului, întrucât doar această știință, care constituie nucleul sistemului științelor juridice, are menirea de a pune în valoare elementele comune definirii dreptului.

Fiecare ramură de drept, ocupându-se de stabilirea condițiilor de răspundere, cunoaște o formă specifică de răspundere juridică [1].

Deși există o multitudine de norme juridice prin care se reglementează diferitele forme de răspundere juridică, legea nu dă o definiție a răspunderii juridice în general sau a vreuneia din formele sale concrete.

Atât în lege, cât mai ales în literatura juridică întâlnim două noțiuni având aproximativ aceeași valoare: noțiunea de *răspundere* și cea de *responsabilitate*. Din punct de vedere etimologic, „răspundere” derivă din latinescul „spondeo”, care însemna în dreptul roman obligația solemnă a debitorului față de creditorul său de a-și îndeplini prestația asumată prin contract.

Având în vedere sensul etimologic, în doctrină [2] sensul atribuit noțiunii de răspundere este acela de obligație, de reparațiune, obligație ce rezultă dintr-un delict sau cvasidelict.

În greacă și latină, înțelesul originar pe care îl avea „răspun-

derea”, potrivit filosofului H.L.A. Hart, era acela de a răspunde unor acuzații sau învinuiri și, dacă acestea se dovedeau întemeiate, persoana învinuită, nereușind să le înlăture, devenea pasibilă de pedeapsă [3].

Foarte adesea termenul de „răspundere” a fost definit prin cel de „responsabilitate”, între acestea existând un echivalent din punct de vedere lingvistic; în limba română existența celor două sinonime – *răspundere* și *responsabilitate* – explicându-se prin etimologia latină și franceză a acestora.

Explicațiile etimologice celor doi termeni sunt suficiente pentru a înțelege cum ei pot exprima același conținut, fapt care poate lămurii de ce, pe de o parte, oricând unul poate fi substituit cu celălalt, iar pe de altă parte, de ce într-o altă situație termenii exprimă înțelesuri diferite, fiind utilizați într-o accepțiune sau alta.

Dicționarul limbii române [4] stabilește echivalența celor doi termeni, definind răspunderea ca fiind „faptul de a răspunde; responsabilitate”, iar responsabilita-

tea – ca „obligăția de a efectua un lucru, de a răspunde, de a da socotală la ceva; răspundere”.

Remarcăm faptul că sfera noțiunii „responsabilitate” este mai largă decât cea de „răspundere”, de altfel și incluzînd-o. În timp ce noțiunea de „răspundere” presupune îndeplinirea unei obligații sau respectarea unor restricții (avînd în vedere comportamente definite, mai ales, pe calea normelor sociale [5]), noțiunea de „responsabilitate” are un caracter mult mai larg, aceasta raportîndu-se la activitatea desfășurată de individ din proprie inițiativă, pe baza alegerii libere a obiectivelor dintre mai multe posibile.

Responsabilitatea nu exclude răspunderea, ci, într-un fel, o presupune, dar nici nu se reduce la ea, terenul de desfășurare al responsabilității depășind cu mult sfera răspunderii, indiferent de natura acestuia [6].

În literatura de specialitate au existat mai multe încercări de definire a instituției răspunderii juridice. Într-o primă opinie [7], conceptul de „răspundere” a fost considerat a desemna reacția de reprimare venită din partea societății față de o anumită acțiune umană imputabilă, în principal, individului (reacție socială reprezentînd în cazul răspunderii juridice trăsături distincte).

Într-o altă opinie [8], răspunderea a fost definită prin intermediul categoriei de obligație: fie obligația de a suporta o privațiune, fie cea de a repara un anumit prejudiciu. În aceeași idee [1], se aprecia

că: „sensul frecvent al noțiunii de răspundere, indiferent de forma sub care se manifestă aceasta, este acela de obligație de a suporta consecințele nerespectării unor reguli de conduită, obligație ce incumbă autorului faptei contrarea acestor reguli și care poartă, întotdeauna, amprenta dezaprobării sociale a unei asemenea conduite”.

Criticînd aceste opinii, care privesc răspunderea ca obligație de a suporta o sancțiune juridică, Gheorghe Boboș [9] consideră că aceste definiții confundă răspunderea cu însăși sancțiunea juridică propriu-zisă, astfel ignorînd faptul că sancțiunea nu reprezintă decât instrumentul de realizare a răspunderii juridice, că răspunderea juridică și sancțiunea juridică sunt noțiuni diferite care nu trebuie confundate, prima constituind cadrul juridic de realizare pentru cea de a doua.

Profesorul Mihai Eliescu [10], evidențiind legătura dintre răspundere și sancțiune în dreptul civil, arăta că la origine reacția colectivă, care reprezenta trăsătura definitorie a răspunderii, a urmărit atît pedepsirea făptașului, cît și restabilirea în folosul victimei a situației anterioare producerii pagubei, apreciînd că „despăgubirea mai prezintă și astăzi unele aspecte prin care se leagă de noțiunea de pedeapsă, existînd cazuri în care despăgubirea nu urmărește repararea prejudiciului, ci reprimarea unui dol sau a unei culpe”.

Fiecare ramură de drept, ocupîndu-se de stabilirea condițiilor

de răspundere, cunoaște o formă specifică de răspundere juridică.

Compararea și delimitarea formelor răspunderii juridice au o deosebită importanță teoretică, dar mai ales practică, stabilirea naturii juridice a răspunderii în fiecare caz concret determină calificarea juridică a situației de fapt.

În doctrină au existat numeroase controverse privind stabilirea formelor concrete de răspundere juridică. Pentru identificarea acestora, doctrina a propus o serie de criterii de clasificare.

O primă [11] propunere a avut în vedere factori „interdependenți și interferenți” ca, de exemplu, valorile sociale lezate, tipul de normă juridică a cărei încălcare s-a produs, gradul de pericol social al faptei ilicite săvîrșite, vinovăția făptuitorului.

O altă propunere [12] se referă la aplicarea cumulativă a două categorii: natura și importanța socială a interesului lezat prin fapta ilicită și particularitățile definiției ale faptei ilicite.

În doctrina Republicii Moldova, la etapa actuală este răspîndită ideea precum că formele răspunderii juridice trebuie să se întemeieze pe următoarele două elemente luate cumulativ: *gradul prejudiciabil al faptei și natura sancțiunii normelor juridice încălcate*.

Gradul prejudiciabil decurge din importanța valorii care a fost afectată. Respectiv, natura sancțiunilor normelor juridice rezultă din caracterul pericolului social. În funcție de aceste criterii, deosebit

următoarele forme ale răspunderii juridice: răspunderea constituțională, răspunderea administrativă, răspunderea penală, răspunderea civilă, răspunderea disciplinară și răspunderea materială. Totodată, aceste criterii nu au un caracter absolut, deoarece sînt posibile unele interferențe între diferitele forme de răspundere juridică, inclusiv posibilitatea unui cumul în anumite condiții.

Avînd în vedere cele de mai sus, identificăm următoarele tipuri de clasificare:

1. După criteriul naturii interesului lezată:

- Răspunderea față de întreaga societate, care include doar răspunderea penală
- Răspunderea față de un organ al Statului, adică răspunderea administrativă
- Răspunderea față de o colectivitate mai restrînsă de indivizi, include răspunderea din dreptul muncii

• Răspunderea față de persoana vătămată în drepturile ei legitime, cuprinzînd răspunderea civilă.

2. În funcție de particularitățile definitorii ale conduitei:

- Răspunderea civilă,
- Răspunderea penală,
- Răspunderea administrativă,
- Răspunderea disciplinară,
- Răspunderea patrimonială.

3. După apartenența la ramura de drept, V. Lazarev deosebește următoarele forme de răspundere juridică:

- Răspunderea de drept civil,
- Răspunderea de drept penal,

• Răspunderea de drept administrativ,

- Răspunderea disciplinară,
- și altele.

4. După natura sancțiunii juridice:

- Răspundere patrimonială,
- Răspundere extrapatrimonială.

5. În funcție de subiectul căruia i se incumbă răspunderea:

- Răspundere juridică a persoanei fizice,
- Răspunderea persoanei juridice.

6. După corelația dintre cele două mari ramuri de drept:

- Răspunderea de drept public,
- Răspunderea de drept privat.

Indiferent de nuanțele care variază, se consideră [12] că genul răspunderii juridice (civile, penale, administrative) este determinat de natura normei juridice încălcate.

Între formele răspunderii juridice, stabilite de oricare dintre criteriile menționate, există un sir de asemănări, dar și un sir de deosebiri. Principala asemănare este aceea că unicul titular al prerogativei de a restabili ordinea încălcată este Statul, în societatea modernă nefiind acceptată o formă de trageră la răspundere privată.

Se constată asemănări și între formele proprii fiecărei ramuri; de exemplu, existența atît a răspunderii civile contractuale, cît și a răspunderii civile delictuale este condiționată de existența unui prejudiciu patrimonial, o faptă ilicită și o legătură le cauzalitate între prejudiciu și faptă [12].

Evoluția istorică a instituției

răspunderii a avut la bază, în primă instanță, consacrarea reacției instinctive care comandă răzbunarea, apoi tîrgul prin care, pe cale amiabilă, dreptul la răzbunare era răscumpărat. Pedepsa întemeiată numai pe un raport de cauzalitate materială este înlocuită cu o reparație a prejudiciului cauzat.

Așadar, se remarcă o evoluție de la răzbunare și pedeapsă către despăgubire și cenzurarea morală a conduitei, evidențiindu-se totodată și creșterea progresivă a importanței elementului subiectiv, a rolului pe care factorul psihic îl are în aprecierea conduitei ilicite.

Se poate deci concluziona că răspunderea juridică, în varietatea formelor sale de manifestare, are aceleași origini ca și dreptul, origine care nefiind legată de autoritatea publică sau de apariția Statului, s-a manifestat ca o necesitate naturală a organizării vieții în comun, de a împiedica dezagregarea grupului social, cîmpul spațio-temporal de manifestare a fenomenului răspunderii juridice făcîndu-se pregnant simțit în realitatea juridică [13].

Referințe bibliografice

1. M. Costin. *Răspunderea juridică în dreptul Republicii Socialiste România*. Cluj-Napoca: Editura „Dacia”, 1974, p.10.

2. H. Lalou. *La responsabilité civile. Principes elementaires et applications pratique*. Paris, 1928, p. 1.

3. H.L.A. Hart. *Punishment and responsibility. Essay in the Philosophy of Law*. Oxford: Clarendon Press, 1968, p. 215.

4. *Dicționarul limbii române moderne*. București: Editura Republicii Socialiste România, 1958, p. 695 și 713.

5.A. Hlavek. *Problema responsabilității*. În: „Revista de filosofie”, nr. 2/1975, p. 161.

6. M. Florea. *Responsabilitatea acțiunii sociale*. București: Editura științifică și enciclopedică, 1976, p. 30.

7. N. Popa. *Teoria generală a dreptului*. București: Editura „Actami”, 1998, p. 323 și următoarele; G. Vrabie, S. Popescu. *Teoria generală a dreptului*. Iași: Editura Ștefan Procopiu, 1993, p. 142.

8. A. Iorgovan. *Drept administrativ și știința administrației*. Vol III. București: Editura „Lumina Lex”, 1994, p. 149.

9. Gh. Boboș. *Teoria generală a statului și dreptului*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1983, p. 264.

10. M. Eliescu. *Răspunderea civilă delictuală*. București: Editura Academiei, 1972, p. 6 și următoarele.

11. I. Craioveanu. *Teoria generală a dreptului*. București: Editura Militară, 1997, p. 261.

12. S. Popescu. *Teoria generală a dreptului*. București: Editura „Lumina Lex”, 2000, p. 324.

13. D. Țop. *Dimensiunea istorică a dreptului*. Târgoviște: Editura „Refacost”, 2002, p. 104.

ELEMENTE DE DREPT PENAL COMPARAT ÎN MATERIA INFRAȚIUNII DE CONTRABANDĂ

Natalia LACUSTA,
doctorandă

SUMMARY

This article comes to present the crime of smuggling both, in this first lawmaker of Republic of Moldova and in view of some European and Asian lawmakers. Essential and common features component of smuggling and specific features of individual elements.

SUMAR

Prezentul articol vine să prezinte infracțiunea de contrabandă atât în viziunea legiuitorului Republicii Moldova, cât și în viziunea legiuitorilor unor state europene și asiatice. Trăsăturile esențiale și cele comune ale componenței infracțiunii de contrabandă și particularitățile specifice sînt prezentate pentru fiecare stat în parte.

În mai multe țări ale lumii contrabanda este recunoscută ca fiind unul dintre cele mai periculoase tipuri de activitate criminală. Ca și criminalitatea în general, contrabanda, evident, va exista atîta timp cît vor exista frontierele de stat. Chiar și în țările dezvoltate, așa ca Statele Unite ale Americii, Germania, Marea Britanie, Franța, există contrabandă. În aceste țări nici nu se pune întrebarea eradicării totale a acestui fel de crime. Eforturile organelor de urmărire penală sînt concentrate doar asupra reducerii nivelului contrabandei pînă la limitele controlate.

Contrabanda și traficul ilicit reprezintă activitatea de bază care alimentează economia subterană, desfășurată astăzi pe teritoriul țării, și afectează grav valorile esențiale ale Statului [1]. Motivele creșterii nivelului contrabandei sînt: ratele

nejustificat de mari de impozite și taxe; nivelul scăzut de control fiscal și vamal; corupția în organele de control și de supraveghere; discrepanța dintre nivelul impozitelor și cel al tarifelor vamale, precum și situația economică, nivelul scăzut de bunăstare a cetățenilor. În aceste condiții, oamenii săraci, determinați de disperare, se implică cu bună știință în afaceri ilegale. Obiecte de contrabandă sînt numeroase și diverse, nivelul răspîndirii contrabandei atinge proporții periculoase. Deosebit de periculoasă este contrabanda cu droguri, arme, valori culturale. S-au format piețele transnaționale organizate, legate de contrabanda acestor mărfuri.

Traficul nelegal în țările post-socialiste în curs de trecere la economia de piață constituie o problemă specială. În unele dintre ele con-

trabanda a atins dimensiuni care amenință securitatea economică a acestor țări. Este evident că contrabanda constituie o infracțiune cu caracter transfrontalier și transnațional. În aceste condiții, este necesar ca specialiștii în domeniu să cunoască nu numai dispozițiile legislative naționale, ci și legislația altor state, în special legislația penală a țărilor vecine (România și Ucraina). Experiența de combatere a contrabandei prin mijloacele de drept penal în alte țări poate fi foarte utilă în cadrul optimizării procesului de combatere a acestei crime în Republica Moldova.

Codul penal al Republicii Moldova [2], în conformitate cu art. 248, consideră infracțiune de contrabandă trecerea peste frontiera vamală a Moldovei a mărfurilor, obiectelor și a altor valori în proporții mari, eludându-se controlul vamal ori tăinuindu-le de el, prin ascundere în locuri special pregătite sau adaptate în acest scop, ori cu folosirea frauduloasă a documentelor sau a mijloacelor de identificare vamală, ori prin nedeclarare sau declarare neautentică în documentele vamale sau în alte documente de trecere a frontierei.

Contrabanda ca o infracțiune separată este definită în legislația din majoritatea țărilor din fosta Uniune Sovietică. Astfel, legislația penală a **Ucrainei** prevede două categorii de contrabandă:

1. Contrabanda generală, atribuită la categoria celor din domeniul activității economice (secțiu-

nea 7 art. 201 din Codul penal al Ucrainei) [3]. Prin art. 201 infracțiunea de contrabandă este definită ca fiind: trecerea bunurilor peste frontiera vamală a Ucrainei în afara controlului vamal ori cu tănuirea acestora de controlul vamal, săvârșită în proporții mari, precum și trecerea ilegală a valorilor istorice și culturale, a substanțelor toxice, cu efect puternic, explozive, materialelor radioactive, armelor și munițiilor (cu excepția armei de vânătoare cu țeavă lisă și a munițiilor pentru aceasta), mijloacelor tehnice speciale pentru obținerea clandestină a informației, precum și a mijloacelor strategice, față de care legislația stabilește anumite reguli de trecere peste frontiera Ucrainei.

2. Contrabanda cu substanțe narcotice, psihotrope, analoagele lor sau precursori, atribuită la categoria infracțiunilor din domeniul circulației substanțelor narcotice, psihotrope, a analoagelor ori a precursorilor și alte infracțiuni contra sănătății populației (art. 250 Cod penal al Ucrainei).

În Codul penal al **Federației Ruse** [4] este prevăzută o singură normă referitoare la contrabandă (art. 188 din Codul penal al Federației Ruse). Astfel, art. 188 alin. 1 prevede răspunderea penală pentru contrabandă, adică trecerea în proporții mari peste frontiera vamală a Federației Ruse a mărfurilor și a altor bunuri, cu excepția celor indicate la art. 188 alin. 2 Cod penal al Federației Ruse, comisă eludându-

se controlul vamal ori tăinuindu-le de el ori prin folosirea frauduloasă a documentelor ori mijloacelor de identificare vamală, sau însoțită de nedeclararea ori declararea neautentică, aceasta fiind pasibilă de o pedeapsă în forma amenzii de la 100.000 la 300.000 ruble ori în mărimea salariului ori altui venit al condamnatului de la 1 la 3 ani ori cu privațiune de libertate pe un termen de până la 5 ani.

Codul penal al **Kazahstanului** definește responsabilitatea pentru contrabandă economică (articolul 209) [5].

Codul penal al **Estoniei** atribuie contrabandala la crimele împotriva statului (art. 76) [6] și, în afară de răspunderea penală pentru infracțiunea dată, prevede confiscarea specială a vehiculelor, obiectelor, bunurilor sau altor mijloace legale prin care sau cu care a fost deplasată contrabanda în proporții mari, sau a vehiculelor special adaptate pentru contrabandă.

În legislația **României** contrabanda este definită în Legea nr. 86 din 10 aprilie 2006 privind Codul vamal al României [7]. În Titlul XII („Sanțiuni”), Secțiunea 1 („Infracțiuni”) sînt prevăzute faptele prejudiciabile considerate infracțiuni și care afectează regimul vamal al României. Spre deosebire de prevederile art. 248 CP al RM, în care sînt incluse toate formele de săvîrșire a contrabandei, în legislația română se cuprind mai multe norme (art. 270-273) care se referă la contrabandă. Astfel, la

categoria acestora sînt atribuite:

– introducerea în sau scoaterea din țară, prin orice mijloace, a bunurilor sau mărfurilor, prin alte locuri decît cele stabilite pentru control vamal, constituie infracțiunea de contrabandă și se pedepsește cu închisoare de la 2 la 7 ani și interzicerea unor drepturi (art. 270);

– introducerea în sau scoaterea din țară, fără drept, de arme, muniții, materiale explozibile, droguri, precursori, materiale nucleare sau alte substanțe radioactive, substanțe toxice, deșeuri, reziduuri ori materiale chimice periculoase constituie infracțiunea de contrabandă calificată și se pedepsește cu închisoare de la 3 la 12 ani și interzicerea unor drepturi, dacă legea penală nu prevede o pedeapsă mai mare (art. 271);

– folosirea, la autoritatea vamală, a documentelor vamale de transport sau comerciale care se referă la alte mărfuri sau bunuri ori la alte cantități de mărfuri sau bunuri decît cele prezentate în vamă constituie infracțiunea de folosire de acte nereale și se pedepsește cu închisoare de la 2 la 7 ani și interzicerea unor drepturi (art. 272);

– folosirea, la autoritatea vamală, a documentelor vamale de transport sau comerciale falsificate constituie infracțiunea de folosire de acte falsificate și se pedepsește cu închisoare de la 3 la 10 ani și interzicerea unor drepturi (art. 273);

– faptele prevăzute în art. 270-273, săvîrșite de una sau mai multe persoane înarmate ori de două

sau mai multe persoane împreună, se pedepsesc cu închisoare de la 5 la 15 ani și interzicerea unor drepturi (art. 274).

Legislația franceză [8] consideră contrabanda drept un delict de clasa I-a sau a II-a, iar contrabanda calificată – un delict de clasa a III-a.

În esență, contrabandă constă într-o activitate ilicită prin care mărfurile scapă de sub autoritatea efectivă a serviciilor vamale.

Încadrarea delictelor de contrabandă în clasa I-a, a II-a sau a III-a se face după cum mărfurile care formează obiectul material al contrabandei sînt libere sau puternic taxate, sau dimpotrivă – sînt interzise la import sau export.

Codul vamal francez rezervă un număr de zece articole (art. 412-422) actelor de contrabandă [9].

Codul vamal francez face distincție între contrabanda la importuri și cea la exporturi. Astfel, orice introducere pe teritoriul vamal într-un mod ilegal constituie import de contrabandă. Există delict de contrabandă și atunci cînd importul este realizat pe cale legală închisă, însă, temporar traficului internațional. În Codul vamal francez sînt apreciate ca import de contrabandă:

– evitarea birourilor de vamă fără autorizația serviciului vamal;

– acostarea navelor în afara porturilor și descărcarea frauduloasă a mărfurilor;

– aterizare în afara aeroporturilor vamale;

– orice descărcare de mărfuri,

precum și toate transbordările frauduloase;

– sustragerea de mărfuri, odată cu vizita serviciului vamal prin utilizarea mijloacelor de disimulare.

La rîndul său, contrabanda de export, conform prevederilor Codului vamal francez, constă în:

– scoaterea din port fără manifest și îmbarcarea frauduloasă a mărfurilor în incinta porturilor sau pe coaste;

– declararea în afara aeroporturilor vamale a unei aeronave avînd direcția spre străinătate.

Conform dispozițiilor art. 415 Cod vamal francez, este considerat delict de clasa I contrabanda săvîrșită de un grup din trei pînă la șase indivizi. Conform dispozițiilor art. 416 din Codul vamal francez, se consideră delict de clasa a III-a contrabanda calificată, adică săvîrșită de mai mult de șase indivizi sau trei ori mai mulți întrebuintînd – oricare ar fi numărul făptuitorilor – un vehicul cu tracțiune animală sau mecanică, o navă sau o ambarcațiune maritimă ori un vapor fluvial.

În sistemul de drept francez sînt considerate delict și contravențiile vamale, fiind sancționate fie numai cu amendă, fie cu închisoare de la zece zile la o lună și amendă, la care se adaugă și confiscarea mărfurilor litigioase.

În ceea ce privește tratamentul sancționator al delictelor de contrabandă, acestea se sancționează diversificat în raport cu gravitatea lor, astfel: mai puțin sever atunci cînd mărfurile alcătuiesc obiectul mate-

rial al contrabandei, nu sînt interzise nici suprataxate, și mai sever în situația în care mărfurile sînt dintre cele interzise sau suprataxate.

În **sistemul de drept italian**, infracțiunea de contrabandă este incriminată în art. 281-299 din Codul legilor vamale din 20 septembrie 1940, republicat în 1973, constînd în esență în introducerea sau scoaterea mărfurilor din țară peste linia vamală prin eludarea impozitului, deci în afara cadrului vamal.

Legea vamală italiană a instituit o prezumție de vinovăție asupra bunurilor aflate în zona de vigilență vamală, făptuitorii fiind obligați să facă dovadă – cu documente legale – caracterului licit al originii mărfurilor achiziționate sau deținute.

Contrabanda, potrivit jurisprudenței italiene, nu presupune nici o înșelătorie, fraudă specifică, fiind suficientă dorința de introducere a mărfurilor pe teritoriul statului fără a se efectua controlul vamal. Tot jurisprudența a hotărît că în materie de participație, răspund pentru infracțiunea de contrabandă, fără nici o distincție între achizitorii de origine și cei succesivi, toți aceia care, chiar în afara zonei de vigilență vamală, sînt găsiți în posesia mărfurilor străine pentru care nu s-au plătit taxele vamale [9].

În **legislația Germaniei** răspunderea pentru contrabandă este prevăzută în Instrucțiunea Germaniei cu privire la impozite (Abgabeordnung) din 16 martie 1976 [10]. Instrucțiunea operează cu două categorii de contrabandă, ne-

făcîndu-se diferență între diferite categorii de obiecte materiale ce vizează contrabanda:

– contrabanda simplă (§ 372) – constă în faptul că vinovatul, în pofida interdicției, introduce, scoate ori transportă anumite bunuri fără prezentarea corespunzătoare a lor vămii. Ca pedeapsă este prevăzută privațiunea de libertate pe un termen de pînă la 5 ani ori amendă;

– contrabanda calificată (§ 373) – presupune comiterea acesteia sub formă de îndeletnicire, cu aplicarea violenței, ori în componența bandei cu folosirea armei de foc. În această formă calificativă pedeapsa poate fi privațiunea de libertate pe un termen de la 3 luni la 5 ani.

Analiza legislației unor țări arată că contrabanda nu este întotdeauna considerată ca fiind o crimă aparte. Astfel, **Legea vamală a Regatului Unit al Marii Britanii** nr. 55/1987 nu folosește noțiunea de contrabandă pentru nici una dintre infracțiunile vamale prevăzute la art. 123-135. Totuși, avîndu-se în vedere conținutul textelor de incriminare, se poate aprecia că există o similitudine între ceea ce consideră contrabandă legislațiile neolatine și infracțiunile vamale din legea britanică.

Astfel, în art. 123 din Legea nr. 55/1987 a Regatului Unit al Marii Britanii este prevăzută infracțiunea de import ilegal care constă în:

– aducerea mărfurilor din străinătate sau dintr-o zonă liberă fără anunțarea autorităților vamale în condițiile prevăzute de lege;

– folosirea sau mutarea mărfurilor din depozite fără permisiunea autorităților vamale;

– descărcarea de pe nave, fără permisiunea autorităților vamale sau prin orice mijloace de eludare a controlului, a mărfurilor nedecarate, a celor încărcate inițial pentru export sau a celor admise la export prin compensare sau scutire de taxe;

– încărcarea pe nave a mărfurilor fără a fi menționate în manifestul încărcăturii (*cargo manifest*) și fără a fi declarate la autoritatea vamală; dacă mărfurile au fost descoperite înaintea plecării navei din port, fapta se consideră încercare de efectuare a unui import ilegal (tentativă); dacă nu se descoperă posesorul mărfurilor, responsabilitatea pentru această marfă revine comandantului navei.

Art. 135 din Legea nr. 55/1987 a Regatului Unit al Marii Britanii conține o dispoziție care nu se întâlnește în legislația franceză ori italiană. Potrivit acestui text, alte încălcări ale legii, regulamentelor sau instrucțiunilor emise în conformitate cu aceasta se vor pedepsi cu amendă și cu închisoare pînă la 2 ani în cazuri grave și repetate. Dispoziția a fost introdusă prin art. 187 din Legea nr. 82/1998, formularea fiind atît de generală, încît intrunește toate trăsăturile unui „cec în alb”. Legiuitorul a lăsat pe seama agenților constatatori și ai justiției stabilirea faptelor concrete care constituie „alte încălcări”.

În legislația penală a unor țări este stabilită răspunderea pentru

circulația ilegală peste frontiere a articolelor aflate în circulație limitată. De exemplu, Codul penal din **Japonia** (articolul 138) criminalizează importul și alte acțiuni privind opiul sau dispozitivele care sînt folosite pentru fumatul opiului, comise de către persoanele responsabile de problemele vamale [11]. În cazul în care persoana responsabilă de domeniul vamal a importat sau a permis importul opiului sau a dispozitivelor care sînt esențiale pentru fumatul opiului, aceasta se pedepsește cu închisoare și muncă forțată pe un termen de la 1 la 10 ani. În legislația penală a Japoniei este prevăzută răspunderea penală pentru persoanele care nu-și exercită funcțiile de colaboratori vamali în cazurile de contrabandă a opiului în țară (art. 136). Persoana (alta decît orice persoană care se ocupă de afacerile vamale) care importă, produce, vinde sau păstrează cu scopul de a vinde opiu se pedepsește cu închisoare și muncă forțată de la 6 luni la 7 ani. Astfel, Codul penal din Japonia stabilește un nivel mai ridicat de pericol pentru societate în cazurile în care contrabanda opiului în țară este efectuată de către persoana responsabilă de domeniul vamal.

Răspunderea penală pentru contrabanda opiului este stabilită și în **Coreea** (art. 200). Persoana cu funcție de răspundere în domeniul vamal, care importă sau permite importul opiului, morfinei sau derivaților acestuia sau adaptărilor pentru fumatul opiului se pedep-

sește cu muncă neremunerată pe un termen de la 1 an.

Evident, aceste norme de drept penal au fost adoptate în anii în care o mare parte din Asia a fost colonie a Marii Britanii, care în mod oficial a organizat în această zonă vânzarea opiului în proporții industriale, ceea ce ducea la degradarea populației. De aceea, în multe țări asiatice există încă legi care au ca scop reducerea răspîndirii opiumului.

În legislația coreeană, în mod suplimentar se stabilește răspunderea penală a persoanelor care, în scopul înstrăinării, efectuează contrabanda valutei (art. 207), bancnotelor falsificate (art. 211), titlurilor de valoare (art. 217), ștampilelor contrafăcute sau timbreilor, sigiliilor și ștampilelor false (art. 222), imaginilor pornografice (art. 244) etc. Pentru unele dintre aceste infracțiuni se stabilesc sancțiunile penale destul de aspre. Astfel, pentru contrabanda de valori mobiliare inculpatul poate fi condamnat la închisoare la un termen de pînă la 10 ani [12].

Pedeapsa pentru diferite forme de contrabanda este stabilită în modul cel mai detaliat în Codul penal al **Republicii Populare Chineze**, unde contrabandei îi sînt consacrate șapte articole (art. 151-157). Contrabanda în interpretarea legislației din China se referă la crimele împotriva ordinii economice de piață socialistă [13].

Trebuie remarcat faptul că legea penală a Chinei prevede răspunderea penală a persoanelor

juridice pentru contrabandă în formă de amendă. Persoana juridică în cazurile de contrabandă poartă răspundere penală ca și persoanele fizice.

Rezumînd, putem concluziona: contrabanda în multe sisteme penale din lume nu este considerată ca o crimă aparte, ci numai în combinație cu alte infracțiuni. În această privință, subliniem faptul că dreptul penal al Republicii Moldova este situat pe poziții mai recente ce țin de teoria modernă a dreptului penal.

Reglementarea excesivă a actelor penale conexe, de contrabandă, astfel cum a fost pus în aplicare, de exemplu, în Codul penal al Republicii Populare Chineze, de asemenea, nu poate fi considerată corectă.

Referințe bibliografice

1. Prodan Liviu. *Contrabanda ca formă de manifestare a criminalității regionale și importanța incriminării ei*. În: Criminalitatea regională: probleme și perspective de combatere: materialele conf. int. 25-26 aprilie 2005. Col. de red.: Mihail Bîrgău. Chișinău: Acad. „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova, 2003, p. 374.
2. *Codul penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002*. În: Monitorul Oficial al RM nr. 72-74 din 14.04.2009.
3. *Уголовный кодекс Украины*, Киев, 5 апреля 2001 г., № 2341-III. În: Голос Украины, 19 июня 2001 г., №107(2607).
4. *Уголовный кодекс Российской Федерации от 13 июня 1996, № 63-*

ФЗ. Принят Государственной Думой 24 мая 1996г., одобрен Советом Федерации 5 июня 1996 г. и подписан Президентом РФ 13 июля 1996 г. Вступил в силу 1 января 1997 г. <http://www.uk-rf.com>.

5. *Уголовный кодекс Республики Казахстан*. Под ред. А.И. Бойцова. СПб.: Юридический центр Пресс, 2001, с. 75.

6. *Уголовный кодекс Эстонии*. <http://www.crime.vl.ru>

7. Legea 86 din 10 aprilie 2006. *Codul vamal al României*. În: Monitorul Oficial al României, partea I, 19 aprilie 2006, nr. 350.

8. Gaston Stefani, Georges Levrasseur, Bernard Bauloc. *Drept penal general*. Deuxieme Edition. Paris: Daloz, 1984, p. 34.

9. Cârstea V. *Infrațiunea de contrabandă. Aspecte procesuale de drept comparat*. În: Studium Legis, nr. 6, 2009, p. 19-23.

10. Кубанцев С.П. *Ответственность за контрабанду наркотиков и ряд иных преступлений, связанных с наркотиками, по уголовному законодательству некоторых зарубежных государств*. În: Журнал «Российское право в Интернете», №2009(04). <http://www.rpi.msal.ru/prints/200904kubancev.html>

11. *Уголовный кодекс Японии*. Под ред. Коробеева А.И. Москва: Юридический центр Пресс, 2002, с. 137.

12. *Уголовный кодекс Республики Корея*. Под ред. А.И. Коробеева. Москва: Юридический центр Пресс, 2004, с. 126.

13. *Уголовный кодекс Китайской Народной Республики*. Под ред. А.И. Коробеева. СПб.: Юридический центр Пресс, 2001, с. 57.

APĂRĂTORUL CA PARTICIPANT LA DESFĂȘURAREA PROCESULUI PENAL

Corina ONCIOIU,
doctorandă

SUMMARY

The defendant as a participant during the penal trial has a very important place because he guarantess the defence right. During the penal trial, the defendant is not a part in the trial. Because of his major contribution in finding the truth he represents an important participant in solving different cases.

SUMAR

Rolul apărătorului în desfășurarea procesului penal este foarte important, întrucât reprezintă o garanție a aplicabilității dreptului la apărare. În cadrul procesului penal, apărătorul nu este parte în proces, însă datorită contribuției sale la aflarea adevărului, precum și datorită funcției procesuale pe care o exercită, el se înscrie printre principalii participanți la rezolvarea cauzei penale.

Reglementarea procedurii de la art. 6 din Codul de procedura penală al României astfel cum este formulată, lasă să se înțeleagă existența a trei caracteristici ale dreptului de apărare:

- dreptul la apărare este garantat în tot cursul procesului penal;
- dreptul la apărare este garantat tuturor părților;
- dreptul la apărare se realizează prin multiple modalități.

În primul rând, **dreptul de apărare este garantat în tot cursul procesului penal**, precizare importantă, întrucât legiuitorul atenționează că acest drept nu este aplicabil numai în mod parțial, ci el se asigură pe durata întregii proceduri penale, deoarece nici o fază a procesului penal nu se poate realiza fără o îndeplinire consecventă și corespunzătoare a dreptului la apărare.

Există desigur unele particularități în ceea ce privește realizarea

concretă a acestui drept în diverse faze ale procesului penal. Așa, de exemplu, asistența juridică nu are în mod obiectiv aceeași concretizare în faza de urmărire penală ca la judecată, cele două etape cunoscând particularități diferite, de unde se trage concluzia că și asistența juridică este mai importantă într-un anumit moment decât în altul.

În al doilea rând, **dreptul de apărare este garantat tuturor părților din proces**, ceea ce înseamnă că fără a se ține seama de poziția lor procesuală, părțile sînt ocrotite în egală măsură în ceea ce privește posibilitatea apărării drepturilor și intereselor legale. Întrucât figura centrală a procesului penal este învinuitul sau inculpatul, dreptul de apărare prezintă cele mai multe aspecte cu privire la această parte, pentru că această parte va fi trasă la răspundere penală, eventual civilă, și ea trebuie

să se apere atît împotriva învinuirii aduse de către procuror și de partea vătămată, cît și împotriva pretențiilor civile susținute de procuror și de partea civilă.

Așa cum am precizat, de cele mai multe garanții se bucură învinuitul sau inculpatul, dar legea ocrotește deopotrivă și celelalte părți din procesul penal. Astfel, se prevede obligația pe care o au organele judiciare de a chema persoana vătămată și, înainte de a o asculta, să-i pună în vedere că poate participa la proces ca parte vătămată, iar dacă a suferit o pagubă, că se poate constitui parte civilă, atrăgîndu-i-se atenția – ceea ce reprezintă o asigurare a realizării dreptului său – că declarația în acest sens o poate face în tot cursul urmăririi penale, iar în fața instanței – pînă la citirea actului de sesizare (art. 76 din Codul de procedura penală al României)

În final, din reglementarea legală reiese că **dreptul de apărare se realizează prin multiple modalități**. Principalele modalități de asigurare a dreptului de apărare se înfăptuiesc prin modul cum sînt organizate și funcționează instanțele judecătorești, prin dispozițiile procedurale prevăzute de lege și prin asistența juridică.

Referindu-se la dispozițiile procedurale legale care contribuie la exercitarea dreptului de apărare în bune condiții, acestea pot fi sistematizate astfel:

- dispoziții care prevad obligativitatea organelor judiciare de a

desfășura, din oficiu, o activitate care să asigure exercitarea drepturilor procesuale ale părților;

- dispozițiile care reglementează condițiile în care organele judiciare trebuie să efectueze actele procesuale și să ia măsuri de constrîngere, precum și formalitățile procesuale care trebuie îndeplinite, prevenindu-se astfel încălcarea intereselor legitime ale părților;

- dispozițiile care se referă la controlul integral și eficient, care asigură descoperirea oricărui încălcări ale obligațiilor și formalităților procesuale prevăzute de lege;

- dispozițiile ce reglementează sancțiunile procesuale, care asigură desființarea sau refacerea actelor efectuate sau a măsurilor luate cu încălcarea drepturilor și intereselor legale ale părților.

Dreptul de apărare este unul dintre drepturile fundamentale ale cetățeanului cu cele mai largi implicații în activitatea judiciară și de aceea se impune perfecționarea lui continuă pentru a se asigura valențele sale în tot cursul procesului penal. Înscrierea dreptului de apărare între regulile de bază ale procesului penal a impus instituirea de către legiuitor a unei game de mijloace legale care să ducă la constatarea împrejurărilor care susțin apărarea.

Privit prin prisma instrumentelor procesuale, în concordanță cu cele mai evolute reglementări în materie, atît pe plan european, cît și global, prin care este exercitat,

dreptul la apărare are un conținut complex, manifestat prin următoarele componente principale:

- posibilitatea părților de a se apăra singure în timpul procesului penal ;

- obligația organelor judiciare de a avea în vedere, din oficiu, și aspecte favorabile părților angajate în procesul penal;

- posibilitatea și, uneori, obligația asistării părților în cursul procesului penal de către un avocat.

În procesul penal s-a constituit regula lipsei obligativității apărătorului, astfel că părțile procesului penal se pot apăra singure. Există și excepții cînd legea penală prevede în mod expres obligativitatea asistenței juridice.

Potrivit dispozițiilor legale, învinuitul sau inculpatul are la îndemînă o serie de drepturi pentru a-și asigura apărarea. În faza de urmărire penală, învinuitul sau inculpatul are dreptul de a cunoaște învinuirea ce i se aduce și de a o combate prin probe, încadrarea juridică a acestuia. Se prevede, de asemenea, posibilitatea învinuitului sau inculpatului de a participa la efectuarea unor acte de urmărire penală.

Efectuarea unei bune apărări presupune cunoașterea de către toate părțile a materialului probator existent în cauză. Organele judiciare sînt obligate, potrivit art. 250 din Codul de procedura penală al României, să prezinte învinuitului sau inculpatului materialul de urmărire penală. Acestea îl chea-

mă pe învinuit sau pe inculpat și îi pune în vedere că are dreptul de a lua cunoștință de acesta, asigurându-i această posibilitate. După prezentarea materialului de urmărire penală, învinuitul sau inculpatul poate formula cereri noi sau poate face declarații suplimentare sau se poate plînge împotriva actelor de urmărire penală, poate recuza organele judiciare de urmărire penală.

Se impune precizarea că învinuitul sau inculpatul are dreptul de a i se lua prima declarație, de a i se aduce la cunoștință despre dreptul de a fi asistat de un apărător, consemnându-se aceasta în procesul-verbal de ascultare.

În faza de judecată, toate părțile pot să-și exercite dreptul de apărare în cadrul dezbaterilor (art. 340 din Codul de procedura penală al României). În această etapă procesuală inculpatul are ultimul cuvînt, tocmai în vederea exercitării unei apărări eficiente, întrucît avînd ultimul cuvînt inculpatul se poate apăra atît pe latura penală, cît și pe latura civilă, în încercarea de a dovedi netemeinicia pretențiilor formulate de partea civilă. Tot în această etapă el are dreptul de a cere administrarea unor probe, de a pune concluzii în cauză, poate folosi căile de atac împotriva hotărîrilor pronunțate. În acest, sens în anumite limite fiecare parte din proces poate ataca cu apel sentințele penale, iar art. 385 din CPP al României dispune că pot face recurs persoanele arătate în art.

362 din Cod care se aplică în mod corespunzător. În anumite condiții pot fi exercitate și căile extraordinare de atac.

Dreptul de apărare este garantat, dar numai în condițiile prevăzute de lege, nefiind permisă folosirea acelor mijloace care ar ascunde adevărul sau împiedică desfășurarea procesului penal. Pornind de la această afirmație, în literatura juridică mai veche s-a formulat opinia potrivit căreia și drepturile la apărare sînt aceleași, fie că se produc sub forma autoapărării, fie sub forma asistării, iar îndatoririle variază de la o formă la cealaltă.

Astfel, se apreciază că inculpatul apărîndu-se nu este îndatorat a se pune în slujba adevărului, chiar dacă un legiuitor intransigent ar voi să-l silească la aceasta, desigur că voința sa ramîne înfăptuită numai în lege, nu și în practică, instinctul de conservare fiind în orice om mai tare ca orice altă comandă. Așadar, inculpatul nu va comite o nouă infracțiune atunci cînd în apărarea sa va altera adevărul fără a cauza prin aceasta vreun prejudiciu terțelor persoane.

Așadar, apărarea în sistemul legislației noastre, cu excepțiile pe care le vom examina, este facultativă, adică inculpatul are libertatea de a se apăra sau nu, de a-și alege sau nu un apărător sau de a cere să i se numească unul din oficiu.

În ceea ce privește obligativitatea organului judiciar de a avea în vedere din oficiu și aspecte fa-

vorabile părților angajate în proces, această obligație este de fapt o manifestare a rolului activ al organelor judiciare în procesul penal, care se manifestă independent de activitate sau de poziția părților. În cazul în care părțile nu acționează în direcția valorificării unor probe care le susțin interesele, organele judiciare administrează din oficiu acele probe în vederea aflării adevărului și tragerii la răspundere penală numai a acelor vinovați. Organele nu trebuie să aștepte inițiativa inculpatului pentru a aduna un asemenea material, nu trebuie să-l lase pe inculpat să se apere la întîmplare, ci trebuie să-l îndrume.

Un ultim aspect are în vedere faptul că partea are dreptul la asistență juridică, adică o persoană cu pregătire profesională juridică și care, prin lege, are posibilitatea să apere interesele legitime ale părților. Prin natura sa, asistența juridică se prezintă și ca una dintre cele mai importante garanții ale dreptului de apărare. Necesitatea asistării juridice derivă din faptul că apărarea privește atît latura de fapt, cît și latura de drept a învinuirii și necesită îndeplinirea unor formalități impuse de legea procesual-penală, care nu ar putea fi realizate în mod eficient de părți, ci de persoane care – prin cunoștințele lor juridice și prin pregătirea lor – pot răspunde unor astfel de sarcini.

Componentele dreptului de apărare pot fi întîlnite cumulativ

pe parcursul rezolvării cauzelor penale, unori însă fiind posibilă lipsa unei anumite componente. Astfel, asistența juridică este în principiu facultativă și numai în cazurile în care legea prevede expres, apărătorul este prezent în mod obligatoriu în cauzele penale alături de învinuit sau inculpat.

Considerată ca o activitate procesuală complexă, apărarea impune ca la eforturile persoanei ce luptă pentru apărarea drepturilor și intereselor sale să se alătore și participarea unui apărător, care poate fi o persoană aleasă sau numită în procesul penal, în scopul de a ajuta părțile să-și apere interesele ocrotite de lege.

Aducînd o nouă configurație drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei, noua Constituție a României rezervă un loc deosebit dreptului la apărare, subliniind, în art. 24 pct. 1, că dreptul la apărare este garantat; în continuare, la pct. 2 din același articol, se arată că, în tot cursul procesului, părțile au dreptul să fie asistate de un avocat ales sau numit din oficiu.

Organizarea și exercitarea avocaturii în România au fost reglementate prin Decretul nr. 281 din 21 iulie 1954 care a fost, pe acest plan, modificat esențial prin Decretul-Lege nr. 90 din 1990. În prezent, organizarea și exercitarea profesiei de avocat este reglementată prin Legea nr. 51 din 1995, actualizată și modificată.

Aceste acte normative, avînd, între altele, menirea de a defini statutul avocatului în sistemul procesului penal, au ca punct de pornire reglementările privind dreptul la apărare și drepturile apărătorului, cuprinse în legile de modificare a Codului de procedură penală (art. 171-174, 513-522), în Constituția României (art. 24), în Legea de organizare judecătorească, precum și în art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, ratificată în România prin Legea nr. 30/1994, „drepturi cu care statutul apărătorului se află în strînsă legătură și îi formează conținutul funcțional, în vederea realizării scopului procesului penal, pentru o mai bună înfăptuire a justiției în cauzele penale.

Potrivit dispozițiilor art. 1 alin. 2 din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, apărător poate fi numai un avocat, membru al unui barou din care face parte și care își desfășoară activitatea în una dintre formele juridice prevăzute de lege.

În literatura juridică de specialitate s-a pus în discuție o interesantă chestiune legată de conținutul art. 10 alin. 3 din Legea nr. 303/2004 privind Statutul judecătorilor și al procurorilor. Acest text de lege dispune că: „Magistrații au dreptul să pledeze în cauzele lor personale, ale părinților, soților și copiilor lor, precum și ale persoanelor puse sub tutela sau curatela lor”. Sînt sau nu sînt apărători

în sensul legii magistrații aflați în una dintre aceste situații?

Într-o primă opinie, s-a arătat că „această posibilitate legală nu îi transformă pe magistrați în apărători în sensul legii (art. 24 din Constituția României, art. 7 din Legea nr. 304/2004 și art. 171 și următoarele din Codul de procedură penală), cu atît mai mult cu cît noțiunea de apărare este mai largă, incluzînd, pe lîngă pledoarie, și alte activități specifice (de pildă, consultații juridice, redactări de cereri cu caracter juridic, asistență și reprezentare juridică în fața organelor de jurisdicție, de urmărire penală și de notariat, redactarea de acte juridice cu posibilitatea atestării identității părților, a conținutului și datelor actelor, precum și orice alte mijloace și căi proprii exercitării dreptului la apărare în condițiile legii. De asemenea, apărarea ca funcție procesuală este incompatibilă cu jurisdicția, proprie magistratului-judecător sau, mai mult, cu acuzarea îndeplinită de magistratul-procuror (art. 48 lit. b și art. 49 alin. 2 combinat cu art. 48 lit. b din C. proc. pen.)”.

În opinia noastră, art. 87 alin. 2 – text aparținînd unei legi organice – instituie un caz special în care calitatea de apărător nu coincide cu cea de avocat. De altfel, partea se poate apăra și singură.

Pledoaria pe care o poate face magistratul presupune două condiții necesare, și anume: efectuarea oricăror acte în apărare, pledoaria

neputîndu-se susține fără efectuarea unor acte de apărare (solicitarea de probe, întrebări adresate martorilor ș.a.); garanția calității actului de apărare, întrucît, profesional, magistrații sînt în măsură să asigure o apărare efectivă.

Argumentul vizînd, bunăoară, efectuarea unor activități de către avocat (redactarea de acte juridice cu posibilitatea atestării părților, a conținutului și a datei actelor ș.a.) nu rezistă unei examinări atente care diferențiază atît sensul larg, cît și pe cel restrîns al noțiunii de apărător de activitățile pe care le poate desfășura un avocat în exercitarea profesiei, dintre care unele exced cuprinsului sferei noțiunii de apărare.

Potrivit art. 87 alin. 2 din Legea nr. 92/1992, magistrații sînt „apărători în sensul legii” speciale (Legea nr. 92/1992), care are caracter de lege specială în raport cu Legea nr. 51/1995.

Argumentul bazat pe incompatibilitate nu este fondat, aceasta întrucît, pe de o parte, a socoti că magistratul care a pledat în temeiul art. 87 alin. 2 din Legea nr. 92/1992 nu ar fi „apărător” ar face inaplicabile chiar textele invocate de către autorul citat (art. 48 lit. b și art. 49 alin. 2 combinat cu art. 4-5 lit b din C. proc. pen.). În orice caz, ar subzista cazul de incompatibilitate reglementat de art. 48 lit. d și art. 49 alin. 2 combinat cu art. 48 lit. d.

Textele invocate, prin prisma punctului de vedere exprimat de

noi, își extind aplicarea și asupra magistratului-apărător, dar nu și avocat, în sensul art. 87 alin. 2 din Legea nr. 92/1992, astfel încît interpretarea pe care o dăm este în sensul aplicării acestora, iar nu în cel al neaplicării lor.

Potrivit dispozițiilor Legii nr. 51/1995, pentru ca o persoană să dobîndească calitatea de avocat, trebuie să îndeplinească, cumulativ, următoarele condiții:

a) **Să fie membru al unui barou din România.** Pentru a fi membru al unui barou, trebuie urmată, în prealabil, procedura înscrierii în barou, precum și cea privind primirea în profesie (art. 27 și urm. din Statutul profesiei de avocat).

Pe cale de excepție, legea admite ca din barou să facă parte și un cetățean străin, membru al unui barou din altă țară, dacă îndeplinește celelalte condiții prevăzute de lege, cu respectarea cerințelor impuse fie prin Convenția de reciprocitate dintre Uniunea Avocaților din România și organizația avocaților din țara respectivă, fie ocazional, împreună cu un avocat român, cu înștiințarea decanului baroului din care face parte avocatul. Avocații străini sau barourile străine pot înregistra în țara noastră societăți civile profesionale de consultanță juridică pentru activități cu caracter comercial numai în asociere cu avocați străini, iar avocatul străin nu poate pune concluzii orale ori scrise în fața

instanțelor judecătorești și a celorlalte organe de jurisdicție din România, excepție făcînd instanțele de arbitraj comerciale (art. 10 din Legea nr. 51/1995).

b) **Să nu fie incompatibil potrivit legii.** Cazurile generale de incompatibilitate sînt următoarele: activitatea salariată în cadrul altor profesii; activitățile care lezează demnitatea și independența profesiei de avocat sau bunele moravuri; exercitarea nemijlocită de fapte de comerț. Art. 44 din Statutul profesiei de avocat mai prevede că sînt incompatibile cu exercitarea profesiei de avocat faptele personale de comerț cu sau fără autorizație, calitatea de asociat într-o societate comercială în nume colectiv, de comandat într-o societate comercială în nume colectiv, de comandat într-o societate comercială în comandită simplă sau în comandită pe acțiuni, calitatea de administrator într-o societate comercială cu răspundere limitată sau într-o societate comercială în comandită pe acțiuni și calitatea de președinte al consiliului de administrație sau membru în comitetul de direcție al unei societăți comerciale pe acțiuni.

În afară de aceste cazuri generale de incompatibilitate, legea (art. 39 din Legea nr. 51/1995) prevede și unele cazuri speciale de incompatibilitate. Astfel, avocatul este incompatibil de a asista sau reprezenta părți cu interese contrare în aceeași cauză sau în cauze

conexe, precum și a pleda împotriva părții care l-a consultat mai înainte în legătură cu aspectele litigioase concrete ale pricinii. De asemenea, este incompatibil de a desfășura o activitate profesională într-o cauză concretă avocatul care a fost ascultat anterior ca martor în aceeași cauză. Aceasta întrucât, pe de o parte, calitățile de martor și de apărător sînt incompatibile, iar pe de altă parte, calitatea de martor are întîietate față de aceea de apărător sau reprezentant al vreunei părți în cauză. În mod similar, este incompatibil avocatul care a îndeplinit în cauză în care este angajat ca apărător funcția de expert sau traducător.

Profesia de avocat nu poate fi exercitată la instanța de judecată sau la parchetul unde soțul avocatului ori ruda sau afinul său pînă la gradul al treilea inclusiv îndeplinește funcția de magistrat.

În fine, foștii magistrați nu pot pune concluzii la instanțele în care au funcționat, iar foștii procurori și cadre de Poliție nu pot acorda asistență juridică la organele de urmărire penală din localitate timp de doi ani de la încetarea funcției respective (art. 16 alin. 2 din aceeași lege).

Adăugăm și faptul că, pentru ca avocatul să devină apărător, este necesar să fie ales de parte sau să fie desemnat din oficiu, în cazurile prevăzute de lege, după procedura instituită de art. 63 și urm. din Legea nr. 51/1995 și art. 141-147 din Statutul profesiei de avocat.

În cadrul procesului penal, apărătorul nu este parte în proces; datorită, însă, contribuției sale la aflarea adevărului, precum și datorită funcției procesuale pe care o exercită, el se înscrie printre principalii participanți la rezolvarea cauzei penale. Deși nu este parte în proces, trebuie subliniat, totuși, că apărătorul se situează pe poziția procesuală a părții ale cărei interese le susține și le apără.

În vederea asigurării unei participări eficiente a avocaților la desfășurarea procesului penal, se impune ca aceștia să dea dovadă de o temeinică pregătire juridică și o vastă cultură generală, concretizată, printre altele, în stăpînirea unor cunoștințe de literatură, politică, știință despre Stat și societate. De asemenea, un bun avocat trebuie să posede o logică strînsă, spontaneitate și suplețe în discuție, conștiinciozitate în pregătirea pledoariei și talent oratoric.

Referințe bibliografice

1. *Constituția României* din 1991 (cu modificările aduse prin Legea de revizuire publicată în M. Of. al României nr. 669 din 22 septembrie 2003).
2. *Codul de procedură penală al României*, publicat în Buletinul Oficial nr. 145-146 din 12 noiembrie 1968 și republicat în Buletinul Oficial nr. 58-59 din 26 aprilie 1973 și în M. Of. nr. 78 din 30 aprilie 1997, cu modificările și completările ulterioare.
3. *Legea nr. 51 din 7 iunie 1995* (republicata) *pentru organizarea și*

exercitarea profesiei de avocat, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 98 din 7 februarie 2011.

4. *Legea nr. 303 din 28 iunie 2004* (republicata) *privind statutul judecătorilor și procurorilor*, publicată în Monitorul Oficial nr. 826 din 13 septembrie 2005.

5. Theodoru Grigore Gr. *Tratat de drept procesual penal*, ediția a 2-a, București: Ed. Hamangiu, 2012.

ASPECTE ALE IMPLICĂRII CETĂȚEANULUI ÎN PROCESUL DECIZIONAL

Tudor PÂNZARU,
doctorand

SUMMARY

The article is designed to examine a wide range of theoretical, methodological and applicative matters related to participation of citizens of elections.

SUMAR

Implicarea cetățeanului în procesul decizional condiționează o multitudine de probleme legate de raporturile stabilite în societate între Stat și cetățean, Stat și societatea civilă, de democratismul raporturilor sociale, regimul politic etc., etc.

Generația secolului XX a suferit impactul așa-numitei „dictaturi a proletariatului”, care s-a dovedit a fi de fapt o dictatură a unei singure persoane (perioada lui I.V. Stalin) sau a unui singur partid (Partidul Comunist al Uniunii Sovietice). Implicarea cetățeanului în procesul decizional în această etapă de dezvoltare a societății este definită drept un *nonsens*.

Odată cu abolirea regimului totalitar în fostele republici sovietice, societățile se orientează spre democratizare, spre dezvoltarea relațiilor de piață, spre ridicarea la rang de politică de stat a supremației legii, a principiului de separație a puterii în stat, spre respectarea *de facto* a drepturilor omului, spre o instituționalizare a unei justiții independente de orice partid și persoană în calitate de secretar general.

De asemenea, s-a dovedit a fi stringentă necesitatea creării unui sistem politic alcătuit din mai multe partide, a pluralismului ideologic etc. În acest mod s-au creat premisele de dezvoltare a unei societăți democratice, a economiei de piață, a unei societăți civile sănătoase, a unor valori general-umane cum sînt drepturile și libertățile omului, cultura spirituală, cultura juridică, politică, civică, morală etc., valori denigrate de așa-numitele „valori ale proletariatului”.

Implicarea cetățeanului în procesul decizional a fost prevăzută în constituțiile noi ale societăților posttotalitare. În special, în constituțiile țărilor postsovietice se stipulează că:

- poporul este singurul izvor al puterii în stat;
- poporul este izvorul întregii puteri de stat;
- toată puterea în stat aparține poporului;
- toată puterea pornește de la popor etc.

După părerea noastră, multe dintre aceste poziții poartă un caracter mai mult sau mai puțin declarativ. Problema constă în faptul că știința dreptului constituțional cu privire la aceste subiecte fiind corectă, alta este traducerea lor în viață.

Poporul, prin alegeri libere și corecte, oferă votul său reprezentanților săi în parlament. Parlamentarii însă nu promovează în parlament interesele poporului, ci interesele liderului de partid sau interesele lor de echipă. Despre necesitățile poporului se uită.

Are perfectă dreptate academi-cianul Alexandru Roșca cînd scrie în acest sens că „fiecare elită venită la putere încearcă să urmărească în activitatea sa niște priorități imediate, efecte proxime, ignorînd obiectivele de perspectivă ale dezvoltării durabile a țării” [1].

Evenimentele social-politice din ultimul timp arată că cetățeanul votează, dar părerea mării majorității a populației nu este susținută de către persoanele reprezentate în parlament. Această situație are mai multe explicații.

În primul rînd, alegerile se efectuează pe listele înaintate de partidele care participă în lupta pentru putere. Persoana concretă nu se cunoaște. Nu ai de la cine cere.

În al doilea rînd, oamenii sînt decepționați de cele ce se întîmplă în guvernare: se promite una – se face alta.

În al treilea rînd, în ramurile puterii pătrund tot mai mulți oligarhi, care își promovează interesele financiare, comerciale, interese care îi convin doar buzunarului lor, iar interesele cetățeanului sînt neglijate.

Sistemul de reprezentare prin deputați în parlament are atît avantaje, cît și dezavantaje. Valorificarea eficientă a resurselor și inițiativelor locale, în scopul dinamizării activităților economice și modernizării serviciilor sociale, presupune activizarea participării cetățenești, dezvoltarea democrației directe.

În teoria dreptului constituțional se susține că implicarea cetățenească prin intermediul mecanismelor democrației directe conferă gestionării treburilor publice mai

multă vitalitate, contribuind prin aceasta la îmbunătățirea condițiilor de muncă și de viață a comunităților, la propulsarea sferei spirituale, renașterea, păstrarea și dezvoltarea tradițiilor locale.

Un aport original de neînlocuit la dezvoltarea democrației directe, implicit la sporirea și prosperarea serviciilor publice prestate cu caracter social și edelitar-gospodăresc îl aduc țările cu tradiții democratice, organizațiile neguvernamentale.

„Dacă vrei să faci democrație – apreciază A. Toffler –, ai nevoie de alegeri libere, de mai multe partide. Dar faptul că o țară are mai multe partide politice și organizează alegeri nu înseamnă neapărat că ea este și democratică. Mai ai nevoie, în plus, de o societate civilă, mii și mii de oameni care să se organizeze în grupuri de cetățeni situate între Stat și individ”. Este deci, nevoie de o mare implicare a cetățenilor prin intermediul organizațiilor neguvernamentale. Prin natura și funcțiile lor acestea constituie structuri inalienabile ale societății civile, spre care trebuie să tindă astăzi fostele țări socialiste [1].

În statul de drept, esența democrației trebuie căutată în drept, în putere și în supremația legii. Principalele elemente ale acesteia sînt drepturile omului, mecanismul democratic de luare a deciziilor și supremația dreptului, toate fiind în raport de intercondiționare. În același timp, democrația presupune existența unui mecanism complex ce ar permite societății să reprime orice încercare a Statului, a organelor de stat de a uzurpa puterea de stat. În condițiile unei veritabile democrații, membrii societății dispun de dreptul de a critica în mod public politica statului, acțiunile și deciziile acestuia, de a se organiza în partide politice și alte asociații obștești, de a dizolva organele de

stat și de a demite funcționarii publici care nu transpun integral și consecvent interesele societății în practica socială [2].

Extinderea posibilităților de participare a cetățeanului la procesul decizional se manifestă prin raportul cu subiectul puterii de stat – poporul; democrația presupune expresia voinței, intereselor și tendințelor acestuia.

În raport cu subiecții care exercită nemijlocit puterea de stat – organele statului, partidele politice – democrația se prezintă a fi principiul de organizare a acestora.

În raport cu procesul de realizare a puterii de stat, democrația se manifestă ca totalitate de metode și mijloace de guvernare, adică ca regim politic.

În raport cu obiectul puterii de stat – cetățenii, păturile sociale, grupurile și asociațiile de cetățeni – democrația presupune un anumit statut al acestora, regim de viață, un cerc larg de drepturi consacrate la nivel constituțional.

Prin urmare, pluralismul politic și ideologic, multipartitismul, recunoașterea principiului separației puterii în stat, metoda majoritară de luare a deciziilor, alegerile periodice, succesiunea în organele statului – reprezintă căi și metode de manifestare a democrației [2].

Avansarea Republicii Moldova spre un stat de drept demonstrează că autoritățile publice, precum și Constituția și alte acte legislative, oricît de bine ar fi concepute ele, prin sine nu sînt suficiente pentru ca staul de drept să devină realitate. Dacă actul legislativ, activitatea guvernamentală și a autorităților create se află în afara vieții practice a majorității cetățenilor, aceștia vor rămîne indiferenți, apatici față de reforme, iar performanțele regimului politic nu vor fi cele așteptate de societatea civilă.

De aceea, este extrem de important de a crea în societate o atmosferă moral-psihologică adecvată și de a reda oamenilor încrederea în ziua de mîine, pe care ei au pierdut-o în primii ani de tranziție. Atunci cînd majoritatea indivizilor vor fi satisfăcuți de starea lor materială, de protecția juridică, de relațiile cu autoritățile publice, de activitatea lor profesională, de starea familială, de sănătatea personală se va putea vorbi despre „optimismul civic al poporului și înaltul său activism social-juridic”.

Numai în asemenea condiții se va putea obține interdependența și plenitudinea necesară între cunoașterea dreptului, înțelegerea dreptului, stima față de drept, respectarea dreptului și protecția activă a acestuia de către majoritatea cetățenilor. Anume un asemenea conținut al culturii juridice ne este absolut necesar, pentru ca să reușim edificarea unui stat de drept și formarea unei societăți civile sănătoase și viabile [2].

Astfel, societatea civilă semnificativă disponibilitatea societății întregi, a puterii și a cetățeanului de a conlucra în beneficiul comun și al fiecărei părți constitutive a societății [3].

Vom continua cu viziunea cercetătorului C. Marin, care propune următorul model de edificare a societății civile în Republica Moldova: politic, economic, juridic, instituțional, cultural și comunicațional, susținînd că fără o dimensionare sistemică a societății civile, edificarea acesteia riscă să cadă în degenerare și să fie compromisă în fața beneficiarilor ei: cetățeanul, societatea în întregime [3].

Din păcate, nu orice lege este elaborată pentru om, deși se susține că „fiecare membru al societății să se convingă că orice lege este elaborată pentru om și în numele

omului” [4]. Această situație este departe de Republica Moldova.

De asemenea, în acest context am menționa faptul că rezultatul nemilocit al eforturilor de implicare a cetățeanului în procesul decizional este ordinea de drept. Trăsăturile principale ale ordinii de drept sînt:

- domnia legii în cadrul relațiilor sociale reglementate de drept;
- respectarea și îndeplinirea completă de către toți subiecții de drept a îndatoririlor și obligațiilor lor juridice;
- disciplina socială strictă;
- asigurarea maximă a condițiilor necesare pentru utilizarea drepturilor obiective;
- recunoașterea și proclamarea drepturilor și libertăților naturale ale omului;
- activitatea concretă și eficientă a tuturor organelor de drept, în primul rînd, a organelor justiției;
- inevitabilitatea răspunderii juridice pentru orice persoană care a încălcat legea [5].

Societatea civilă de drept, cu un nivel ridicat al legalității și ordinii de drept, este un ideal și o manifestare completă a triumfului dreptului, a dreptății și a civilizației [6].

După părerea noastră, implicarea cetățeanului în procesul decizional trebuie să constituie criteriul și principiul fundamental în baza căruia trebuie organizată și exercitată puterea de conducere în societate. Aceasta implică următoarele aspecte:

- în ce mod se dobîndește puterea;
- în ce mod se deține puterea;
- în ce condiții se schimbă puterea;
- este o participare deschisă a cetățenilor?
- care sînt posibilitățile de falsificare a alegerilor?

În literatura de specialitate se

consideră că „organizarea și funcționarea democratică a puterii de stat (adică eficientă și legitimă în același timp) implică următoarele principii fundamentale:

- *principiul pluralismului politic*, exprimat prin confruntarea liberă în lupta electorală între partidele și formațiunile politice, pentru cucerirea și exercitarea puterii (lupta dusă între programe politice și ideologii);

- *principiul legitimității și legalității*, exprimat prin supremația normei constituționale și respectul ei de către toate autoritățile publice și de cetățeni. Legalitatea se exprimă prin preluarea puterii prin mijloace legale, prin proceduri democratice, precum și exercitarea acesteia în limitele prescrise de normele constituționale și legislația în vigoare. Legalitatea poate rămîne una strict formală în absența legitimității sociale și politice, care desemnează procesele și fenomenele, prin intermediul cărora ea capătă caracter legitim, caracter ce exprimă corectitudinea, justețea, legalitatea morală și de drept a acesteia;

- *principiul separației puterilor în stat*, care presupune, de rînd cu o anumită specializare și autonomie (independență) a celor trei ramuri ale puterii de stat, și o corelație eficientă între ele, o interacțiune și interdependență (colaborare), bazate pe limitare, abținere și echilibrare reciprocă.

Nu putem să nu fim de acord cu opinia profesorului Gheorghe Costachi, care susține că actualmente, în condițiile procesului de integrare europeană și de edificare a statului de drept, este absolut necesar ca organizarea și funcționarea puterii de stat să se realizeze ținîndu-se cont de drepturile, libertățile și interesele fundamentale ale ființei umane [6].

Referințe bibliografice

1. Roșca Alexandru. *Exigențe privind eficientizarea funcționării sistemului politic și interacțiunii sale cu societatea civilă*. În: Правовые аспекты гражданского общества: реальность и перспективы. Материалы международной научно-теоретической конференции 26-27 февраля 2003 г. Chișinău: Tipografia Centrală, p. 64.
2. Costachi Gheorghe. *Prin știință spre un stat de drept*. Volum omagial. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011, p. 134-135.
3. Marin C. *Societatea civilă: între mit politic și pledoarie socială* (studiu monografic). Chișinău: Epigraf, 2002, p. 77; 100.
4. Pușcaș V. *Supremația legii în statul de drept*. În: Edificarea statului de drept. Materialele confrinței internaționale științifico-practice (Chișinău, 26-27 septembrie 2003). Chișinău: Transparency International – Moldova, „Bons Offices”, 2003, p. 27.
5. Алексеев С.С. *Теория права*. Москва, 1995, с. 274-275.
6. Столяренко А.М. *Юридическая педагогика*. Курс лекций. Москва: Издательство «Экмос», 2000, с. 17.

CONSILIUL EUROPEI ȘI REGIONALIZAREA. ORIZONT 2020

Alina Daniela PĂTRU,
doctorandă

SUMMARY

Europe can no longer continue to be just Europe of the Member States, but must develop a strategy for further building an Europe of regional cultures, which will make it more viable deepening democratic values. In this respect, the European Commission perceives policy for improving competitiveness of less developed European regions as vital for economic and social cohesion. This is due to the fact that the promotion and strengthening of regional competitiveness in the EU offers incentives for economic growth not only for those regions and states, but also for the EU economic growth EU as a whole. The current article offers a critical point of view of previous and future European Commission measures on regionalization.

Finalul anilor '90 ai sec. XX a schimbat absolut abordarea politicilor economice ale UE prin îndrumarea lor pe o cale a creșterii economice într-o cadență sistematică, cu avansarea competitivității sectoarelor economice și dezvoltarea regională [1]. În anul 1994, Consiliul European hotărâște publicarea anuală a unui Raport asupra competitivității. În același timp, este lansată Strategia *Lisabona 2000*. Aceasta cuprinde o strategie a dezvoltării, pe o perioadă de zece ani, rezultatul final fiind cel al supremației competitive globale, creînd totodată la nivelul anului 2002 un Consiliu pentru Competitivitate, avînd în vedere „o abordare mai coerentă și mai bine coordonată” [9] a laturilor legate de competitivitate.

Totodată, Comisia pune în aplicare directivele concludente pentru înființarea unei uniuni monetare, directive cuprinse într-un set de reguli fiscale și monetare constituite, de altfel, prin Pactul de Stabilitate și Creștere, adoptat în 1997. Acesta punea în circulație, desigur într-o primă fază pentru o parte din țările-membre, moneda unică Euro începînd cu 1.01.1999, stabilind totodată prin *Agenda 2000*,

adoptată în 1999, un program de priorități ce cuprindea reforma agricolă, extinderea spre Est, toate acestea reprezentînd invitații către o asociere rapidă și o provocare majoră de cooperare. Toate deciziile laborioase care s-au luat se regăsesc în această perioadă. Astfel, amintim de o strategie care a fost urmată, în mare parte, de toate țările-membre, strategie ce a avut în vedere tipurile de monitorizare și supraveghere a țărilor în curs de aderare.

Strategia *Lisabona 2000*, încă de la începutul elaborării sale, a avut ca obiectiv reorientarea cheltuielilor din bugetul comunitar în funcție de cei cinci indicatori, și anume: creșterea, inovarea, ocuparea, coeziunea socială și creșterea economică durabilă.

În ceea ce privește bilanțul, evaluarea stipulează că “liniile directe nu au stabilit priorități suficient de clare, iar conexiunile dintre ele ar fi putut fi mai puternice”, în timp ce o “structură mult prea complicată cu multiple obiective și acțiuni” a fost direct implicată și responsabilă totodată de neîndeplinirea țintelor (adică rata de ocupare de 70% și 3% din PIB cheltuiți pe cercetare și dezvoltare)

[7]. Totodată, a fost constatat și “impactul lor limitat asupra elaborării politicilor naționale” [4]. Desigur că au existat numeroase lacune în punerea în aplicare a Strategiei, însă această experiență a dus indubitabil la învățarea cîtorva lecții pentru domeniile-cheie, respectiv o regîndire, reorganizare a politicii industriale.

Într-o primă fază, decalajele de competitivitate la nivel mondial au început să se armonizeze prin două tipuri de măsuri-standard: un concept nou ce are în vedere o politică industrială adoptată în 2005, care presupunea o viziune integrată [5], respectiv o discuție pe anumite teme fundamentale, în paralel cu o analiză detaliată a provocărilor competitive sectoriale, respectiv înglobarea unor directive de ordin economic vizînd nemijlocit aria priorităților macro și micro-economice și ale pieței muncii, stipulate de Consiliul Europei pe linia Strategiei adoptate.

În a doua fază, decalajele din interiorul UE au fost înlăturate prin constituirea mult mai laborioasă a politicii de dezvoltare regională. Astfel, pachetul de finanțare a politicii de coeziune pe anii 2007-2013 are în constituire demersuri

ca: schimbarea definiției obiectivelor de urmat prin stipularea concretă și precisă a acestora – avem în vedere termeni ca: convergență, competitivitate regională și ocupare, cooperare teritorială europeană și înglobarea lor în țările-membre beneficiare prin Cadrul Național Strategic de Referință; schimbarea procentului alocat din bugetul comunității, de la 30% la 36%, pentru respectivele direcții; înglobarea dezvoltării teritoriale ca opțiune aparte a demersului economic. Și nu în ultimul rând, s-a produs o apropiere a politicilor UE. Cu toate că aceste politici provin din domenii de interes diferit, dezvoltarea competitivă este pe primul plan. În acest context, se vorbește chiar de “lisabonizarea” fondurilor structurale pe motiv că aproximativ 60% din respectivele resurse sînt disponibile pentru îndeplinirea obiectivelor Strategiei [7]. Adunarea datelor este extin-

să mai mult la nivel local, venind totodată în întîmpinarea includerii temelor de coeziune teritorială în viziunea dezvoltării.

Confirmarea faptului că un segment din populația care trăiește în regiunile transfrontaliere se ridică la 181,7 milioane sau 37,5% din totalul populației UE [2], pentru a stipula doar unul dintre elementele teritoriale ale dezvoltării, a încurajat îndrumarea fondurilor UE pentru anumite proiecte care vizează direct dezvoltarea comunităților locale. Astfel, se continuă o serie de inițiative care schimbă treptat și total înțelesul politicilor destinate creșterii economice, dintre care stipulăm următoarele tipuri de proiecte: Regiuni de Schimbare Economică (REC) pentru promovarea rețelelor de excelență în ceea ce privește dezvoltarea durabilă a regiunilor și orașelor Grupări Europene pentru Cooperare Teritorială (EGTC) pentru sprijinirea

cooperării și rețelelor de graniță, transnaționale și interregionale; Rețeaua Europeană de Observație a Planificării Spațiale (ESPON) pentru studiul și măsuri adresate rețelelor de așezări umane etc.

Experiența mondială din ultimele decenii oferă multe exemple de formare și dezvoltare de clustere, în cele mai diferite segmente ale economiei regionale [8]. Experiența dezvoltării clusterelor în țările dezvoltate a demonstrat rolul lor în stimularea creșterii regionale, în îmbunătățirea ocupării forței de muncă, în creșterea veniturilor bugetare, atragerea de investiții, toate acestea ducînd, în cele din urmă, la creșterea producției regionale totale.

În acest context, la data de 17.06.2010, Uniunea Europeană a adoptat o agendă strategică de creștere economică *Europa 2020*, prezentată succint în tabelul de mai jos.

Europa 2020 (pe scurt)

<i>Domenii</i>	<i>Descriptor</i>	<i>Inițiative</i>	<i>Ținte</i>
Creștere inteligentă	Dezvoltarea unei economii bazate pe cunoaștere și inovare	„O Uniune a inovației”	- Rata de ocupare a populației cu vîrsta de 20-64 de ani – 75% - Investiții în cercetare și dezvoltare – 3% din PIB
		„Tineretul în mișcare”	
		„O agendă digitală pentru Europa”	
Creștere durabilă	Promovarea unei economii mai eficiente în utilizarea resurselor, mai prietenoase mediului și mai competitive	„Europa eficientă în utilizarea resurselor”	- Atingerea țintelor “20/20/20” privind climatul/ energia (inclusiv o creștere la 30% a reducerii emisiilor dacă condițiile o permit)

Sursa: Comisia Europeană (2010)

Respectiva viziune stipulează un concept al creșterii inteligente, durabile și incluzive și dezvoltă 7 inițiative fundamentale de la care se așteaptă un efect de accentuare reciprocă. Printre toate acestea, se află “o politică industrială pentru epoca globalizării pentru îmbunătățirea mediului de afaceri, în special celui al IMM-urilor, și pentru a sprijini dezvoltarea unei baze industriale puternice și durabile, capabile să concureze global” [6].

Reiterând cele afirmate, Comisia la nivelul anului 2011 a integrat toate aceste priorități noi, luând în considerație faptul că *Europa 2020* trebuie susținută de întregul set de politici comune, inclusiv de politica agricolă comună, politica de coeziune sau programele-cadru de cercetare ori de competitivitate și inovare [3]. Astfel, în preîntâmpinarea respectivului obiectiv, a fost acceptat un nou șir de măsuri de supraveghere a implementării la nivel național [6]. Pe lângă respectivele decizii mai mult sau mai puțin formale, acordul conține și hotărârea Comisiei de a prevedea un timp mai îndelungat pentru o analiză contextuală a evoluțiilor economice, astfel încât să nu existe „o legătură mecanică între evaluările bazate pe setul de indicatori și măsurile de politică necesare” [6].

Implementarea strategiei *Europa 2020*, la nivel instituțional, are ca fundament strategic un set de directive care trebuie revizuite în programele naționale de reformă în funcție de anumite circumstanțe specifice, dar îndreptate către „o abordare integrată a concepției politicii și implementării” [6]. Astfel, respectivele directive au fost stipulate în *orientarea* numă-

rul *șase* pentru politica economică și, respectiv, *patru* privind ocuparea forței de muncă și se precizează că acestea vor rămâne în mare parte neschimbate pînă în anul 2014 [4]. Celelalte cinci sînt: *orientarea 1* – asigurarea calității și sprijinului pentru finanțele publice; *orientarea 2* – corectarea dezechilibrelor macroeconomice; *orientarea 3* – reducerea dezechilibrelor din cadrul zonei euro; *orientarea 4* – optimizarea sprijinului pentru C&D și inovare, prin întărirea cunoașterii și a potențialului economiei digitale; *orientarea 5* – îmbunătățirea eficienței resurselor și reducerea gazelor de seră.

Orientarea a șasea – de politică economică – are în vedere o latură specifică de politică industrială în scopul de „îmbunătățire a mediului de afaceri și al consumului, modernizarea și dezvoltarea bazei industriale pentru a asigura funcționarea deplină a pieței interne”, unde stipularea elementelor respectivei baze industriale conține o bază „modernă, inovativă, competitivă, bazată pe emisii reduse de carbon, eficientă în utilizarea resurselor și energiei”.

Recenzent:

Victor GUȚULEAC,
doctor în drept,
profesor universitar

Referințe bibliografice

1. Cojanu Valentin et al. *Potențialul competitiv al creșterii economice: linii directoare pentru o nouă politică industrială în România*. București: Institutul European din România. Studii de strategie și politici spos, 2010, p.23.
2. Council of the European Union. *EU Cohesion Policy 1988-2008: in-*

vesting in Europe's future. Inforegio, Panorama 26, June 2008.

3. Council of the European Union. *Conclusions*. EUCO 13/10, Brussels, 17 June 2010, p. 20.

4. Council of the European Union. *Recommendation for a Council Recommendation on broad guidelines for the economic policies of the Member States and of the Union*. 11646/10 Brussels, 7 July 2010.

5. European Commission. *Implementing the Community Lisbon Programme: A Policy Framework to Strengthen EU Manufacturing – towards a more integrated approach for Industrial Policy*. Commission Communication COM (2005) 474 final, 5.10.2005.

6. European Commission. *Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Central Bank, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – Enhancing economic policy coordination for stability, growth and jobs – Tools for stronger EU economic governance*. COM 367/2, Brussels, 2010, p.4.

7. European Commission. *Lisbon strategy evaluation document*. Commission staff working document. Sec (2010) 114 final. Brussels, 2010.

8. Kozyrev Oleg. *Regional Clusters as the Form of the Territorial Organization of Economy*. In: European Journal of Social Sciences, nr. 2, 2011, p. 220.

9. <http://www.consilium.europa.eu/showPage.aspx?id=412&lang=en> (vizitat 10.07.2011)

ABUZUL DE DREPT ÎN LUMINA NOULUI COD CIVIL

George TRAGONE,

Elena TRAGONE

O modificare substanțială adusă de noul Cod civil (NCC), cu impact asupra viitoarelor soluții jurisprudențiale, constă în codificarea doctrinei și a jurisprudenței cu privire la abuzul de drept. Abuzului de drept îi este, astfel, consacrată o reglementare expresă: pe de o parte, art. 15 din NCC („niciun drept nu poate fi exercitat în scopul de a vătăma sau păgubi pe altul ori într-un mod excesiv și nerezonabil, contrar bunei-credințe”), pe de altă parte, art. 1353 din NCC („cel care cauzează un prejudiciu prin chiar exercițiul drepturilor sale nu este obligat să-l repare, cu excepția cazului în care acesta este exercitat abuziv”). În acest sens, de pildă, punerea în executare silită a unei hotărâri judecătorești executorii nu constituie un abuz de drept: *Neminem laedit qui suo jure utitur* (Cel ce uzează de dreptul său nu lezează).

În esență, exercitarea unui drept va fi considerată abuzivă atunci când dreptul nu este utilizat în vederea realizării finalității sale, ci cu intenția de a vătăma o altă persoană sau contrar bunei-credințe.

În materia abuzului de drept, rolul inovator al NCC este cu atât mai salutar cu cât legislația civilă anterioară nu cuprindea referiri exprese la acesta. Totuși, nu mai puțin dispozițiile art. 57 din Constituția României și cele din art. 3

din Decretul nr. 31/1954 privitor la persoanele fizice și persoanele juridice, printr-o interpretare sistematică, puteau constitui temei legal pentru invocarea abuzului de drept. Potrivit dispozițiilor art. 54 din Constituția României, „cetățenii români, cetățenii străini și apatrizii trebuie să-și exercite drepturile și libertățile constituționale cu bună-credință, fără să încalce drepturile și libertățile celorlalți”, iar, potrivit dispozițiilor art. 3 din Decretul nr. 31/1954 privitor la persoanele fizice și persoanele juridice, „drepturile civile sînt ocrotite de lege. Ele pot fi exercitate numai potrivit cu scopul lor economic și social”.

În schimb, în materie procesual-civilă, Codul de procedură civilă (art. 723) sancționează exercitarea drepturilor procedurale cu rea-credință și contrar scopului în vederea căruia au fost recunoscute de lege, părții care folosește aceste drepturi în mod abuziv revenindu-i obligația de a răspunde pentru prejudiciile cauzate.

În tăcerea Codului de procedură civilă, care nu arată criteriile pentru determinarea abuzului de drept, simpla respingere a unei cereri de chemare în judecată nu înseamnă, eo ipso, că reclamantul a acționat abuziv, astfel încât să fie tras la răspundere pentru invocarea unor pre-

tenții nejustificate. Ca atare, s-a considerat ca numai demersul judiciar, declanșat cu rea-credință sau dintr-o eroare gravă ce o apropie de dol, cu intenția de a produce o pagubă morală sau materială, poate constitui abuz de drept [1].

În doctrina juridică română, abuzul de drept a fost definit ca fiind „exercitarea unui drept subiectiv civil cu încălcarea principiilor exercitării sale” [2].

Au fost identificate patru caractere care se circumscriu noțiunii de abuz de drept, respectiv exercitarea dreptului subiectiv civil (i) prin nesocotirea scopului economic și social pentru care a fost recunoscut, (ii) cu nesocotirea legii și moralei, (iii) cu rea-credință și (iv) cu depășirea limitelor sale [2].

În acest sens, după caz, pot fi incidente două modalități de sancționare a abuzului de drept: pe de o parte, refuzul concursului forței de constrângere a Statului, în sensul că instanța, constatînd că este în prezența exercitării abuzive a unui drept subiectiv civil, nu va admite cererea reclamantului, iar dacă exercițiul abuziv emană de la pîrît, va înlătura o atare apărare; pe de altă parte, atunci când abuzul de drept se concretizează într-o faptă ilicită cauzatoare de prejudicii, poate fi antrenată răspunderea autorului exercițiului abuziv față

de cel vătămat într-un drept al său, prin obligarea la daune-interese.

În egală măsură, jurisprudența a calificat abuzul de drept ca fiind o faptă ilicită, săvârșită cu vinovăție, în structura căreia trebuie să coexiste cele două elemente, unul subiectiv – reaua credință, unul obiectiv – deturnarea dreptului de la finalitatea sa [3].

Cu toate acestea, în tăcerea Codului civil, instanțele de judecată au fost destul de reticente în a obliga persoana vinovată de exercitarea abuzivă a drepturilor sale la repararea prejudiciului cauzat unei alte persoane. În practica judecătorească, problema abuzului de drept a fost legată, de cele mai multe ori, de raporturile de vecinătate, de raporturile de muncă, de raporturile comerciale sau de cele de contencios administrativ. În concret, pornindu-se de la definiția abuzului de drept reținută în literatura de specialitate, în jurisprudență s-a statuat, de pildă, că se circumscrie unui abuz de drept refuzul nejustificat al pîrîtului de a-și manifesta acordul necesar în vederea obținerii de către reclamant a autorizației de construire ori situația în care acordul pîrîtului pentru obținerea autorizației de construire a fost condiționat de plata unor sume de bani.

În materie comercială, potrivit jurisprudenței, noțiunea în discuție poate exista sub forma abuzului de majoritate (atunci cînd hotărârile adunării generale sînt luate contrar interesului social și în singurul scop de a favoriza membrii majorității în dauna membrilor

minorității) și abuzului de minoritate atunci cînd acționarii minoritari dețin o poziție de blocaj al adunării generale, care astfel nu poate adopta hotărîri importante pentru societate). De altfel, Curtea de Casație Franceză a reținut că „atitudinea contrară interesului general al societății, dovedită prin faptul interzicerii efectuării unei operațiuni esențiale pentru aceasta și în unicul scop de a favoriza propriile interese în detrimentul ansamblului celorlalți asociați” constituie abuz (citată în Curtea de Apel Timișoara – Secția Civilă, Decizia nr. 158/26.10.2009, publicată pe website-ul www.jurisprudenta.org). Art. 1361 din Legea nr. 31/1990 privind societățile comerciale cuprinde o dispoziție expresă în materie, și anume: “Acționarii trebuie să își exercite drepturile cu bună-credință, cu respectarea drepturilor și a intereselor legitime ale societății și ale celorlalți acționari”.

În materia raporturilor de muncă, de exemplu, au fost considerate apte să se circumscrie unui abuz de drept situații precum concedierea prin desființarea abuzivă a postului, exercitarea abuzivă a dreptului la detașare sau delegare, utilizarea perioadei de probă exclusiv în vederea obținerii forței de muncă gratuite, fără ca persoana să fie ulterior angajată.

În opinia noastră, reglementarea în terminis a noțiunii de abuz de drept în cuprinsul NCC este oportună și, altminteri, de mult așteptată, față de numeroasele situații din practică în care s-a dovedit

a fi necesară antrenarea răspunderii civile delictuale pentru prejudiciul cauzat prin exercițiul abuziv al drepturilor unei persoane.

De aceea, față de situațiile din practică în care s-a acreditat ideea existenței unui abuz de drept, coroborat însă cu reticența instanțelor de judecată de a-l sancționa, explicabilă și prin lipsa unei norme juridice exprese, reglementarea acestei noțiuni în NCC este bine-venită, creînd premisele extinderii soluțiilor jurisprudențiale în materie.

Răspunderea pentru abuzul de drept rămîne în noua reglementare o formă particulară de manifestare a răspunderii civile delictuale, astfel încît aceasta nu poate fi angajată în absența vinovăției și a prejudiciului cauzat unei alte persoane.

În concret, în ceea ce privește prima ipoteză avută în vedere de art. 15 din NCC, respectiv exercitarea unui drept în scopul de a vătămă sau păgubi pe altul, din punctul nostru de vedere, textul nu ar trebui să ridice probleme deosebite de interpretare în practica judecătorească. Raportat la modalitatea de reglementare a textului, apreciem că săvîrșirea abuzului de drept în situația dată este particularizată de legiuitor, în ceea ce privește vinovăția, prin intenție. Cu alte cuvinte, va putea fi antrenată răspunderea civilă a titularului pentru săvîrșirea unui abuz numai în situația în care dreptul este exercitat cu intenția de a cauza altuia un prejudiciu, de natură materială sau morală. În măsura în care nu poate fi reținută vinovăția auto-

rului, sub forma intenției de a vătăma sau păgubi pe altul, răspunderea acestuia va putea fi angajată numai dacă este incidentă cea de-a doua ipoteză reglementată de art. 15 din NCC.

Astfel, potrivit celei de-a doua ipoteze a art. 15 din NCC, autorul va fi ținut răspunzător în situația în care dreptul subiectiv este exercitat în mod excesiv și nerezonabil, contrar bunei-credințe, și dacă, prin aceasta, se cauzează altuia un prejudiciu. Și în cazul abuzului de drept, pentru a se putea antrena răspunderea civilă, este necesară întrunirea condițiilor generale, respectiv existența faptei ilicite, concretizate în exercitarea abuzivă a dreptului, prejudiciul, legătura de cauzalitate și vinovăția.

În opinia noastră, caracterul excesiv al exercitării dreptului, necesar pentru antrenarea răspunderii, are în vedere situația valorificării acestuia de către titular într-un mod exacerbant, cauzându-se altuia un prejudiciu mai oneros decât cel care ar putea fi, în mod obiectiv, creat prin exercitarea acestui drept, în mod firesc, în conformitate cu scopul în virtutea căruia a fost recunoscut de legiuitor și în limitele sale. Caracterul excesiv al exercitării dreptului impune, per a contrario, necesitatea existenței unui raport de proporționalitate între exercițiul dreptului de către titular și prejudiciul care ar putea fi cauzat unei terțe persoane pe această cale. Depășirea acestui raport de proporționalitate și, implicit, situarea dreptului subiectiv în afara limitelor sale face

ca exercițiul dreptului să fie excesiv și de natură să atragă răspunderea titularului. De altfel, chiar NCC, în art. 1353, stabilește, ca principiu general, că cel care cauzează altuia un prejudiciu prin chiar exercițiul drepturilor sale nu este obligat să îl repare.

În plus, caracterul nerezonabil al exercitării dreptului întărește imperativul consfințit implicit de legiuitor ca dreptul subiectiv să fie valorificat cu respectarea limitelor sale și a scopului în considerarea căruia a fost edictat. Instituirea în mod expres a condiției ca exercițiul dreptului să fie excesiv și nerezonabil, pentru a se putea reține existența unui abuz de drept, este o reflectare în noua reglementare a concepției doctrinare potrivit căreia dreptul subiectiv nu-și poate produce efectele și nu se poate bucura de ocrotirea legii decât prin raportare la finalitatea pe care o are și la funcțiile pentru care legea îl consacră [4]. O astfel de abordare legală permite fiecărui titular de drept subiectiv să-l valorifice în interesul său, cu respectarea însă a drepturilor și a intereselor terților.

În egală măsură, legiuitorul NCC reglementează abuzul de drept în strânsă legătură cu noțiunea de bună-credință. Potrivit dispozițiilor art. 15 din NCC, săvârșește un abuz de drept cel care exercită un drept subiectiv într-un mod excesiv și nerezonabil, contrar bunei-credințe. De această dată, însuși legiuitorul NCC face referire la buna-credință, prevăzând că „orice persoană fizică sau persoană juridică trebuie să își

exercite drepturile și să își execute obligațiile civile cu bună-credință, în acord cu ordinea publică și cu bunele moravuri” (art. 14 din NCC). Existența bunei-credințe va constitui un element important de apreciere privind săvârșirea unui abuz de drept. Cu alte cuvinte, acolo unde există bună-credință nu poate fi abuz de drept, iar, în măsura în care dreptul este exercitat cu rea-credință, prin deturnarea acestuia de la scopul economic și social în vederea căruia a fost recunoscut și, respectiv, prin încălcarea drepturilor unei alte persoane, acesta nu mai poate beneficia de protecție juridică.

În aceste condiții, o problemă discutabilă în jurisprudență va fi aceea de a stabili pînă la ce limită o persoană, exercitîndu-și un drept, poate fi considerată de bună-credință. Aceasta cu atît mai mult cu cît, în ipoteza analizată, legiuitorul NCC nu mai prevede drept condiție săvârșirea abuzului de drept cu intenție (cum este cazul primei ipoteze – „în scopul de a vătăma sau păgubi pe altul”), ci acesta ar putea fi cauzat și din culpă.

În condițiile în care NCC nu stabilește modul în care poate fi sancționat abuzul de drept, cel ce se face vinovat de abuz de drept va putea fi obligat de instanță, în temeiul principiilor generale ale răspunderii civile, la repararea prejudiciului în forma pe care judecătorul o va aprecia potrivit în raport cu circumstanțele concrete ale cauzei deduse judecății (înlăturarea efectelor dreptului exerci-

tat abuziv, acordarea de daune-interese etc.).

Conchizînd, vom menționa că în configurația NCC, registrul situațiilor în care un drept poate fi exercitat abuziv este unul foarte larg, sens în care va reveni instanței de judecată sarcina să stabilească, în concret, în funcție de particularitățile fiecărei spețe, dacă acesta a fost deturnat de la finalitatea sa, aspect care, în practică, va putea da naștere unor soluții jurisprudențiale neunitare.

Referințe bibliografice

1. Mihaela Tăbărcă, Gheorghe Buta. *Codul de procedură civilă: comentat și adnotat cu legislație, jurisprudență și doctrină*. Ediția a 2-a, revazută și adăugită. București: Universul Juridic, 2008, p. 1708 și urm.
2. Gheorghe Beleiu. *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*. București: Casa de Editură și Presă „Șansa” S.R.L., 1994, p. 81.
3. Curtea de Apel Timișoara. Secția Civilă. *Decizia civilă nr. 634/24.06.2008*, publicată pe website-ul www.jurisprudenta.org;
4. Traian Ionașcu. *Tratat de drept civil*. București: Editura Academiei, 1967, p. 207.

ASPECTE METODOLOGICE PRIVIND INVESTIGAREA CRIMINALISTICĂ ÎN CADRUL CERCETĂRII ACCIDENTELOR DE NAVIGAȚIE MARITIMĂ

Nicolae MĂRGĂRIT,
doctor în drept;
Elena ORDUKAYA,
doctorandă

SUMMARY

In the work to the causes of maritime accidents and which often have a loss of life, significant damage, disruption in transport activity, an important role is on-site investigation.

In the literature, both criminal procedure and criminology, authors have reached a consensus regarding significance and importance of research on the spot, stressing that it constitutes an evidentiary process with deep meaning in truth, this is not a single criminal act originally, but a task of utmost importance and irreplaceable, in many cases almost impossible to repeat under the same conditions and with the same results.

SUMAR

În cadrul activităților desfășurate pentru stabilirea cauzelor privind accidentele de navigație maritimă și care de cele mai multe ori au drept consecințe pierderi de vieți omenești, importante pagube materiale, perturbări în activitatea de transport, un rol important îl reprezintă cercetarea la fața locului.

În literatura de specialitate, atât procesual penală, cât și criminalistică, autorii au ajuns la un consens în ceea ce privește semnificația și importanța cercetării la fața locului, subliniind că această activitate constituie un procedeu probator cu adîncă semnificație în aflarea adevărului, acestea nefiind un singur act inițial de urmărire penală, ci o activitate de maximă importanță și de neînlocuit, în multe situații fiind aproape imposibil de repetat în aceleași condiții și cu aceleași rezultate.

Considerații generale

Transporturile reprezintă un domeniu important al activității economico-sociale, prin intermediul cărora se realizează deplasarea în spațiu a bunurilor și persoanelor, în vederea satisfacerii necesităților materiale și spirituale ale societății [1].

În societatea modernă, transporturile reprezintă un element indispensabil vieții, deoarece ele oferă oamenilor posibilitatea de a cunoaște, a percepe și a asimila

cît mai mult din ceea ce la pune la dispoziție civilizația umană.

În acest context putem remarca că transporturile maritime, comparativ cu celelalte modalități de transport, sînt cele mai avantajoase, deoarece navele au o capacitate mare de încărcare, costul transportului fiind de 2-5 ori mai mic decît în cazul celorlalte posibilități de transport, nu necesită o amenajare costisitoare și întreținerea căilor de transport se face cu cheltuieli minime. În prezent $\frac{3}{4}$ din totalul

cantității de mărfuri care intră în fluxul mondial de transport sînt transportate pe cale maritimă [2].

Pentru realizarea în condiții optime a transporturilor maritime, este necesar să se aibă în vedere un complex de măsuri cu privire la siguranța navigației, aici avîndu-se în vedere atît integritatea navei, cît și a echipajului, dar în aceeași măsură a echipajului și a mărfurilor transportate. Astfel, în cazul producerii unui eveniment de navigație (accident), organele de cercetare trebuie să se deplaseze de îndată la fața locului, să descopere și să fixeze urmările acestuia, să stabilească poziția și starea mijloacelor materiale de probă și împrejurările în care a fost produs accidentul.

Conform art. 129 CPP, „cercetarea la fața locului se efectuează atunci cînd este necesar să se facă constatări cu privire la situația locului săvîrșirii infracțiunii, să se descopere și să se fixeze urmele infracțiunii, să se stabilească poziția și starea mijloacelor materiale de probă și împrejurările în care infracțiunea a fost săvîrșită” [3].

Cercetarea la fața locului constă în orice acțiune de cunoaștere nemijlocită a locului unde s-a săvîrșit infracțiunea sau a locului în care au fost descoperite urmele acesteia, în vederea identificării, fixării, ridicării, și în stabilirea condițiilor în care infracțiunea a avut loc.

În literatura de specialitate locul săvîrșirii infracțiunii în cazul evenimentelor de navigație se de-

finește ca fiind zona cuprinsă între locul unde s-a descoperit nava sau epava acesteia, construcțiile sau aparatele utilizate sau susceptibile de a fi folosite ca mijloc de transport pe apă [2].

În cadrul cercetării locului privind accidentele de navigație se disting următoarele:

- porțiunea de teren (uscat sau apă) sau încăperea în care s-a săvîrșit în mod concret infracțiunea;
- porțiunea de teren învecinată (uscat sau apă) în care au avut loc diferite acțiuni.
- porțiunea de teren (uscat sau apă) în care s-au descoperit rezultatele infracțiunii cercetate.
- căile de acces și de îndepărtare de la locul săvîrșirii faptei (cale navigabilă, apele mării)

Cercetarea la fața locului a evenimentelor de navigație

Înainte de a se proceda la explicarea modului în care se efectuează cercetarea la fața locului în cazul producerii unui eveniment de navigație maritimă, este necesară menționarea regulilor tactice general aplicate în cadrul cercetării la fața locului:

- a) nelimitarea anticipată în timp, mai ales în cazul unor catastrofe navale, a duratei cercetării la fața locului;
- b) efectuarea cercetării complete la fața locului independent de orice ipoteză preconceptută sau alte anticipări;
- c) caracterul organizat al executării sarcinilor de către participanții la cercetare, rolul

principal în organizarea acestor activități revenindu-i procurorului;

d) utilizarea aparatului și tehnicii criminalistice în raport de natura și particularitățile locului faptei. Cu privire la utilizarea acestor mijloace trebuie făcută mențiunea că, datorită specificului evenimentelor de navigație și mijloacele folosite, sînt în majoritatea lor specifice următoarele:

- mijloacele tehnice pentru deplasarea echipei de cercetare – șalupe, elicoptere;
- mijloace tehnice pentru fotografiere și filmare la suprafața apei și subacvatice;
- aparatul necesară pentru scufundare;
- aparatul de radioemisiune – recepție;
- proiectoare cu sursă de alimentare proprie pentru iluminare la adîncime;
- instalații de lansat ulei pe suprafața apei;
- aparate de sudură;

e) consemnarea în cursul efectuării la fața locului a tuturor constatărilor, a datelor, a celorlalte elemente ce prezintă interes pentru cauză.

Regulile tactice specifice cercetării la fața locului în cazul accidentelor de navigație sînt următoarele:

• Deplasarea la fața locului

Această deplasare se efectuează cît mai urgent posibil, organul de cercetare folosind cel mai rapid mijloc de transport, în raport cu locul unde s-a produs evenimentul (auto,

salupă, elicopter etc.), aceasta intrucît în cazul acestor evenimente prezența organului de cercetare cît mai aproape de momentul producerii accidentului este determinant pentru aflarea cauzelor.

• *Acordarea primului ajutor pentru salvarea vieții victimelor*

Spre deosebire de alte evenimente, nu de puține ori accidentele de navigație se soldează cu victime și pagube materiale importante (de ex., catastrofa maritimă din rada exterioară a Portului Constanța din noaptea de 4/5 ianuarie 1995, în care au fost implicate navele „Paris” și „You Xiou”, soldată cu moartea ambelor echipe a celor două nave, respectiv a 59 de persoane și scufundarea navelor) [2].

În acest context, facem precizarea că pe plan internațional salvarea vieții umane pe mare este reglementată prin convenții, dintre care amintim: Convenția Internațională pentru unificarea regulilor privind asistența și salvarea vieții umane pe mare, Bruxelles, 1910, și Convenția Internațională pentru ocrotirea vieții umane pe mare, Londra, 1960 (CIOVUM – Londra 1960) [4].

Pe plan național, problematica salvării pe mare a fost reglementată de Decretul 443/1972 privind navigația civilă, fiind ulterior preluată de OG nr. 42/1997 și aprobată prin Legea nr. 412/2002 [5], în care se prevede obligativitatea comandanților navelor sub pavilion român de a acorda serviciul de salvare oricărei nave aflate în peri-

col în măsura în care nu-și pune în primejdie propria navă, echipajul sau pasagerii.

Ținînd cont de importanța actului de salvare, au fost adoptate și reglementări tehnice de căutare a navelor aflate în pericol și de organizare a operațiunilor de salvare.

Astfel, în 1970 au fost elaborate de Organizația Maritimă Consultativă Interguvernamentală (IMCO), devenită în timp Organizația Maritimă Internațională (IMO), regulile pentru operațiunile de căutare și salvare pe mare. Aceste reguli vin în ajutorul comandanților navelor aflate în pericol, precum și a comandanților puși în situația de a răspunde la un apel de ajutor.

Fară a intra în detalii, menționăm că în cazul în care este recepționat semnalul unei nave aflate în pericol pe mare (SOS) nava care vine în ajutor trebuie să folosească una dintre metodele de căutare:

- metoda pătratului crescător;
- metoda de căutare pe sectoare;
- metoda de căutare pe drumuri paralele;
- metoda de căutare mixtă.

Luarea tuturor măsurilor necesare, înlăturarea pericolelor iminente este o altă regulă specifică cercetării la fața locului, prin care toți cei care participă la înlăturarea consecințelor unui accident maritim, în special în cazul unor accidente ce privesc transportul de mărfuri periculoase (produse petroliere, substanțe chimice, lichide sau solide), se vor lua măsuri urgente pentru prevenirea unor eventuale explozii sau incendii.

O altă activitate necesară în cadrul cercetării la fața locului este asigurarea pazei, protejarea obiectivelor și conservarea urmelor de la locul evenimentului de navigație.

Identificarea martorilor și a altor persoane care se găsesc la fața locului și obținerea primelor date de la aceștia reprezintă o altă activitate a cercetării.

În majoritatea cazurilor acești martori sînt victime ale evenimentului, de aceea momentul tactic al audierii lor trebuie ales cu foarte multă atenție [6].

Continuînd prezentarea regulilor privind cercetarea la fața locului în cazul evenimentelor de navigație, se va face referire la cele 2 faze determinante, respectiv faza statică și faza dinamică.

Faza statică

Așa cum este prezentată și în literatura de specialitate, faza statică constă în examinarea generală de către organele de urmărire penală a întregului loc al faptei, după care se trece la cercetarea acesteia porțiune cu porțiune, în vederea descoperirii urmelor și a poziției fiecărui obiect în raport cu celelalte din imediata apropiere, fără a fi mișcate din poziția găsită. În această fază a cercetării se fac fotografii și filmări, precum și desene sau schițe ce redau pozițiile obiectelor aflate în perimetrul locului cercetat.

În tratatele de specialitate se precizează că în această fază trebuie realizate mai multe activități, după cum urmează [6]:

- *luarea măsurilor de salvare a victimelor* (aspect despre care s-au mai făcut precizări în legătură cu salvarea vieții omenești pe mare);

- *fixarea poziției navei față de punctele cardinale sau de geamanduri*. Cu privire la acest aspect menționăm că în majoritatea situațiilor, ca urmare a specificului accidentelor de navigație maritimă de a se produce în marea liberă, fixarea poziției navei se face în raport cu punctele cardinale;

- *executarea fotografiilor și a filmărilor de orientare și schiță* a urmărilor accidentului. Fotografia de orientare cuprinde tabloul general al faptei, cu toate împrejurările sale, astfel încât să se poată face cu ușurință la nevoie orientarea în teren. Fotografia de orientare poate fi *unitară*, când nava sau navele sînt fotografiate dintr-o singură poziție, sau *panoramică*, în cazul fotografierii pe segmente a locului respectiv. Fotografia panoramică poate fi, la rîndul ei, circulară sau liniară. Specific evenimentelor de navigație este faptul că în majoritatea situațiilor fotografiile panoramice se fac aerian (din avion sau elicopter), acestea redînd cu fidelitate imaginea de ansamblu a locului faptei. Fotografia-schiță oglindește locul faptei cu toate particularitățile sale fără împrejurimi, avînd în prim-plan obiectul central al cercetării, în cazul nostru – de cele mai multe ori nava. Deosebit de importantă este *fotografierea obiectelor principale*, care cuprinde numai o parte din locul faptei, numai cîte unul din

tre obiectivele principale aflate în perimetru. Fotografierea *detaliilor* este revelatoare în cazul abordajelor, incendiilor, exploziilor. În cazul producerii unor asemenea accidente la cercetarea locului faptei este necesar să se folosească și filmările.

La realizarea filmului și a fotografiei se disting două etape: filmarea /fotografierea la suprafață și filmarea/fotografierea subacvatică.

Filmarea la suprafață are drept obiect determinarea limitelor locului faptei pe o suprafață mobilă fluidă. Se poate vorbi de o filmare a limitelor locului faptei numai în cazul în care nava sau obiectele plutitoare de pe navă au rămas la suprafața apei. Probleme deosebite se ridică în legătură cu *filmarea subacvatică*. Astfel, după determinarea sau marcarea perimetrului subacvatic prin geamanduri sau jaloanede către scafandrii care la ora actuală dispun de mijloace speciale, se procedează la filmarea din mai multe unghiuri a epavei și a celorlalte obiecte și nave. În cercetarea subacvatică filmarea are un rol deosebit de important în fixarea detaliilor, mai ales că organele de urmărire penală și experții-criminaliști, de regulă, nu pot percepe în mod direct situația locului faptei. Filmarea se realizează în acest caz pe sectoare, din exterior spre locul unde se află epava, fixîndu-se, în primul rînd, cîmpul cercetat, iar după aceea epava. Obiectele vor fi filmate fiecare în parte, așa cum au fost descoperite în raport cu epava. Atunci cînd este posibil,

obiectul va fi filmat în timpul mișcării sale. Epava va fi filmată din exterior spre interior, pornindu-se de la partea inferioară a navei spre partea superioară, sector cu sector. Detaliile vor fi redată prin folosirea procedeelor de filmare cunoscute, relevîndu-se urmele lăsate pe corpul navei, care pot oferi date asupra cauzei scufundării acesteia, pot furniza date cu privire la identificarea corpurilor și obiectelor care le-au provocat, precum și la direcția și forța lor de acțiune.

Faza dinamică

Reprezentînd cea de-a doua parte a cercetării locului faptei, faza dinamică se caracterizează prin aceea că fixează în detaliu caracteristicile individuale, proprii fiecărui obiect și urmă, prin fotografierea de detaliu, ridicarea și ambalarea obiectelor și urmelor în vederea trimiterii lor pentru examinarea de către specialiști [6].

Se are în vedere ridicarea tuturor acelor înscrisuri care pot conține unele date concludente cu privire la producerea evenimentului, cum ar fi jurnalul de bord, jurnalul de mașini și registrul radiotelegraf. În jurnalul de bord trebuie să se consemneze activitatea cu privire la semnalarea unor defecțiuni de care să fie legată producerea evenimentului.

În caz de accident, comandantul navei va trebui să urmărească înscierea în jurnalul de bord, pentru evitarea accidentului, următoarele:

- numele navei (navelor) implicate în porturile de înmatriculare;

- data și ora coliziunii;
 - locul coliziunii;
 - direcția și forța vântului;
 - starea vremii (ceață, ploaie, ninsoare);
 - felul direcției și forța curențului de maree sau a altor curenți locali;
 - drumul în care se naviga și direcția prin apă a navei proprii;
 - luminile purtate de propria navă;
 - distanța și relevmentul la cealaltă navă și când a fost prinsă în radar;
 - lumina sau luminile combinate văzute la cealaltă navă;
 - alte lumini în afara celor de mai sus observate în momentele ce au precedat coliziunea;
 - schimbările de drum și viteze făcute înaintea momentelor decisive până la coliziune și alte măsuri luate pentru a o evita;
 - partea din navă a fiecăreia dintre navele implicate ce a venit prima în contact, cu unghiul aproximativ dintre ele în momentul impactului;
 - semnalele sonore sau optice care au fost utilizate (ora);
 - semnalele sonore sau optice utilizate de cealaltă navă și auzite sau observate de nava proprie.
- Juranul de mașini și registrul radiotelegraf (care poate conține și ultima radiogramă transmisă înainte de scufundarea navei) constituie alte înscrisuri prin care se pot obține unele date concludente cu privire la producerea evenimentului de navigație.

În această fază a cercetărilor un rol deosebit de important îl are întocmirea schitei și a desenului locului faptei.

Referințe bibliografice

1. Nicolae Mărgărit. *Fraude și Asigurări Maritime*. București: Editura „Little Star”, 2011, p. 20.
2. Nicolae Mărgărit. *Particularități metodologice privind investigația criminalistică a evenimentelor de navigație maritimă*. București: Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”, 1997, p. 3; 25, 27.
3. *Codul de procedură penală al României*, aprobat prin modificările aduse de Legea 202/2010, art. 129. În: Monitorul Oficial al României, nr. 714 din 26 octombrie 2010.
4. Gheorghe Bibicescu. *Transportul de mărfuri pe mare în comerțul internațional*, București: Editura Sport-Turism, 1986, p. 42; *Convenția internațională pentru ocrotirea vieții omenești pe mare*, 1960, încheiată la Londra la 17 iunie 1960 la care România a aderat prin Decretul nr. 773/1966. În: Buletinul Oficial nr. 77 din 07.12.1966.
5. *Legea nr. 412 din 26 iunie 2002 pentru aprobarea O.G. nr. 42/1997 privind navigația civilă*. În: Monitorul Oficial nr. 500/11 iulie 2002.
6. Nicolae Vduva. *Criminalistica – curs de tactică și metodică*. Craiova: Editura „Universitaria”, 2002, p. 24, 27-31.
7. Dumitra Popescu, Mircea Popescu. *Dreptul mării*. București: Ed. Art Print, 2000.

8. Alecu Alexandrescu, Dorel Constantin Onaca, Ciprian Alexandrescu. *Infrațiuni specifice navigației maritime și fluviale*. Constanța: Ed. Fundației „Andrei Șaguna”, 2000.

9. Nicolae Văduva, Nicolae Mărgărit. *Culegere de acte normative cu aplicabilitate în domeniul transporturilor navale*. Craiova: Ed. Universitaria, 2003.

10. George Ștefănescu. *Avarii la navă și încărcătură*. București: Ed. Tehnică, 1974.

11. *Lexicon maritim englez-român*. București: Ed. Științifică, 1971.

SUBIECȚII DREPTULUI PROTECȚIEI DATELOR CU CARACTER PERSONAL

Veronica MOCANU,
magistru în drept, lector universitar

SUMMARY

Aim of this article is related to identification of relations arising in the field of personal data. Identification of subjects of relations arising in the field of personal data is a very important objective and very necessary, because through these analyzes determines the persons referred to data protection regulations and determine the rights and obligations. Moreover, in order to ensure full protection of guarantees declared, is important, that it was be indicated by law and not by self regulation the limits of behavior.

REZUMAT

Identificarea subiecților raporturilor apărute în domeniul protecției datelor cu caracter personal este un obiectiv important și extrem de necesar, căci prin prisma acestor analize se determină cercul persoanelor la care se referă reglementările protecției datelor și se stabilesc drepturile și obligațiile acestora. Mai mult decât atât, întru asigurarea deplină a garanțiilor declarate în vederea realizării protecției dreptului omului, este important ca anume prin lege și nu prin autoreglementare să se determine limitele comportamentului subiecților.

Prin esența sa, reglementarea protecției datelor cu caracter personal se referă la relațiile sociale legate de colectarea, înregistrarea, organizarea, stocarea, adaptarea sau modificarea, extragerea, consultarea, utilizarea, dezvoltarea prin transmitere, desemnarea sau în orice alt mod, alăturarea ori combinarea, blocarea, ștergerea, distrugerea sau alte modalități de prelucrare, în rezultatul utilizării cărora pot fi prejudiciate interesele sau drepturile și libertățile fundamentale ale unei persoane vizate.

În funcție de participarea la una sau la mai multe activități dintre cele descrise, deosebim următorul cerc de subiecți:

- Operatorul de date este identificat prin existența unei persoane fizice sau juridice, autoritatea publică sau oricare alt organism care, singur sau împreună cu altele, stabilește scopurile și mij-

loacele de prelucrare a datelor cu caracter personal, le colectează, stochează sau prelucrează pentru uzul său intern sau în scopul realizării obiectivelor instituționale. În majoritatea situațiilor, operatorul are mai mult obligații decât drepturi. Printre acestea putem enumera obligația să folosească datele stocate numai în scopul pentru care au fost colectate; să garanteze securizarea datelor personale împotriva oricăror modificări, denaturări sau radieri; să preîntâmpine accesul neautorizat sau accidental și, în anumite cazuri, să notifice unui organ central superior independent înainte de a efectua careva operațiuni asupra datelor personale.

- Persoana împuternicită de către operator poate fi orice persoană fizică sau juridică, autoritatea publică sau oricare altă organizație, care prelucrează datele cu caracter

personal pe seama operatorului.

- Persoana terță sau terțul este desemnat de existența oricărei persoane fizice sau juridice, autoritatea publică sau oricare altă organizație alta decât persoana vizată, operatorul, persoana împuternicită de către operator și persoanele care, sub directa autoritate a operatorului sau a persoanei împuternicite de către operator, sînt împuternicite să prelucreze date.

- Destinatarul prelucrării de date poate fi orice persoană fizică, juridică, autoritatea sau oricare altă organizație, căreia îi sînt transmise datele, indiferent dacă este sau nu terț; cu toate acestea, autoritățile cărora li se comunică date în cadrul unei anumite anchete nu trebuie să fie considerate ca destinatari.

- Subiect al datelor cu caracter personal/persoana vizată este persoană fizică sau în unele state

și juridică, purtătoare de date cu caracter personal. Considerînd ca prelucrarea datelor este o inerentă în viața personală a individului, legislațiile mai multor state alocă subiectului vizat un șir de drepturi, printre care dreptul la informare, dreptul de a avea, în general, acces la date și, în special, la datele personale stocate și dreptul individului de a impune, în strînsă concordanță cu realitatea, corectarea datelor stocate care-l privesc direct, dreptul de a obiecta la anumite prelucrări sau comunicări de date, dreptul de a nu fi supus unei decizii individuale, dreptul de a se adresa în justiție.

Reieșind din faptul că în legislația Republicii Moldova deținătorul datelor cu caracter personal este denumit ca subiect al protecției datelor cu caracter personal, întru preîntîmpinarea unor confuzii, insistăm asupra concretizării ideii că noțiunea de *subiect al protecției datelor cu caracter personal* este diferită ca și conținut de noțiunea de *subiect al raportului de protecție a datelor* cu caracter personal. Deținătorul datelor cu caracter personal este subiect al raportului de drept, legat de protecția datelor cu caracter personal, alături de operator, și această relație trebuie privită ca parte – întreg.

În urma cercetărilor realizate, în vederea sistematizării cunoștințelor abordate, propunem a clasifica subiecții protecției datelor în trei categorii, și anume: subiecții posesori de date, subiecții implicați în prelucrarea de date, subiecți de supraveghere și realizare a protecției datelor cu caracter personal.

La prima categorie de *subiecți posesori de date* atribuim persoana vizată, care apare ca purtător al datelor cu caracter personal. Ținem să atenționăm că din perspectiva reglementărilor existente la această categorie de subiecți poate fi atribuită doar persoana fizică. Acesta poate fi subiect al raportului legat de protecția datelor cu caracter personal doar în cazul existenței unor operațiuni de prelucrare a datelor sale și, prin intermediul acestora, aceasta este identificată sau identificabilă. În ceea ce privește faptul că la această categorie de subiecți poate fi atribuită doar persoana fizică, aceasta nu este un lucru univoc pentru toate statele. Curtea Europeană de Justiție a clarificat faptul că nimic nu poate împiedica statele-membre să extindă domeniul de aplicare al legislației naționale de punere în aplicare a dispozițiilor Directivei la domenii care nu intră în cel de aplicare al acesteia, cu condiția ca nici o altă dispoziție a dreptului comunitar să nu împiedice acest lucru [1]. Ca urmare, statele-membre precum Italia, Austria Luxemburg au extins aplicarea anumitor dispoziții ale legislației naționale în conformitate cu Directiva (cum ar fi dispozițiile privind măsurile de securitate în ceea ce privește prelucrarea datelor referitoare la persoanele juridice) [2].

Așa cum am identificat mai sus, prin conținutul său actele de reglementare a protecției datelor cu caracter personal dau naștere la un șir de drepturi și obligații. În vederea accentuării specificului acestui domeniu, insistăm asupra clarificării conținutului principalelor

drepturi și obligații ale subiecților implicați în domeniul protecției datelor cu caracter personal.

În contextul asigurării unui nivel de protecție adecvat, posesorilor de date li se atribuie următoarele drepturi:

a) **Dreptul de a fi informat/ă despre prelucrarea datelor cu caracter personal** – acest drept presupune prerogativa persoanei de a fi informată despre orice prelucrare ce se realizează sau urmează a fi realizată asupra datelor sale și îi acordă posibilitatea să permită sau să nu permită operațiunile de prelucrare. În contextul exercitării dreptului la informare despre prelucrare, persoana vizată este în drept să fie informată despre identitatea operatorului și reprezentantului acestuia, destinatarului datelor, dacă este cazul – despre scopul în care se face prelucrarea.

b) **Dreptul de acces la date** atribuie persoanei vizate posibilitatea de a obține de la operator, la cerere și în mod gratuit, confirmarea faptului precum că datele care o privesc sînt sau nu sînt prelucrate de acesta. În vederea asigurării exercitării acestui drept, operatorul este obligat, în situația în care prelucrează datele cu caracter personal care privesc solicitantul, să comunice acestuia, împreună cu confirmarea, cel puțin următoarele: informații referitoare la scopurile prelucrării, categoriile de date avute în vedere și destinatarii sau categoriile de destinatari cărora le sînt dezvăluite datele, informații disponibile cu privire la originea datelor, informații asupra mecanismului prin care se efectuează prelucrarea, infor-

mații privind existența dreptului de intervenție asupra datelor și a dreptului de opoziție, precum și condițiile în care pot fi exercitate, informații asupra posibilității de a înainta plângere către autoritatea de supraveghere, precum și de a se adresa instanței pentru atacarea deciziilor operatorului. Este regretabil faptul că în sensul Directivei 95/46 dreptul de acces la date se referă doar la datele prelucrate automat. Astfel, se impune ideea că un astfel de drept nu ar trebui limitat la deciziile automatizate. Ar trebui să fie aplicabil față de orice prelucrare de date cu caracter personal. Persoanele fizice ar trebui să dețină dreptul de a cunoaște logica implicată în orice prelucrare a datelor care le privește. Acest lucru este extrem de important în prezența activităților de profilare.

c) **Dreptul de opoziție** atribuie persoanei vizate posibilitatea de a se opune în orice moment, din motive întemeiate și legitime, legate de situația sa particulară, ca datele care o vizează să facă obiectul unei prelucrări, cu excepția cazurilor în care există dispoziții legale contrare. În caz de opoziție justificată, prelucrarea nu mai poate viza datele în cauză. Persoana vizată are dreptul de a se opune în orice moment, în mod gratuit și fără nici o justificare, ca datele care o vizează să fie prelucrate direct sau indirect.

d) **Dreptul de a nu fi supus unei decizii individuale** conferă persoanei vizate prerogativa de a cere și de a obține retragerea sau anularea oricărei decizii care produce efecte juridice în privința sa, adoptate exclusiv pe baza unei prelucrări de date cu caracter per-

sonal, efectuate prin mijloace automate, destinate să evalueze unele aspecte ale personalității sale, precum competența profesională, credibilitatea. Acest drept are ca scop diminuarea riscurilor tehnicii asupra vieții individuale.

e) **Dreptul de a se adresa în justiție** acordă persoanei vizate posibilitatea de a se adresa cu plângeri sau petiții către autoritățile de supraveghere și instanțele de judecată, în vederea apărării drepturilor încălcate și solicitarea reparării sau compensării prejudiciului adus.

f) **Dreptul de intervenție asupra datelor** presupune acordarea posibilității persoanei vizate de a obține de la operator, la cerere și în mod gratuit, în caz de necesitate rectificarea, actualizarea, blocarea sau ștergerea datelor a căror prelucrare nu este conformă și notificarea terților în cazul în care acestora le-au fost dezvăluite datele denaturate, eronate sau incomplete.

g) **Dreptul de a fi uitat** este o abordare recentă, datată cu februarie 2012, când a fost publicat noul proiect de Directivă aplicabilă prelucrării de date. Deocamdată, acest drept încă nu a fost instituționalizat, dar funcționalitatea sa a stîrnit un șir de controverse. Dreptul de a fi uitat este perceput ca o modalitate de protecție a datelor personale în spațiul on-line și are ca scop acordarea posibilității persoanei vizate de a șterge datele care o privesc de pe resursele on-line, în cazul în care nu există motive întemeiate pentru păstrarea lor. Potrivit promotorilor acestui drept, funcționarea acestui drept se va materializa prin adresarea unei cereri de ștergere a datelor către operatorul sit-ului și în

cazul în care acesta nu va realiza doleanța persoanei vizate, aceasta se va putea adresa în justiție în vederea obligării lui, penalizării și reparării prejudiciului adus. Pesimiștii însă indică faptul că spațiul on-line are caracter extraterritorial, iar noul drept ce se propagă va fi limitat doar la granițele UE. Apare riscul că acest drept va fi imposibil de exercitat pe teritoriile din afara spațiului european. Astfel, se accentuează încă o dată în plus necesitatea de uniformizare a reglementărilor protecției datelor cu caracter personal.

Cu titlu de excepție stabilim că există situații în care drepturile menționate nu pot fi exercitate. Prevederile referitoare la dreptul la informare, dreptul de acces la date, dreptul la opoziție, precum și obligația operatorului de a comunica numele terțului căruia i-au fost dezvăluite datele cu caracter personal nu se aplică prelucrărilor și transferului de date cu caracter personal efectuate în cadrul activităților de prevenire, cercetare și reprimare a infracțiunilor și de menținere a ordinii publice, precum și în cadrul altor activități desfășurate în domeniul dreptului penal.

În ceea ce privește momentul exercitării anumitor drepturi, literatură rusă propune o clasificare a drepturilor exercitate sau posibil a fi exercitate de persoana vizată. Doctrinarii ruși clasifică drepturile persoanei vizate *în drepturi posibil a fi exercitate înainte de începerea prelucrării* (dreptul de a fi informat despre prelucrarea ce urmează a fi realizată asupra datelor sale, dreptul de a fi informat despre scopul prelucrării, identita-

tea operatorului, dreptul de a-și da consimțământul asupra prelucrării), *drepturi posibil a fi exercitate în timpul prelucrării* (dreptul de intervenție asupra datelor, dreptul de opoziție asupra prelucrării de date, dreptul de a solicita modificarea, radierea anumitor date), *drepturi posibil a fi exercitate după realizarea prelucrării* (dreptul de a contesta o decizie luată în baza unei prelucrări automate de date, dreptul de sesizare a organelor de control și supraveghere, dreptul de a se adresa în justiție). Considerăm această clasificare ca una importantă în vederea sistematizării drepturilor persoanei vizate, mai mult decât atât, accentuăm că beneficierea sau exercitarea unui drept la momentul potrivit poate preîntâmpina lezarea unor interese sau drepturi.

Datorită faptului că dreptul la protecția datelor cu caracter personal este nu doar un drept, ci și o garanție, persoana vizată apare întotdeauna ca un subiect activ.

După cum am stabilit mai sus, o altă categorie de subiecți sînt *subiecții implicați în prelucrarea de date*. La această categorie atribuim operatorul de date, persoana împuternicită de către operator și terțul. Este foarte important de a deosebi acești subiecți, căci identificarea subiectului prelucrării implică și responsabilizarea acestuia.

Din conținutul Directivei reiese că operator de date poate fi orice persoană fizică sau juridică, autoritatea publică, agenția sau orice alt organism care, singur sau împreună cu alții, stabilește scopurile și mijloacele de prelucrare a datelor cu caracter personal.

Reieșind din definiția legală, calitatea de operator o poate dobîndi orice persoană fizică sau juridică, sau oricare alt organism implicat în procesul de prelucrare a datelor. În vederea atribuirii unei persoane a calității de operator, este necesar de menționat că aici ca factor decisiv apare prelucrarea datelor personale a unei persoane vizate, realizarea unei prelucrări de date ce identifică o persoană anume sau care ar permite identificarea.

În această ordine de idei, ținem să atragem atenția că, în funcție de specificul situației, ca operator poate fi identificat în aceeași speță atât persoana juridică, cât și persoana fizică angajat al persoanei juridice. După cum am indicat deja, identificarea operatorului este necesară în mare măsură în vederea responsabilizării sau atragerii la răspundere. În perspectiva strategică a alocării responsabilităților și pentru ca persoanele vizate să beneficieze de o entitate de referință mai stabilă și mai de încredere în exercitarea drepturilor lor în conformitate cu Directiva, Grupul de lucru privind protecția datelor a elaborat un aviz în care a indicat că ar trebui să se considere, de preferință, că întreprinderea sau organismul în sine va fi perceput ca operator, și nu o anumită persoană din cadrul întreprinderii sau al organismului. Exceptînd cazul în care există elemente clare care indică responsabilitatea unei persoane fizice, se va considera, în ultimă instanță, că organismul sau întreprinderea este responsabilă pentru prelucrarea datelor și pentru respectarea obligațiilor ce de-

curg în temeiul legislației privind protecția datelor [3].

Uneori întreprinderile și organismele publice desemnează o anumită persoană ca fiind responsabilă pentru punerea în aplicare a operațiunilor de prelucrare. Totuși, chiar și în cazul în care este desemnată o anumită persoană fizică pentru asigurarea conformității cu principiile de protecție a datelor sau pentru prelucrarea de date cu caracter personal, aceasta din urmă nu va avea rolul de operator, ci va acționa în numele entității juridice (întreprinderea sau organismul public) care, în calitatea sa de operator, va fi răspunzătoare în cazul încălcării principiilor. În cazul structurilor mari și complexe este esențial, din perspectiva „governanței protecției datelor”, să se asigure atât o responsabilitate clară a persoanei fizice care reprezintă întreprinderea, cât și responsabilități funcționale concrete în cadrul structurii, de exemplu, prin desemnarea altor persoane care să acționeze în calitate de reprezentanți sau puncte de contact pentru persoanele vizate.

În cazurile în care o persoană fizică din cadrul unei persoane juridice utilizează date în scopuri proprii, în afara domeniului de activitate și a controlului posibil al activităților persoanei juridice, se impune realizarea unei analize speciale. În astfel de situații, persoana fizică în cauză ar fi operatorul în legătură cu prelucrarea asupra căreia s-a luat decizia și ar fi responsabilă pentru această utilizare a datelor cu caracter personal. Totuși, operatorul inițial ar putea să poarte o anumită responsabili-

tate dacă noua prelucrare ar avea loc din cauza lipsei unor măsuri adecvate de securitate.

Totodată, e necesar de menționat că din sensul Directivei expres rezultă că operatorul poate fi o persoană sau mai multe. Ținem să accentuăm că, indiferent de numărul operatorilor implicați în procesarea de date, apare necesitatea ca fiecare operator să-și respecte obligațiile asumate, în caz contrar apare riscul ca întreg procesul de prelucrare a datelor să fie calificat ca ilegal. Prin indicarea faptului că prelucrarea poate fi realizată de o persoană sau de mai multe, legiuitorul și-a manifestat scopul de a institui o răspundere solidară în cazul existenței unei prelucrări în lanț, realizată concomitent de mai mulți operatori [3].

Persoana împuternicită de către operator este un alt subiect care face parte din categoria subiecților implicați în prelucrare și se identifică prin orice persoană fizică sau juridică, autoritatea publică, agenția sau orice alt organism care prelucrează datele cu caracter personal pe seama operatorului.

Persoana împuternicită de operator trebuie să îndeplinească două condiții de bază: pe de o parte, aceasta trebuie să fie o entitate juridică distinctă în raport cu operatorul și, pe de altă parte, să prelucreze datele personale în numele acestuia.

Elementul esențial ce deosebește operatorul de persoana împuternicită este faptul că aceasta acționează pe seama operatorului și faptul că împuternicirile acesteia sînt limitate. Din prevederile art. 16 și 17 din Directiva 95/46

stabilim că persoana împuternicită, precum și orice persoană care acționează sub autoritatea acesteia și care are acces la datele cu caracter personal, nu trebuie să le prelucreze decît dacă operatorul solicită acest lucru. Totodată, articolul 17 prevede necesitatea existenței unui contract sau a unui instrument juridic obligatoriu care să reglementeze relațiile dintre operatorul de date și persoana împuternicită. Acest contract este în formă scrisă, pentru a fi păstrat ca dovadă, și are un conținut minimal, stipulînd în special faptul că persoana împuternicită acționează numai la cererea operatorului și pune în aplicare măsurile tehnice și organizatorice în vederea protejării adecvate a datelor cu caracter personal. Contractul ar trebui să includă o descriere suficient de detaliată a împuternicirii acordate persoanei în cauză.

Cel de-al treilea subiect din cadrul categoriei subiecților implicați în prelucrare este *terțul*. Pot fi denumiți ca terți orice persoană care nu are o autoritate sau o autorizare specifică care ar putea decurge, de exemplu, din calitatea acesteia de operator, persoană împuternicită sau angajat al acestora – cu privire la prelucrarea datelor cu caracter personal.

Directiva utilizează acest concept în numeroase prevederi, de obicei în vederea stabilirii unor interdicții, restricții și obligații pentru situațiile în care datele personale ar putea fi prelucrate de alte părți cărora nu li se permite prelucrarea anumitor date personale. În acest context, se poate concluziona că un terț care primește

date cu caracter personal în mod legal sau ilegal ar fi, în principiu, un nou operator, cu condiția să fie respectate celelalte cerințe pentru calificarea ca operator și legislația privind protecția datelor [3].

Se impune concluzia că, indiferent de calitatea sa sau de denumire, în vederea asigurării garanțiilor declarate persoanei vizate subiecților implicați în prelucrarea datelor li se impune un șir de obligații legate de asigurarea calității datelor cu caracter personal. În contextul prelucrării de date subiecții indicați mai sus vor fi obligați să asigure confidențialitatea, integritatea și disponibilitatea datelor.

Regulile de asigurare a confidențialității datelor cu caracter personal se materializează într-un șir de acțiuni elaborate și implementate cu scopul de a preîntîmpina sau a stopa accesul neautorizat. La acest capitol putem evidenția și procedeele tehnice elaborate spre preîntîmpinarea scurgerii de informații prin canale tehnice sau alte căi; este vorba despre instituirea unui mecanism de controlare a dreptului de a citi informațiile. Tot în această ordine de idei pot fi menționate și acțiunile de interzicere a utilizării datelor cu caracter personal de către persoanele autorizate, în cazurile în care acestea nu au implementat măsuri corespunzătoare de protecție a datelor cu caracter personal. Totodată, în scopul asigurării confidențialității datelor, persoanele autorizate sînt obligate să elaboreze sisteme de management, de administrare și monitorizare a accesului fizic la bazele de date cu caracter personal prin angajarea unui personal profe-

sionist și prin implementarea unor măsuri de securizare avansate.

Asigurarea securității confidențialității se impune ca problemă importantă atât pentru subiecții de date, cât și pentru utilizatori. Mai mult decât atât, instituțiile statale obligatoriu trebuie să stabilească standarde de confidențialitate. Aproape fiecare organizație are informații care, dacă sînt divulgate sau sustrase, ar putea fi grav prejudiciată sub aspect competițional sau financiar, sau dimpotrivă, clienții unor companii ar putea fi grav prejudiciați dacă acestea nu asigură standardele de confidențialitate necesare. Apare ideea că respectarea regulilor de confidențialitate poate fi impulsionată de acțiunile ambelor părți – operatori de date și subiecții vizați, dar Statul prin mecanismele sale trebuie să vegheze respectarea acestor standarde.

Regulile de asigurare a integrității datelor cu caracter personal includ un șir de acțiuni instituite spre a asigura protecția informațiilor împotriva modificărilor intenționate sau accidentale neautorizate, distrugerii. Se impune ideea ca informația purtată de careva date personale să aibă și să i se asigure un caracter cert și nealterabil, în așa fel încît modificarea acesteia să fie admisă numai în maniera specificată și autorizată și ca datele prezentate să-și păstreze caracterul original, nealterat pe toată perioada de utilizare a acestora.

Regulile de asigurare a disponibilității asupra datelor se referă la asigurarea că sistemele de calcul sînt accesibile utilizatorilor autorizați cînd și unde aceștia au nevoie și în forma necesară.

Literatura de specialitate se marginalizează, de obicei, doar la trecerea în revistă a operatorilor de date și a persoanei vizate ca subiecte ale raporturilor legate de protecția datelor cu caracter personal, fără a face careva sistematizări bazate pe asemănări sau deosebiri. Odată ce am propus o abordare diferită, vom insista și asupra indicării celei de a treia categorii de subiecți și anume – *subiecții de supraveghere și realizare a protecției datelor cu caracter personal*. Considerăm că această categorie de subiecți are un rol decisiv în realizarea dreptului la protecția datelor cu caracter personal. La această categorie de subiecți vom atribui personalul operatorilor dotat cu funcție de supraveghere și control al prelucrării de date, organizațiile neguvernamentale ce monitorizează din exterior măsurile de securitate utilizate de operatori, autoritățile de supraveghere și control național de protecție a datelor (în R. Moldova – Centrul pentru protecția datelor cu caracter personal), autoritățile de supraveghere, control supranațional și grupurile de lucru, experții ce monitorizează protecția datelor, care oferă critici și perspective de dezvoltare.

Totodată, la acest capitol insistăm asupra realizării unei diferențieri între subiecții naționali și cei internaționali și, în special, cei europeni, continuînd logica de identificare a perspectivelor de dezvoltare a sistemului de protecție a datelor cu caracter personal din Republica Moldova în contextul alinierii la legislația comunitară.

În sensul prevederilor art. 28 din Directiva 46/95, fiecare stat-membru prevede ca una sau mai multe autorități publice să fie responsabile de supravegherea aplicării pe teritoriul său a dispozițiilor adoptate de statele-membre în temeiul prezentei Directive. Aceste autorități acționează în condiții de independență deplină în exercitarea atribuțiilor cu care sînt investite. Totodată, în vederea îndeplinirii rigorilor impuse, fiecare stat-membru este obligat să prevadă ca autoritățile de supraveghere să fie consultate la elaborarea măsurilor de reglementare și administrative referitoare la protecția drepturilor și libertăților persoanelor în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal. În vederea îndeplinirii obligațiilor sale de control și supraveghere, aceste subiecte sînt investite, în special, cu următoarele atribuții:

- competențe de investigare, cum ar fi cea de acces la datele care fac obiectul unei prelucrări, cea de a colecta toate informațiile necesare pentru îndeplinirea îndatoririlor de supraveghere. Prin noul proiect de reformare a cadrului european de protecție a datelor, competențele de investigare sînt concretizate. Conform prevederilor art. 52 din Proiectul Regulamentului, autoritatea de a supravegherea primirea reclamațiilor depuse de orice persoană vizată sau de o asociație care reprezintă persoana vizată respectivă, va investiga chestiunea, în măsura în care este adecvat, și informează, într-un termen rezonabil, persoana vizată sau asociația cu privire la evoluția și rezultatul reclamației, în special

dacă este necesară efectuarea unei cercetări mai amănunțite sau coordonarea cu o altă autoritate de supraveghere [4];

- competențe de autorizare a prelucrării; astfel, în situațiile de risc sau de prelucrări dubioase autoritatea de supraveghere va fi chemată să dea autorizație de prelucrare;

- competențe de colaborare, acestea la fel sînt niște competențe nou-concepute, scopul lor fiind eficientizarea lucrului autorităților de supraveghere; conform acestor atribuții, autoritățile de supraveghere partajează informațiile cu alte autorități de supraveghere, oferă asistență reciprocă;

- competențe efective de intervenție, cum ar fi, de exemplu, competența de a emite avize înainte de începerea prelucrării, de a asigura publicarea adecvată a acestor avize sau de a ordona blocarea, ștergerea sau distrugerea datelor, de a impune interdicția temporară sau definitivă de prelucrare, de a avertiza operatorul sau de a sesiza parlamentele naționale sau alte instituții politice;

- competența de a acționa în justiție, în cazul încălcării dispozițiilor naționale adoptate în temeiul prezentei directive, sau de a sesiza autoritățile judecătorești asupra acestor încălcări [5];

- competențe de consultare; acestea sînt niște competențe noi pentru autoritatea de supraveghere și ele sînt legate de reformarea sistemului de protecție a datelor cu caracter personal, astfel se pune accent pe preîntîmpinarea unor prejudicieri. Conform noilor reglementări propuse, operato-

rul sau persoana împuternicită de către operator, care acționează în numele operatorului, consultă autoritatea de supraveghere înainte de prelucrarea datelor cu caracter personal, în special în situațiile în care operațiunile de prelucrare pot prezenta, prin însăși natura lor, domeniul de aplicare sau scopurile lor, un grad înalt de riscuri specifice sau în situațiile în care autoritatea de supraveghere consideră că este necesar să se efectueze o consultare prealabilă cu privire la operațiunile de prelucrare care pot prezenta riscuri specifice pentru drepturile și libertățile persoanelor vizate prin însăși natura, domeniul de aplicare și/sau scopurile lor. În vederea explicării clare a legii, autoritățile de supraveghere și control vor fi obligate să întocmească o listă de operațiuni de prelucrare, care vor necesita a fi supuse unei consultării prealabile;

- competențe de monitorizare; atribuirea acestor competențe autorităților de supraveghere la fel se înscriu în contextual de reformare a sistemului și, prin alocarea acestora, se tinde spre responsabilizarea autorităților de supraveghere, contribuția și împuternicirea acestora cu atribuții de verificare a aplicării uniforme a principiilor protecției datelor cu caracter personal în vederea protejării drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal ale acestora și în vederea facilitării liberei circulații a datelor cu caracter personal;

- competențe de avizare și aprobare; conform noilor reglementări autoritățile de supraveghere vor

fi responsabile de emiterea unor avize cu privire la proiectele de coduri de conduită și vor aproba regulile corporatiste obligatorii.

Ținînd cont de faptul că pînă la moment autoritățile de control și supraveghere au avut mai mult un formal, sperăm că odată cu adoptarea noilor reglementări lucrurile se vor schimba. Adoptarea noilor abordări pe plan european va determina începutul unui nou val de reformări ale sistemului de protecție a datelor cu caracter personal din Republica Moldova, însă ne manifestăm speranța că cel puțin după aceste perfecționări instituția protecției datelor cu caracter personal va fi simțită și în realitatea Republicii Moldova.

Un alt subiect implicat în supravegherea și controlul protecției este datelor cu caracter personal reprezintă grupul de lucru pentru protecția datelor cu caracter personal, format în temeiul prevederilor articolului 29 din Directiva 46/95, care este denumit *Grupul de Lucru 29*. Acest subiect este un organism european independent, format din reprezentanții autorităților naționale pentru protecția datelor din statele-membre ale Uniunii Europene, reprezentanții autorităților create pentru instituțiile și organismele comunitare, precum și reprezentanți ai Comisiei Europene. El are rol mai mult consultativ, fiind abilitat cu funcția de a emite recomandări, opinii și avize consultative pentru o interpretare și aplicare unitară a legislației comunitare în acest domeniu. În pofida faptului că acest organism s-a impus mai mult printr-un rol teoretic, științific, totuși am conside-

rat necesar a atribui acest subiect la categoria organelor de control și supraveghere, deoarece prin activitatea sa el ghidează elaborările legislative și realizarea dreptului protecției datelor cu caracter personal în general.

Concluzionând, putem menționa că problematica identificării subiecților raporturilor juridice o considerăm ca una extrem de importantă, căci ca prim pas în realizarea dreptului apare totuși necesitatea de a identifica cercul persoanelor afectate sau implicate într-o situație anume. Așa cum am stabilit deja, domeniul protecției datelor cu caracter personal este un domeniu specific și dă naștere unor raporturi juridice distincte și se impune ca un domeniu neexplorat din punct de vedere științific. Astfel, identificarea subiecților raporturilor juridice legate de prelucrarea datelor cu caracter personal poate contribui la elaborarea unor mecanisme mai eficiente de realizare a dreptului protecției datelor cu caracter personal, or problematica identificării subiecților nu este legată doar de nominalizarea anumitor persoane fizice/juridice,

această operațiune este una mult mai complexă, însumând identificarea potențialelor raporturi juridice în care acești subiecți pot fi implicați și analiza drepturilor și obligațiilor acestora în așa fel încât spre final să fie posibilă a fi realizată responsabilizarea. Finalitatea dreptului este realizarea acestuia, astfel identificarea subiecților și responsabilizarea acestora se impun ca etapă premergătoare în atingerea finalității.

Referințe bibliografice

1. *Hotărârea Curții Europene de Justiție C-101/2001* din 06.11.2003 (Lindqvist), §98.
2. *Avizul Grupului de Lucru privind protecția datelor cu caracter personal nr. 4/2007 privind conceptul de date cu caracter personal*, 20.06.2007, p. 28.
3. *Avizul Grupului de Lucru privind nr. 1/2010 privind conceptele de „operator” și „persoană împuternicită de către operator”*, 16.02.2010, p. 15.
4. *Propunere de Regulament al Parlamentului European și al Consiliului privind protecția persoanelor fi-*

zice referitor la prelucrarea datelor cu caracter personal și libera circulație a acestor date (Regulament general privind protecția datelor), Bruxelles, 25.01.2012, p. 84.

5. *Directiva 95/46/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 24 octombrie 1995 privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și libera circulație a acestor date*. În: Jurnal Oficial al Comunităților Europene L 281 din 23 noiembrie 1995, p. 31-50, art. 2 lit. a). [On-line]: http://eurlex.europa.eu/Result.do?T1=V3&T3=1995&T3=46&RechType=RECH_aturel&Submit=C%C4%83utare, art. 28.